



รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในชุมชนภาคตะวันออก
Economic Determinants of Political Participation: Evidence from
Communities in the Eastern Region of Thailand.

ดร. ศศิวิฑูรย์ วงษ์มณฑา

โครงการวิจัยประเภทงบประมาณเงินรายได้
จากเงินอุดหนุนรัฐบาล (งบประมาณแผ่นดิน)
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๙

รหัสโครงการ 222814

สัญญาเลขที่ 14/2559

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในชุมชนภาคตะวันออก
Economic Determinants of Political Participation: Evidence from
Communities in the Eastern Region of Thailand.

ดร. ศศิวิทย์ วงษ์มณฑา

ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยบูรพา

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๙

คำนำ

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นตัววัดระดับการพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย และมีนัยยะต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยมากประเทศที่ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจและมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูงมักเป็นประเทศที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจ มีการปรับเปลี่ยนสถาบันทางสังคมให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้ระบบการเมืองสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ประยุกต์วิธีการทางเศรษฐมิติเพื่อตรวจสอบปัจจัยกำหนดพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนใน 7 จังหวัดภาคตะวันออก ข้อมูลที่ใช้มาจากกลุ่มตัวอย่างที่มีสิทธิเลือกตั้งที่มีความแตกต่างทางสถานะเศรษฐกิจและสังคม ผลการศึกษาสำคัญที่ได้ พบว่า นอกเหนือจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจแล้ว การเข้าร่วมเครือข่ายสังคม ความสนใจทางการเมืองและค่านิยมส่วนบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญในการอธิบายระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการเข้าร่วมกิจกรรมรูปแบบต่างๆของประชาชน ผลการศึกษาเชิงปริมาณที่ได้จากโครงการวิจัยนี้ รวมทั้งการสังเคราะห์ผลการศึกษาร่วมกับโครงการวิจัยย่อยอื่นๆ ในแผนงานวิจัยเรื่อง “แนวทางการลดความเหลื่อมล้ำทางการเมืองในสังคมภาคตะวันออก” สามารถนำไปขยายผลและใช้ประโยชน์เชิงนโยบายเพื่อกำหนดแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

ท้ายสุด ผู้วิจัยหวังว่า รายงานวิจัยนี้จะเกิดประโยชน์ต่อผู้อ่านและเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาวิจัยในอนาคต หากรายงานวิจัยนี้มีความบกพร่องประการใดเป็นความผิดพลาดของนักวิจัยแต่เพียงผู้เดียว

ดร. ศศิวุฒม์ วงษ์มณฑา

หัวหน้าโครงการวิจัย

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากงบประมาณเงินรายได้จากเงินอุดหนุนรัฐบาล (งบประมาณแผ่นดิน) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 มหาวิทยาลัยบูรพา ผ่านสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ เลขที่สัญญา 14/2559 โครงการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยด้านเศรษฐกิจกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในชุมชนภาคตะวันออก” เป็นส่วนหนึ่งในแผนงานวิจัยเรื่อง “แนวทางการลดความเหลื่อมล้ำทางการเมืองในสังคมภาคตะวันออก”

ผู้วิจัยขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กุศลวัฒน์ คงประดิษฐ์ ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย ที่ให้คำแนะนำ และปรึกษาเป็นอย่างดีตลอดระยะเวลาการทำวิจัย ขอขอบคุณนักวิจัยในแผนงานวิจัยทุกท่าน ดร. สกฤต อ้นมา ดร. ธนิต โตอติเทพย์ และ ดร. ทรงยศ บัวเฟื่อน ที่ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนกันมาโดยตลอด

ขอขอบคุณงานส่งเสริมการวิจัยของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์และของมหาวิทยาลัยบูรพา ที่อำนวยความสะดวกในขั้นตอนการจัดทำเอกสารและการเบิกจ่ายงบประมาณโครงการวิจัย ทำให้ผู้วิจัยทำงานได้อย่างราบรื่นตลอดระยะเวลาโครงการ

ดร. ศศิวุฒม์ วงษ์มณฑา
หัวหน้าโครงการวิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำวิจัย.....	1
1.2 สภาพเศรษฐกิจและสังคมภาคตะวันออก.....	5
1.3 วัตถุประสงค์.....	11
1.4 ขอบเขตการศึกษา.....	11
1.5 แนวทางการวิจัย.....	12
1.6 องค์ประกอบของรายงานวิจัย.....	14
บทที่ 2 ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	15
2.1 ทฤษฎีและแนวคิดการพัฒนาการเมือง.....	15
2.2 ทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมืองกับการพัฒนาเศรษฐกิจ.....	18
2.3 แบบจำลองทรัพยากร (Resource Model).....	21
2.4 แบบจำลองเจตจำนงนิยมภาคพลเมือง (Civic Voluntarism Model).....	22
2.5 บทบาทของค่านิยมส่วนบุคคล (Personal Value) ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง.....	26
2.6 รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมือง.....	28
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	31
2.8 กรอบแนวคิดของงานวิจัย.....	36
บทที่ 3 วิธีการศึกษา.....	39
3.1 ข้อมูลและแบบสอบถาม.....	39
3.2 สถิติพรรณนาของกลุ่มตัวอย่าง.....	43
3.3 วิธีการทางเศรษฐมิติ.....	58
3.4 การตรวจสอบความเหมาะสมการใช้ตัวแปรเชิงอันดับเป็นตัวแปรอธิบาย.....	63

บทที่ 4 ผลการศึกษา	65
4.1 ผลการประมาณค่าแบบจำลองระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง	65
4.2 การตรวจสอบผลการศึกษา	74
4.3 การอภิปรายผลการศึกษา.....	88
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	90
5.1 บทสรุป	90
5.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	92
5.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยต่อไป	93
บรรณานุกรม.....	94
ภาคผนวก ก. ผลการประมาณค่าแบบจำลองเพิ่มเติม.....	98
ภาคผนวก ข. แบบสอบถามของโครงการวิจัย.....	107
ประวัตินักวิจัย	112

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1-1	มูลค่าผลิตภัณฑ์รายภาคต่อหัวปี 2557.....	8
ตารางที่ 1-2	มูลค่าผลิตภัณฑ์รายจังหวัดต่อหัวปี 2557	8
ตารางที่ 1-3	รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือปี 2541-2558	9
ตารางที่ 1-4	ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยและสัดส่วนคนจนในและนอกเขตเทศบาลของภาคตะวันออกเฉียงเหนือปี 2556	10
ตารางที่ 1-5	สถิติผู้มีสิทธิเลือกตั้งของจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2554 และ 2559.....	12
ตารางที่ 3-1	สถิติจำนวนประชากรและผู้มีสิทธิเลือกตั้งใน 7 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.....	41
ตารางที่ 3-2	ภูมิลำเนาเดิมของกลุ่มตัวอย่าง	44
ตารางที่ 3-3	รายได้ของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่าง	45
ตารางที่ 3-4	ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง.....	46
ตารางที่ 3-5	สถานภาพการทำงานของกลุ่มตัวอย่าง.....	46
ตารางที่ 3-6	การประกอบอาชีพของกลุ่มตัวอย่าง.....	47
ตารางที่ 3-7	การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของกลุ่มตัวอย่าง	48
ตารางที่ 3-8	เวลาที่ใช้ในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม	48
ตารางที่ 3-9	ความสนใจทางการเมืองของกลุ่มตัวอย่าง	50
ตารางที่ 3-10	พฤติกรรมการไปใช้สิทธิเลือกตั้งของกลุ่มตัวอย่าง	51
ตารางที่ 3-11	การมีส่วนร่วมทางการเมืองนอกเหนือจากการไปใช้สิทธิเลือกตั้งของกลุ่มตัวอย่าง	53
ตารางที่ 3-12	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของกิจกรรมทางการเมืองนอกเหนือจากการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง	54
ตารางที่ 3-13	ความพึงพอใจและทัศนคติของกลุ่มตัวอย่าง.....	56
ตารางที่ 3-14	ปัญหาเร่งด่วนที่ผู้บริหารประเทศควรแก้ไขเป็นลำดับแรก.....	57
ตารางที่ 3-15	การประเมินระดับความเป็นประชาธิปไตยของประเทศไทย.....	58
ตารางที่ 3-16	สถิติพรรณนาของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา	62
ตารางที่ 3-17	ผลการทดสอบ Likelihood Ratio ของตัวแปรอธิบายเชิงลำดับ	64
ตารางที่ 4-1	ผลการประมาณค่าแบบจำลอง Ordered Logit ของระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง.....	69
ตารางที่ 4-2	ค่า Marginal Effect ของตัวแปรอธิบายต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง	73

ตารางที่ 4-3 ค่า Marginal Effect ของตัวแปรอธิบายต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในกิจกรรมการเป็นอาสาสมัคร.....	77
ตารางที่ 4-4 ค่า Marginal Effect ของตัวแปรอธิบายต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในกิจกรรมบริจาคเงินให้ผู้สมัครหรือพรรคการเมือง.....	78
ตารางที่ 4-5 ค่า Marginal Effect ของตัวแปรอธิบายต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองสำหรับการใช้สิทธิผู้บริโภคเล็กใช้สินค้าและบริการ.....	80
ตารางที่ 4-6 ค่า Marginal Effect ของตัวแปรอธิบายต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการเขียนจดหมายร้องเรียนกับหน่วยงานรัฐหรือสื่อมวลชน.....	81
ตารางที่ 4-7 ค่า Marginal Effect ของตัวแปรอธิบายต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการร่วมลงชื่อสนับสนุนหรือคัดค้านกฎหมาย.....	83
ตารางที่ 4-8 ค่า Marginal Effect ของตัวแปรอธิบายต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการทำงานให้กับพรรคหรือกลุ่มการเมือง.....	85
ตารางที่ 4-9 ค่า Marginal Effect ของตัวแปรอธิบายต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการชุมนุมทางการเมืองในที่สาธารณะ.....	87
ตารางที่ ก.1 ค่า Odds Ratio จากแบบจำลอง Ordered Logit ของระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง.....	99
ตารางที่ ก.2 ค่า Odds Ratio จากแบบจำลอง Ordered Logit ของการเป็นอาสาสมัครทางการเมือง.....	100
ตารางที่ ก.3 ค่า Odds Ratio จากแบบจำลอง Ordered Logit ของการบริจาคเงิน.....	101
ตารางที่ ก.4 ค่า Odds Ratio จากแบบจำลอง Ordered Logit ของการใช้สิทธิผู้บริโภคเล็กใช้สินค้าและบริการ.....	102
ตารางที่ ก.5 ค่า Odds Ratio จากแบบจำลอง Ordered Logit ของการติดต่อหน่วยงานรัฐหรือสื่อมวลชน.....	103
ตารางที่ ก.6 ค่า Odds Ratio จากแบบจำลอง Ordered Logit ของการร่วมลงชื่อสนับสนุนหรือคัดค้านกฎหมาย.....	104
ตารางที่ ก.7 ค่า Odds Ratio จากแบบจำลอง Ordered Logit ของการทำงานเต็มเวลาให้กับพรรคหรือกลุ่มการเมือง.....	105
ตารางที่ ก.8 ค่า Odds Ratio จากแบบจำลอง Ordered Logit ของการร่วมชุมนุมทางการเมือง.....	106

สารบัญรูปภาพ

หน้า

รูปที่ 2-1 ความสัมพันธ์ของปัจเจกบุคคล ประชาสังคม และรัฐ	24
รูปที่ 2-2 กรอบแนวคิดการวิจัย	38
รูปที่ 3-1 จำนวนสมาชิกครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่าง	44

บทคัดย่อ

การเกิดขึ้นของสถาบันในระบอบประชาธิปไตยมักมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ การขยายตัวทางเศรษฐกิจช่วยเพิ่มจำนวนแรงงานที่มีการศึกษาสูงในภาคการผลิตที่ทันสมัยซึ่งช่วยให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นผ่านการเลื่อนฐานะทางเศรษฐกิจ การมีส่วนร่วมทางการเมืองครอบคลุมตั้งแต่การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งไปจนถึงกิจกรรมอื่นๆ ภายใต้กรอบของกฎหมาย อย่างไรก็ตาม บางกิจกรรมอาจนำไปสู่การฝ่าฝืนกฎหมาย อาทิ การเดินขบวน การสนับสนุนหรือคัดค้านการใช้กฎหมาย และการประท้วงต่อต้านรัฐบาล การศึกษานี้ประยุกต์แบบจำลองเจตจำนงนิยมภาคพลเมืองเพื่อตรวจสอบผลเชิงประจักษ์ของปัจจัยเศรษฐกิจต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออกของไทย วิธีออดีโวลิจิตนำมาใช้ประมาณค่าแบบจำลองที่ได้จากแบบสอบถามจำนวน 440 ชุด ผลการศึกษาสำคัญ พบว่า อายุและรายได้ครัวเรือนส่งผลต่อทางบวกต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ในขณะที่การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมบางประเภทสามารถอธิบายความแตกต่างของการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ กล่าวคือ ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนามีแนวโน้มลดลงที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูง บทบาทของสื่อมวลชนโดยเฉพาะสื่อเลือกข้างและความพึงพอใจระดับบุคคลต่อการกระจายรายได้เป็นตัวกำหนดสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมือง การศึกษานี้มีข้อค้นพบบางส่วนว่าความเหลื่อมล้ำและความยากจนในระดับชุมชน(ตำบล) ส่งผลให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองลดลง

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมทางการเมือง, การพัฒนาเศรษฐกิจ, ภาคตะวันออก, ประเทศไทย

Abstract

It is widely accepted that the emergence of the democratic institutions is associated with national economic development. An expanding economy has raised the number of high educated workers in modern sectors. This in turn increases political participation of individuals through economic mobility. Political participation ranges from voting in electoral processes to other activities which are legal but some are likely to break the law such as public demonstration, signing petitions, and anti-government protests. This study applies Civic Voluntarism Model to empirically investigate the economic determinants of political participation in the Eastern region of Thailand. An ordered logit model is estimated with data collected from the survey, consisting of 440 respondents. The main results show that age and household income have a positive impact on levels of participation, and some types of social activities help explain differences in levels of participation. More specifically, individuals who often spend their free time with religious activities are less likely to engage in high levels of participation. Role of mass media, particularly partisan media, and individual preferences for income distribution are also the key determinants of political participation. There is some evidence supporting that inequality and poverty at community level (Tambon) leads to a decline in political participation.

Key Words: Political participation, Economic development, Eastern region, Thailand

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำวิจัย

การมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political participation) ของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่ได้จำกัดเฉพาะการไปใช้สิทธิเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองรูปแบบอื่นๆ ที่สามารถกระทำได้อย่างได้กรอบของกฎหมาย อาทิ การเป็นอาสาสมัครให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้ง การเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การบริจาคเงินเพื่อสนับสนุนพรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งอิสระ การลงชื่อสนับสนุนหรือคัดค้านกฎหมาย การร่วมชุมนุมทางการเมือง การผสมผสานของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ เป็นแรงผลักดันทำให้ระบบการเมืองของประเทศไทยมีการพัฒนาในทิศทางที่ดีขึ้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นการแสดงออกถึงความต้องการของประชาชนที่ส่งอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางนโยบายของภาครัฐ อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะผลลัพธ์ทางนโยบายจะเป็นไปตามความคาดหวังของประชาชนหรือไม่ก็ตาม กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นการแสดงถึงการพัฒนาทางการเมืองภาคประชาชนที่สำคัญในระบอบประชาธิปไตย

จากประสบการณ์ในหลายประเทศ พบว่า การพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ (Shi, 2004) นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจทำให้ประชาชนมีรายได้และโอกาสการทำงานมากขึ้น ประเทศต้องการแรงงานที่มีทักษะเพื่อรองรับการขยายตัวของเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรม รัฐบาลแต่ละประเทศจึงลงทุนในสาธาณูปโภคและการจัดการศึกษาโดยรัฐทำให้ประชาชนรุ่นหลังเข้าถึงการศึกษาได้มากขึ้น กอปรกับครัวเรือนมีรายได้ที่มั่นคงทำให้สามารถสนับสนุนการศึกษาของบุตรหลานได้ดี การที่ประชาชนมีรายได้และการศึกษาดีขึ้นทำให้เกิดการเคลื่อนฐานะทางเศรษฐกิจ (Economic mobility) ควบคู่ไปกับการพัฒนาเมืองและการลดความสำคัญของภาคเกษตร อีกด้านหนึ่ง การพัฒนาเทคโนโลยีและบทบาทสื่อมวลชนช่วยให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้มากขึ้นนำไปสู่สภาพสังคมที่ประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมือง ระบบการศึกษาทำให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของพลเมือง การเลือกตั้ง การกำหนดนโยบายสาธารณะ สิ่งเหล่านี้เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น (Nie, Powell, and Prewitt, 1969) สอดคล้องกับงานของนักวิชาการรัฐศาสตร์ของไทยอย่าง สุจิต บุญบงการ (2537) ที่วิเคราะห์จากสถานการณ์ทางการเมืองในประเทศต่างๆ พบว่า เมื่อสังคมมีความเจริญขึ้น ประชาชนมีความต้องการมากขึ้นจะผลักดันให้ประชาชนเรียกร้องจากระบบการเมืองให้สนองความต้องการของตนและโดยมากระบบการเมืองสามารถตอบสนองได้อย่างจำกัดทำให้ประชาชนเริ่มต้นตัวทางการเมืองและเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ มากขึ้น

การเคลื่อนไหวของภาคประชาชนทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนสถาบันการเมืองให้เหมาะสมตามการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม หากระบบการเมืองยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการประชาชนได้อาจส่งผลให้รัฐบาลขาดเสถียรภาพได้ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจช่วยส่งเสริมการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยผ่านการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนรวมทั้งการปรับตัวของภาครัฐให้สอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจและสังคม

ในอีกด้านหนึ่ง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงปัจจัยทางสถาบันที่เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เมื่อพิจารณาตามกรอบทฤษฎีเศรษฐศาสตร์สถาบัน (North, 1990) ปัจจัยทางสถาบัน เช่น รัฐธรรมนูญ กฎหมาย ระบบกรรมสิทธิ์ เป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สะสมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การออกแบบสถาบันที่ดีช่วยให้ต้นทุนทางธุรกรรม (Transaction cost) ลดลง คนในสังคมมีความร่วมมือกันมากขึ้น งานวิจัยเชิงประจักษ์ที่ศึกษาปัจจัยทางวัฒนธรรมและสถาบันต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาวปรากฏในการศึกษาของธานี ชัยวัฒน์ (2557) พบว่า ปัจจัยด้านสถาบันของไทยยังมีการพัฒนาอย่างจำกัดและอาจเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยไม่สามารถหลุดจากกับดักของประเทศรายได้ปานกลาง สอดคล้องกับรายงานการจัดอันดับความสามารถการแข่งขันของประเทศปี 2015/16 ของ World Economic Forum (WEF) ซึ่งประเมินจาก 3 ปัจจัยสำคัญ ประกอบด้วย (1) ปัจจัยพื้นฐาน (Basic requirements) ครอบคลุมปัจจัยด้านสถาบัน โครงสร้างพื้นฐาน เศรษฐกิจมหภาค และสุขภาพและการศึกษาของประชาชน (2) ปัจจัยส่งเสริมการเพิ่มประสิทธิภาพ (Efficiency enhancers) ครอบคลุมการพัฒนาตลาดเงิน ตลาดทุน ตลาดแรงงานและเทคโนโลยี และ (3) ปัจจัยด้านนวัตกรรมและศักยภาพทางธุรกิจ (Innovation and sophistication sub-index) พบว่า ความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยโดยรวมในเกณฑ์ดี (อันดับที่ 32 จาก 140 ประเทศ) เมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคอาเซียนเป็นรองเฉพาะสิงคโปร์ (อันดับที่ 2) และมาเลเซีย (อันดับที่ 18) อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาเฉพาะปัจจัยด้านสถาบันอยู่ในลำดับที่ไม่ดีนัก กล่าวคือ ประเทศอยู่ในลำดับที่ 82 ซึ่งเป็นลำดับที่แย่ที่สุดของประเทศไทยเมื่อเปรียบเทียบกับองค์ประกอบย่อยอื่นๆ และที่น่าสนใจ คือ เมื่อพิจารณารายละเอียดบางตัวชี้วัดในปัจจัยสถาบันของประเทศไทยอยู่ในอันดับรั้งท้าย เช่น การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาและความสูญเสียจากการใช้จ่ายภาครัฐมีอันดับเท่ากันคือ 113 ความเชื่อถือของสาธารณชนต่อนักการเมืองอยู่ในอันดับที่ 118 เป็นต้น ดังนั้น ถึงแม้ว่าความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยอยู่ในเกณฑ์ดีมีศักยภาพแต่องค์ประกอบด้านสถาบันและประสิทธิภาพของภาครัฐยังมีปัญหาหลายด้านซึ่งเป็นการเพิ่มความเสี่ยงต่อการพัฒนาประเทศในระยะยาวและเป็นอุปสรรคสำคัญประการหนึ่งในการเลื่อนสถานะประเทศจากประเทศที่มีรายได้ปานกลางขั้นสูงเป็นประเทศที่มีรายได้สูง

การพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมีบทบาทสำคัญที่จะทำให้ประชาชนมีความตื่นตัวและนำไปสู่การพัฒนาสถาบันที่มีการตรวจสอบถ่วงดุลซึ่งจะส่งเสริมการปรับปรุงระบบกฎหมายให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังปรากฏในการศึกษาของ Acemoglu, Johnson, and Robinson (2005) ที่พบว่า ปัจจัยด้านสถาบันมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในระยะยาวของประเทศ และปัจจัยด้านสถาบันที่สนับสนุนการคุ้มครองกรรมสิทธิ์ การ

พัฒนาเทคโนโลยี และการขยายโอกาสทางการศึกษาเป็นปัจจัยหลักที่อธิบายการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างสูงของบางประเทศ สอดคล้องกับ Shi (2004) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนใน 3 ประเทศ คือ จีนแผ่นดินใหญ่ ไต้หวัน และฮ่องกง ผลการศึกษาสำคัญ พบว่า การพัฒนาทางเศรษฐกิจโดยตัวของมันเองไม่ได้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมากนัก แต่การพัฒนาทางเศรษฐกิจมีส่วนกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันและการบริหารงานของภาครัฐให้ดีขึ้น

รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอาจมีได้หลายระดับ เริ่มจากระดับพื้นฐานคือ การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง หรือในระดับที่มากกว่านั้น เช่น การเข้าร่วมรณรงค์เพื่อสนับสนุนผู้สมัคร การเข้าฟังปราศรัยการเมือง การติดตามข้อมูลข่าวสารด้านการเมือง การให้เงินสนับสนุนพรรคการเมือง การมีส่วนร่วมลงชื่อสนับสนุนหรือคัดค้านกฎหมายบางอย่าง เป็นต้น การที่บุคคลเต็มใจเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองสามารถวิเคราะห์ตามหลักการต้นทุนและผลประโยชน์ กล่าวคือ บุคคลมีต้นทุนจากการสละทรัพยากรส่วนบุคคลไม่ว่าเป็นเงิน เวลา ทักษะต่างๆ เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง ในขณะที่ผลประโยชน์ที่ได้รับคือ การพัฒนาชุมชนหรือการได้รับประโยชน์จากการผลักดันนโยบายต่างๆ ในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในสังคม การเข้าร่วมเครือข่ายทางสังคมของภาคประชาชนมีส่วนให้การเคลื่อนไหวทางการเมืองเป็นรูปธรรมมากขึ้น นอกจากนี้ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ (Economic inequality) อาจส่งผลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ผลการศึกษาเชิงประจักษ์ส่วนหนึ่งพบว่า ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเป็นตัวบ่งชี้การมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ เนื่องจากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจทำให้ประชาชนบางกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทางการเมืองอย่างรอบด้านทำให้ประชาชนมีแนวโน้มที่จะพูดคุยแลกเปลี่ยนกับคนที่มีความรู้ในระดับเดียวกันซึ่งส่วนมากมักมีความคิดเห็นทางการเมืองใกล้เคียงกัน (McPherson, Smith-Lovin, and Cook, 2001) ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจทำให้ความเชื่อใจ (Trust) ในสังคมลดลงส่งผลให้การมีส่วนร่วมในชุมชนและส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนลดลง (Uslaner and Brown, 2005) อย่างไรก็ตาม ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจอาจกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น เนื่องจากเมื่อความไม่เท่าเทียมเพิ่มมากขึ้น กลุ่มคนรายได้สูงและรายได้ต่ำมีความต้องการนโยบายเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน กลุ่มคนรายได้สูงต้องการการเก็บภาษีในอัตราที่ต่ำในขณะที่กลุ่มคนรายได้ต่ำต้องการประโยชน์จากการใช้จ่ายของรัฐบาลซึ่งทำให้รัฐบาลมีความจำเป็นต้องเก็บภาษีในอัตราที่สูง ความต้องการที่แตกต่างกันจะผลักดันให้ประชาชนทั้งสองกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองเพื่อจะผลักดันนโยบายให้เป็นไปได้ในทิศทางที่กลุ่มตนต้องการ (Brady, 2004)

กรณีของประเทศไทย ประเทศไทยมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องและมีเสถียรภาพดีหลังจากวิกฤตเศรษฐกิจการเงินในปี พ.ศ. 2540 การที่เศรษฐกิจไทยมีการปรับตัวในทิศทางที่ดีขึ้นทำให้นักวิชาการโลกปรับฐานะประเทศไทยจากประเทศที่มีรายได้ปานกลางระดับล่างมาเป็นประเทศที่มีรายได้ปานกลางในระดับสูงในปี พ.ศ. 2554 แต่อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจในช่วงทศวรรษปัจจุบันไม่สูงมากนักอยู่ที่ร้อยละ 3-4 ตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา มีการสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นและเป็น

การออกแบบเพื่อลดต้นทุนทางธุรกรรมในระดับบุคคลและสังคม อาทิ การกำหนดให้บุคคลมีสิทธิรับรู้และแสดงความคิดเห็นเพื่อประกอบการจัดทำและตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ โดยหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องต้องเป็นฝ่ายดำเนินการให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น การให้เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ หรือบุคคลจำนวนหนึ่งมีสิทธิเข้าชื่อให้ถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่ง (นาถะ ดวงวิชัย, 2559) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและการขยายตัวของชนชั้นกลางทำให้ประชาชนไทยมีความตื่นตัวทางการเมืองและมีความชัดเจนมากขึ้นหลังเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม 2535 และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมีการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชนสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้อำนาจภาครัฐ อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมทางการเมืองยังเผชิญกับอุปสรรคหลายประการ อาทิ การเข้าถึงสารสนเทศ การขาดความรู้ความเข้าใจทั้งของภาคประชาชนและภาครัฐ ทำให้การพัฒนาการเมืองของประเทศไทยทำได้อย่างจำกัด บทบาทของหลักการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory democracy) ที่มีเจตนารมณ์ใช้เป็นกลไกในการอุดช่องว่างประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative democracy) ยังทำงานได้ไม่ราบรื่นนัก (บรรศักดิ์ อุวรรณโณและคณะ, 2552)

อย่างไรก็ดี ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา การเมืองภาคประชาชนในสังคมไทยมีบทบาทมากขึ้นเห็นได้จากการเกิดขึ้นของกลุ่มต่างๆ ในสังคม การจัดเวทีสาธารณะ บทบาทของสื่อมวลชน การที่สังคมไทยมีความหลากหลายส่งผลให้ระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนตอบสนองความต้องการของประชาชนได้จำกัด ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ เช่น ความยากจน ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ดังนั้น ประเด็นสำคัญจึงอยู่ที่การสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนให้มากขึ้นควบคู่ไปกับการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ถูกต้องตามกฎหมาย สอดคล้องกับรายงานการศึกษาของธนาคารโลก (2559) เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประเทศไทยอย่างเป็นระบบ ที่พบว่า การชะลอตัวเศรษฐกิจของไทยและประเด็นเสถียรภาพการเมืองอาจส่งผลกระทบต่อ การเติบโตในอนาคต อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังมีระบบราชการที่เข้มแข็งในการช่วยบรรเทาผลกระทบจากความไม่แน่นอนทางการเมือง กอปรกับองค์กรสังคมของภาคประชาชนมีศักยภาพในการเคลื่อนไหวได้ดีกว่าในอดีตมาก ประชาชนมีความตื่นตัวในการตรวจสอบการใช้อำนาจของภาครัฐและการจัดสรรงบประมาณ การลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำการพัฒนาระหว่างภูมิภาคสามารถช่วยลดความไม่พอใจและความแตกแยกทางการเมืองได้ ดังนั้น ธนาคารโลก (2559) เสนอให้รัฐบาลไทยให้ความสำคัญกับการใช้นโยบายเศรษฐกิจและระบบการคุ้มครองทางสังคมเพื่อแบ่งปันความมั่งคั่งอย่างทั่วถึงให้กับครัวเรือนที่จนสุดร้อยละ 40 ของประเทศ ซึ่งจะช่วยลดความตึงเครียดทางสังคมที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองได้ ประเด็นที่กล่าวมาข้างต้นสะท้อนถึงความเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยด้านเศรษฐกิจกับความมีเสถียรภาพทางการเมืองและการพัฒนาประเทศนอกจากการให้ความสำคัญเรื่องปัญหาเศรษฐกิจแล้ว รัฐบาลยังต้องส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

สภาพความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่ยังปรากฏอยู่ในสังคมไทยทำให้ประชาชนมีค่านิยมทางการเมืองที่แตกต่างกันระหว่างประชาชนฐานะดีกับประชาชนยากจนหรือระหว่างเขตเมืองที่เป็นสังคมอุตสาหกรรมและเขตชนบทที่ยังเป็นสังคมเกษตร เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2556) อธิบายรูปแบบระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย

เป็นแบบ “สองนคราประชาธิปไตย”¹ กล่าวคือ สังคมไทยมีประชาชน 2 กลุ่มใหญ่ คือ ชนชั้นกลาง (เขตเมือง) และชาวชนบทที่มีมุมมองต่อระบอบประชาธิปไตยแตกต่างกัน ชนชั้นกลางในเขตเมืองและประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรจะใช้มาตรฐานความเป็นประชาธิปไตยตามแบบตะวันตก กล่าวคือ เชื่อในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งอย่างยุติธรรมและให้ความสำคัญกับนโยบายของพรรคการเมืองและความรู้ความสามารถของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ประชาชนกลุ่มนี้เป็น “ฐานนโยบาย” เพราะแม้มีจำนวนที่น้อยกว่าแต่มีพลังในการล้มรัฐบาลที่ชนะเลือกตั้งได้ ในขณะที่ชาวชนบทเชื่อถือในตัวบุคคล ความช่วยเหลือและสายสัมพันธ์ในอดีตและคาดหวังว่าจะได้รับความช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องจากผู้สมัครรับเลือกตั้ง ประชาชนในเขตชนบทเป็น “ฐานเสียง” เพราะก่อให้เกิดเสียงข้างมากในสภาจนสามารถตั้งรัฐบาลได้ ด้วยทัศนคติที่แตกต่างกันทำให้เกิดแรงเหวี่ยงไปมาระหว่างเผด็จการที่ล่าหลังกับประชาธิปไตยที่ขาดความชอบธรรม ชาวชนบทมีจำนวนมากกว่าจึงเป็นผู้ตั้งรัฐบาล ในขณะที่ชนชั้นกลางเป็นผู้ล้มรัฐบาล ทำให้การพัฒนาประชาธิปไตยและสถาบันการเมืองของไทยยังพัฒนาได้ไม่เต็มที่ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2556) เสนอว่า การพัฒนาทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมไทย เริ่มจากการเปลี่ยนภาคเกษตรแบบล่าหลังให้เป็นภาคเกษตรที่ทันสมัย ส่งเสริมการสร้างเมืองเศรษฐกิจอุตสาหกรรมในระดับภูมิภาคให้มากขึ้น ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นและพึ่งพาตนเองในเชิงเศรษฐกิจได้

ดังนั้น จากสถานการณ์การเมืองไทย ความสำคัญของปัจจัยเศรษฐกิจต่อการพัฒนาการเมืองและบทบาทการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนต่อการออกแบบสถาบันที่ส่งเสริมการพัฒนาประเทศในระยะยาว นำไปสู่คำถามวิจัยหลักของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ ในสังคมไทยที่ประชาชนมีความแตกต่างกันหลายด้าน ทั้งฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ค่านิยมทางการเมือง และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารการเมือง เมื่อวิเคราะห์ตามหลักเศรษฐศาสตร์เรื่องต้นทุนและผลประโยชน์ อะไรเป็นแรงจูงใจหลักที่กระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ปัจจัยด้านเศรษฐกิจใดบ้างที่สามารถอธิบายระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเริ่มตั้งแต่กิจกรรมทางการเมืองที่มีต้นทุนต่ำหรือเป็นหน้าที่ของพลเมืองอย่างการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ไปจนถึงกิจกรรมรูปแบบอื่นๆที่มีต้นทุนการเข้าร่วมที่สูงขึ้น การศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบจะทำให้ได้แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชนและช่วยสนับสนุนการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

1.2 สภาพเศรษฐกิจและสังคมภาคตะวันออก

ภาคตะวันออกเป็นพื้นที่ศึกษาที่น่าสนใจเนื่องจากเป็นพื้นที่เศรษฐกิจสำคัญของประเทศ การผลิตภาคอุตสาหกรรมเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจภาคตะวันออกในขณะที่ภาคเกษตรยังมีบทบาทพอสมควร โดยเฉพาะ

¹ แบบจำลองสองนคราประชาธิปไตยนำเสนอครั้งแรกเมื่อปี 2537 ที่อธิบายความขัดแย้งทางการเมืองและการพัฒนาประชาธิปไตยของไทยที่สะท้อนวัฒนธรรมการเมืองของไทย การเมืองแบบอุปถัมภ์และการเมืองแบบกึ่งประชาธิปไตยในสังคมไทย และสามารถอธิบายความขัดแย้งทางการเมืองตั้งแต่ปี 2549 เป็นต้นมา

การเป็นแหล่งผลิตผลไม้สำคัญของประเทศ เช่น ทุเรียน มังคุด และเงาะ และผลิตภัณฑ์อาหารทะเล ภาคตะวันออกประกอบด้วย 7 จังหวัด คือ จันทบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ตราด ปราจีนบุรี ระยอง และสระแก้ว มีประชากรรวมกันไม่มากนัก ประมาณ 4.6 ล้านคน (ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2558 จากฐานข้อมูลกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย) ประชาชนมีความหลากหลายในด้านรายได้ การประกอบอาชีพ จุดเริ่มต้นของการพัฒนาเศรษฐกิจทันสมัยในภาคตะวันออกมาจากโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งตะวันออกหรือโครงการอีสเทิร์นซีบอร์ด (Eastern Seaboard) เพื่อสร้างเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมและภาคการค้าที่ทันสมัยเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์สำคัญในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (2525-2529) ที่ต้องการกระจายความเจริญทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมไปยังภูมิภาค รัฐบาลได้มีการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานสำคัญในการสร้างโอกาสการลงทุนในพื้นที่ เช่น การสร้างท่าเรือน้ำลึกแหลมฉบัง การพัฒนานิคมอุตสาหกรรม เป็นต้น ส่งผลให้มูลค่าการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศเพิ่มขึ้นมากนำไปสู่การจ้างงานขนาดใหญ่ในภาคอุตสาหกรรมและบริการทำให้ภาคตะวันออกเป็นจุดหมายปลายทางของแรงงานย้ายถิ่นจากภูมิภาคต่างๆ รองจากพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

โครงสร้างเศรษฐกิจภาคตะวันออกในปัจจุบัน (2557) พบว่า มูลค่าการผลิตอยู่ที่ 1,544 พันล้านบาท ภาคอุตสาหกรรมมีสัดส่วนมากที่สุดแต่มีอัตราการขยายตัวสูงกว่าภาคเกษตรเพียงเล็กน้อย กล่าวคือ มูลค่าการผลิตภาคเกษตรมีการขยายตัวเพิ่มขึ้น (ใช้ราคาคงที่ปี 2545) เพิ่มจาก 80.2 พันล้านบาทเป็น 94.1 พันล้านบาท ในช่วงปี พ.ศ. 2550-2557 อัตราการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 2.5 ต่อปี สัดส่วนการผลิตภาคเกษตรมีเพียงร้อยละ 6 ของผลผลิตรวมของภูมิภาค และในจำนวนนี้ ร้อยละ 78 มาจากผลผลิตทางการเกษตร และที่เหลือร้อยละ 22 เป็นมูลค่าการผลิตสาขาประมง ในขณะที่มูลค่าการผลิตส่วนใหญ่ของภาคตะวันออกมาจากการผลิตนอกภาคเกษตรซึ่งเพิ่มขึ้นจาก 1,209 พันล้านบาทเป็น 1,442 พันล้านบาทในช่วงเวลาเดียวกัน มีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 2.8 ภาคบริการมีอัตราการขยายตัวมากที่สุด โดยเฉพาะภาคอสังหาริมทรัพย์ ภาคการเงิน และสาขาการโรงแรมและร้านอาหาร ภาคอสังหาริมทรัพย์มีการขยายตัวมากกว่าเท่าตัวจาก 36.5 พันล้านบาทในปี 2550 เป็น 74.8 พันล้านบาทในปี 2557 มีอัตราขยายตัวเฉลี่ยถึงร้อยละ 15.0 ต่อปี รองลงมา คือ ภาคการเงินมีมูลค่าเพิ่มจาก 16.7 พันล้านบาท เป็น 30.2 พันล้านบาท มีอัตราขยายตัวเฉลี่ยถึงร้อยละ 11.5 ต่อปี และสาขาการโรงแรมและร้านอาหารมีมูลค่าเพิ่มจาก 20.5 พันล้านบาท เป็น 30.8 พันล้านบาทในช่วงเดียวกัน มีอัตราขยายตัวเฉลี่ยถึงร้อยละ 7.2 ต่อปี ตามลำดับ เมื่อพิจารณาในระดับสาขาการผลิตในปี 2557 การผลิตภาคอุตสาหกรรมมีสัดส่วนสูงสุดอยู่ที่ร้อยละ 46 รองลงมาคือภาคบริการ (รวมการท่องเที่ยว) ร้อยละ 33 การผลิตเหมืองแร่ร้อยละ 15 ในขณะที่สัดส่วนภาคเกษตรมีเพียงร้อยละ 6 การท่องเที่ยวเป็นแหล่งรายได้สำคัญของภาคตะวันออก จากสถิติของกรมการท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2558 พบว่า จำนวนผู้มาเยือน (รวมนักท่องเที่ยวแบบค้างคืนและแบบทัศนาจร) แหล่งท่องเที่ยวภาคตะวันออกมากกว่า 7 ล้านคน ในจำนวนนี้ร้อยละ 30 เป็นชาวต่างประเทศ มีรายได้หมุนเวียนถึง 49,719 ล้านบาท

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง มูลค่าการผลิตคิดเป็นร้อยละ 18 ของ GDP ของประเทศในปี พ.ศ. 2557 (สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)² นอกจากนี้ประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรายได้ต่อหัวสูงสุดเมื่อเทียบกับภูมิภาคอื่นๆอยู่ที่ 425,527 บาทต่อปีสูงกว่าค่าเฉลี่ยในระดับประเทศมากกว่าเท่าตัวแสดงในตารางที่ 1-1 อย่างไรก็ตาม รายได้ใน 7 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความแตกต่างกันมาก กล่าวคือ มูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัวของจังหวัดระยองอยู่ในอันดับที่ 1 จากทั้งหมด 77 จังหวัดมากกว่าของจังหวัดสระแก้วที่อยู่ในอันดับที่ 65 ถึง 17 เท่า และมีสองจังหวัด คือ ตราดและสระแก้ว ที่มีรายได้ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยในระดับประเทศ (195,995 บาท) ดังปรากฏในตารางที่ 1-2 สถิติข้างต้นสะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับจังหวัด สอดคล้องกับการใช้ข้อมูลระดับจุลภาคจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (Socioeconomic survey: SES) ของสำนักงานสถิติแห่งชาติที่แสดงในตารางที่ 1-3 พบว่ารายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องแต่มีความแตกต่างทางรายได้มาก ตั้งแต่ปี 2545 เป็นต้นมา รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนภาคตะวันออกเฉียงเหนือสูงกว่ารายได้เฉลี่ยครัวเรือนทั้งประเทศ และในปี 2558 มีเพียง 2 จังหวัดเท่านั้น คือ ตราดและปราจีนบุรีที่ประชาชนมีรายได้เฉลี่ยน้อยกว่าค่าเฉลี่ยระดับประเทศเล็กน้อย ประมาณร้อยละ 6 และร้อยละ 10 ตามลำดับ อัตราการขยายตัวทางรายได้ครัวเรือนภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ที่ร้อยละ 7.9 ต่อปี ในขณะที่อัตราการขยายตัวเฉลี่ยในระดับประเทศอยู่ที่ร้อยละ 6.8 ในช่วงปี 2541-2558 รายได้ครัวเรือนของจังหวัดจันทบุรีมากที่สุดอยู่ที่ 36,024 บาท และรายได้ครัวเรือนของจังหวัดปราจีนบุรีต่ำสุดที่ 24,166 บาท แตกต่างกันถึงร้อยละ 48 โดยภาพรวม ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรายได้สูงแต่ยังปรากฏความเหลื่อมล้ำทางรายได้อย่างชัดเจนในระดับจังหวัด

²รายงานของสำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกำหนดให้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย 8 จังหวัด คือ จันทบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ตราด ปราจีนบุรี นครนายก ระยอง และสระแก้ว อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้อาศัยการแบ่งภูมิภาคตามราชบัณฑิตยสถานจะมีเพียง 7 จังหวัดโดยตัดจังหวัดนครนายกออกจากการวิเคราะห์

ตารางที่ 1-1 มูลค่าผลิตภัณฑ์รายภาคต่อหัวปี 2557

ภูมิภาค	บาทต่อปี
ตะวันออกเฉียงเหนือ	71,286
เหนือ	100,088
ใต้	123,684
ตะวันออก	425,527
ตะวันตก	131,887
กลาง	239,332
กรุงเทพฯและปริมณฑล	387,036
ทั่วประเทศ	195,995

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2559)

ตารางที่ 1-2 มูลค่าผลิตภัณฑ์รายจังหวัดต่อหัวปี 2557

จังหวัด	บาทต่อปี	อันดับ
จันทบุรี	200,699	14
ฉะเชิงเทรา	423,965	4
ชลบุรี	439,975	3
ตราด	140,763	24
ปราจีนบุรี	371,776	6
ระยอง	1,068,615	1
สระแก้ว	60,502	65

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2559)

ตารางที่ 1-3 รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือปี 2541-2558

บาทต่อเดือนต่อครัวเรือน

จังหวัด	2541	2545	2549	2552	2556	2558
จันทบุรี	15,548	15,959	20,606	19,442	27,284	36,024
ฉะเชิงเทรา	14,010	14,829	16,770	21,252	34,548	27,555
ชลบุรี	14,075	16,797	21,869	24,052	28,367	27,257
ตราด	11,703	13,822	20,286	16,949	21,653	25,333
ปราจีนบุรี	9,852	12,720	16,031	22,548	21,039	24,166
ระยอง	12,491	13,255	20,018	22,983	30,401	30,315
สระแก้ว	6,958	9,951	11,577	15,525	24,805	26,953
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	12,091	13,905	18,165	20,393	26,871	28,229
ทั่วประเทศ	12,492	13,736	17,787	20,904	25,194	26,915

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2559)

สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในภาคตะวันออกเฉียงเหนือปรากฏชัดเจนขึ้นเมื่อพิจารณาข้อมูลรายจ่ายและสัดส่วนคนจนในระดับชุมชนจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ตารางที่ 1-4 แสดงค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของประชาชนและสัดส่วนคนจนใน 7 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือเปรียบเทียบเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล พบว่า ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนของจังหวัดชลบุรีมีค่ามากที่สุดเท่ากับ 9,242 บาทสำหรับในเขตเทศบาลและจังหวัดชลบุรีมีสัดส่วนคนจนต่ำที่สุดเพียงร้อยละ 2 ในขณะที่ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนของจังหวัดตราดมีค่าน้อยสุด คือ 5,137 บาทสำหรับในเขตเทศบาลและมีสัดส่วนคนจนมากถึงร้อยละ 23 สูงกว่าค่าเฉลี่ยในระดับประเทศถึง 2 เท่า และที่น่าสนใจ คือ จังหวัดสระแก้วมีความแตกต่างของค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของประชาชนในเทศบาลกับนอกเทศบาลมากที่สุดถึงร้อยละ 30 รองลงมาคือ จังหวัดชลบุรี (ร้อยละ 27) โดยภาพรวม ในระดับชุมชนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังปรากฏความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างเขตเมืองและเขตชนบทที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน และมีความเป็นไปได้ว่า ประชาชนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ต่างกันอาจมีทัศนคติต่อระบบการเมืองแตกต่างกันและส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการณ์เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองรูปแบบต่างๆ

ตารางที่ 1-4 ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยและสัดส่วนคนจนในและนอกเขตเทศบาลของภาคตะวันออกเฉียงเหนือปี 2556

จังหวัด	ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย (บาท/คน/เดือน)		สัดส่วนคนจน (ร้อยละ)	
	ในเขตเทศบาล	นอกเขตเทศบาล	ในเขตเทศบาล	นอกเขตเทศบาล
จันทบุรี	6,019	5,771	12.4	14.4
ฉะเชิงเทรา	8,144	7,519	2.2	1.9
ชลบุรี	9,242	7,255	2.2	1.8
ตราด	5,137	4,520	24.7	22.8
ปราจีนบุรี	8,980	5,720	8.9	11.9
ระยอง	7,299	6,544	4.0	5.2
สระแก้ว	6,598	5,052	13.6	18.7

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2556)

กล่าวโดยสรุป ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องและประชาชนมีรายได้สูงแต่ยังปรากฏความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในระดับสูงและอาจมีผลต่อความเหลื่อมล้ำทางการเมือง โดยเฉพาะประชาชนที่มีรายได้น้อยอาจไม่สนใจการมีส่วนร่วมทางการเมืองเนื่องจากต้องให้ความสำคัญกับเรื่องการทำมาหากินเป็นหลัก ดังนั้น การศึกษาปัจจัยด้านเศรษฐกิจในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชนที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงเป็นสิ่งสำคัญเพราะจากประสบการณ์ในต่างประเทศ พบว่า ความเจริญด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวไม่สามารถผลักดันให้เกิดการพัฒนาทางการเมืองหากต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงด้านสถาบันและความตื่นตัวของประชาชนต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่หลากหลาย ไม่จำกัดเฉพาะการไปใช้สิทธิเลือกตั้งอันเป็นหน้าที่ของพลเมืองที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญเท่านั้น สำหรับการตรวจสอบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยจะประยุกต์แบบจำลองทรัพยากร (Resource Model) ของ Brady, Verba, and Schlozman (1995) ที่ประชาชนต้องสละทรัพยากรส่วนบุคคล ไม่ว่าจะเป็นเงิน เวลา และทักษะสังคมต่างๆ เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นพื้นฐานในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ และแบบจำลองเจตจำนงนิยมภาคพลเมือง (Civic Voluntarism Model) ของ Verba, Schlozman, and Brady (1995) และ Brady, Schlozman, and Verba (1999) ที่พัฒนาแบบจำลองทรัพยากร โดยการเพิ่มปัจจัยด้านทัศนคติของประชาชนที่สามารถอธิบายพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในระดับที่แตกต่างกันได้ ผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อภาครัฐในการส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนในสังคมมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นซึ่งส่งผลดีต่อการปรับเปลี่ยนปัจจัยสถาบันของประเทศที่สนับสนุนความสามารถในการแข่งขันของประเทศในระยะยาว นอกจากนี้

เครื่องมือวิจัยที่ใช้สามารถนำไปพัฒนาและประยุกต์ใช้ในการศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในภูมิภาคอื่นๆ รวมทั้งการขยายผลในระดับประเทศต่อไป

1.3 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม และทัศนคติที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. เพื่อตรวจสอบผลเชิงปริมาณของรายได้และความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในพื้นที่ต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
3. เพื่อเสริมสร้างการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ
4. เพื่อพัฒนาแบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์ที่อธิบายพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ ของประชาชนตามฐานนะทางเศรษฐกิจและสังคม

1.4 ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตด้านพื้นที่และประชากร การเก็บข้อมูลในงานวิจัยนี้ใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนที่มีภูมิลำเนาในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 7 จังหวัด ประกอบด้วย จันทบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ตราด ปราจีนบุรี ระยอง และสระแก้ว ผู้ตอบแบบสอบถามต้องมีสิทธิเลือกตั้งและมีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบมีชั้นภูมิสองขั้น (Stratified two-stage sampling) โดยเลือกชุมชนที่มีความแตกต่างทางเศรษฐกิจ โดยประเมินจากรายได้เฉลี่ยของชุมชน ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ สัดส่วนประชาชนที่มีสิทธิเลือกตั้งเป็นหน่วยตัวอย่างขั้นที่หนึ่ง (Primary sampling units) และประชาชนกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่เลือกในขั้นแรกเป็นหน่วยตัวอย่างขั้นที่สอง (Secondary sampling units) การกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างใช้ตามเกณฑ์ของ Yamane (1967) ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ n คือขนาดของกลุ่มตัวอย่าง N คือจำนวนประชากรที่ทราบค่า และ e คือ ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ การศึกษาครั้งนี้กำหนดให้ความคลาดเคลื่อนไม่เกินร้อยละ 5 ($e = 0.05$) และจากสถิติจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2554 และการลงประชามติ พ.ศ. 2559 แสดงในตารางที่ 1-5 ขนาดของกลุ่มตัวอย่างเมื่อใช้จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งปี 2554

$$n = \frac{3,194,128}{1+3,194,128(0.05)^2} \approx 400 \text{ คน}$$

อย่างไรก็ดี เมื่อใช้สถิติผู้มีสิทธิเลือกตั้งปี 2559 จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ได้มีค่าเท่ากันต่างกันในระดับทศนิยมตำแหน่งที่สองเท่านั้น ดังนั้น จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ไม่ควรต่ำกว่า 400 คน ผู้วิจัยเริ่มจากการกระจายแบบสอบถามมากกว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณได้ (ประมาณ 500 ชุด) ให้กับผู้ตอบแบบสอบถามเนื่องจากมีความเป็นไปได้ว่าผู้ตอบแบบสอบถามบางรายอาจให้ข้อมูลที่ไม่ครบถ้วนหรือไม่ส่งแบบสอบถามคืนให้ผู้วิจัย การเลือกกลุ่มตัวอย่างจะกำหนดสัดส่วนในแต่ละจังหวัดให้สอดคล้องกับจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

ตารางที่ 1-5 สถิติผู้มีสิทธิเลือกตั้งของจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2554 และ 2559

จังหวัด	2554	2559
จันทบุรี	385,384	412,681
ฉะเชิงเทรา	503,487	540,441
ชลบุรี	961,466	1,094,654
ตราด	159,110	169,004
ปราจีนบุรี	345,197	371,221
ระยอง	453,374	515,669
สระแก้ว	386,110	490,059
รวม	3,194,128	3,593,729

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2559)

ขอบเขตช่วงเวลา ผู้วิจัยใช้เวลาประมาณ 7 เดือนระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2558 ถึงเดือนมิถุนายน 2559 ในการรวบรวมข้อมูลจากผู้ตอบแบบสอบถามในชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือและพบว่า แบบสอบถามที่มีรายละเอียดครบถ้วนที่สามารถนำไปวิเคราะห์ทางสถิติได้ มีทั้งสิ้น 440 ชุด

1.5 แนวทางการวิจัย

การศึกษาปัจจัยด้านเศรษฐกิจต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยมีสมมติฐานว่า การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองมีต้นทุนที่แตกต่างกัน ประชาชนจำเป็นต้องสละทรัพยากรส่วนบุคคล อาทิ เงิน เวลา และทักษะทางสังคมต่างๆ โดยประชาชนมีความคาดหวังว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะ

นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือการตัดสินใจเชิงนโยบายของภาครัฐ และความสามารถในการสละทรัพยากรขึ้นกับสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ประเมินจากรายได้ การประกอบอาชีพ ทรัพย์สิน อย่างไรก็ตาม งานวิจัยเชิงประจักษ์ในหลายประเทศ พบว่า ทักษะคนดี ค่านิยมทางการเมือง ความสนใจทางการเมือง และปัจจัยเชิงวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดที่สำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่แตกต่างกัน (Verba, Scholzman, and Brady, 1995; Alesina and Giuliano, 2011; Campante and Chor, 2012; Pacheco and Owen, 2015) ผู้วิจัยได้ศึกษาจากการสำรวจ World Values Survey (WVS) และ Comparative Study of Electoral System (CSES) เป็นแนวทางในการพัฒนาเครื่องมือวิจัยและการกำหนดตัวแปร

เนื่องจากผู้วิจัยได้ออกแบบสอบถามและดำเนินการเก็บข้อมูลในพื้นที่เองและจำนวนแบบสอบถามไม่มากนัก ดังนั้น ผู้วิจัยจะตรวจสอบข้อมูลกับกับสถิติจากหน่วยงานราชการอื่นๆ อาทิ สำนักงานคณะกรรมการเลือกตั้ง สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นต้น โดยการเปรียบเทียบสถิติพรรณนาของกลุ่มตัวอย่างกับข้อมูลทุติยภูมิ เช่น ผลิตภัณฑ์รายจังหวัดต่อคน สัดส่วนการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง สถิติความยากจน เป็นต้น

การวัดระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ผู้วิจัยเริ่มจากการแบ่งกิจกรรมทางการเมืองเป็น 9 กิจกรรม โดย 2 กิจกรรมแรกเป็นการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ และ 7 กิจกรรมที่ไม่ใช่การเลือกตั้ง ประกอบด้วย

- การเป็นอาสาสมัครให้ผู้สมัครรับเลือกตั้ง
- การบริจาคเงินเพื่อสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้ง
- การใช้สิทธิผู้บริโภคในการเลิกใช้สินค้าและบริการที่สนับสนุนพรรคการเมืองตรงข้าม
- การเขียนจดหมายร้องเรียนหรือขอความเป็นธรรมจากหน่วยงานรัฐ
- การร่วมลงชื่อเพื่อสนับสนุนหรือคัดค้านกฎหมาย
- การทำงานเต็มเวลาให้กับพรรคการเมืองหรือกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมือง
- การเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองในที่สาธารณะ

อย่างไรก็ดี เนื่องจากช่วงเวลาที่ทำการศึกษากิจกรรมทางการเมืองบางอย่างไม่สามารถกระทำได้ภายใต้ประกาศของคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงออกแบบคำถามให้ผู้ตอบแบบสอบถามระบุกิจกรรมทางการเมืองที่เคยทำ คิดจะทำ หรือไม่เคยในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา หลังจากนั้น ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการจำแนกระดับการมีส่วนร่วมเป็น 4 ระดับ ประกอบด้วย

- การไม่มีส่วนร่วมเลย
- การมีส่วนร่วมระดับต่ำ
- การมีส่วนร่วมระดับกลาง

-การมีส่วนร่วมระดับสูง

การจัดลำดับขั้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะเรียงตามต้นทุนการมีส่วนร่วมจากน้อยไปหามากและใช้วิธีการทางเศรษฐมิติเพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยกำหนดสำคัญต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนใน 7 จังหวัดภาคตะวันออก

1.6 องค์ประกอบของรายงานวิจัย

รายงานวิจัยนี้แบ่งเป็น 5 บท โดยมีรายละเอียด ดังนี้

บทที่ 1 เป็นการฉายภาพความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนต่อการพัฒนาระบบการเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่จะเป็นแรงผลักดันสำคัญสู่การปรับเปลี่ยนปัจจัยทางสถาบันให้ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและยกระดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศในระยะยาว รวมทั้งการฉายภาพสถานการณ์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในภาคตะวันออกที่แม้เป็นภูมิภาคที่มีรายได้มากที่สุดของประเทศแต่ยังมีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างจังหวัด ระหว่างเขตเมืองและเขตชนบท จนถึงระดับย่อยภายในชุมชน และนำเสนอแนวทางการศึกษาวิจัยที่ใช้

บทที่ 2 กล่าวถึงทฤษฎีการเมืองที่ใช้ในการศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง บทบาทของค่านิยมต่อการตัดสินใจทางการเมือง แบบจำลองที่ใช้ในการศึกษา และการทบทวนงานวิจัยเชิงประจักษ์ที่ใช้ข้อมูลระดับจุลภาคที่ทำการศึกษาในประเทศไทยและต่างประเทศ

บทที่ 3 กล่าวถึงวิธีการศึกษา แบ่งเป็น 2 ส่วนสำคัญ คือ **ส่วนแรก**จะกล่าวถึงการออกแบบแบบสอบถามที่ใช้เป็นเครื่องมือวิจัยสำคัญ การสร้างตัวแปรและวิธีการวัดเชิงปริมาณ ค่าสถิติพรรณนาของตัวแปรที่ใช้ รวมทั้งการตรวจสอบความสอดคล้องกับแหล่งข้อมูลทุติยภูมิของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง **ส่วนที่สอง**จะเป็นการนำเสนอวิธีการทางเศรษฐมิติที่ใช้ตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวกำหนดด้านเศรษฐกิจและปัจจัยอื่นๆ ที่อธิบายความแตกต่างของระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออก

บทที่ 4 นำเสนอผลการศึกษา อภิปรายผลการศึกษาเปรียบเทียบกับผลการศึกษาของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้กล่าวถึงในบทที่ 2 รวมทั้งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผลการศึกษาโดยการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมทางการเมืองของแต่ละกิจกรรมแยกออกจากกัน

บทที่ 5 เป็นบทสรุปและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ได้จากการสังเคราะห์ผลการศึกษาจากการวิจัยนี้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่สนับสนุนการพัฒนาความร่วมมือของประชาชนในระดับชุมชนและระดับประเทศ

บทที่ 2

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื้อหาในบทนี้จะเป็นการนำเสนอกรอบแนวคิดและทฤษฎี แบบจำลองที่ใช้ในการศึกษา การทบทวนงานวิจัยเชิงประจักษ์โดยเน้นงานวิจัยด้านเศรษฐศาสตร์ และทำการสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดของงานวิจัยเรื่องนี้

การนำเสนอแบ่งเป็น 8 ส่วนสำคัญ ประกอบด้วย **ส่วนแรก** เป็นการแนวคิดการพัฒนาการเมืองซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาทางการเมืองในวงการวิชาการ **ส่วนที่สอง** กล่าวถึงทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมืองและบทบาทของการพัฒนาเศรษฐกิจต่อการออกแบบและสร้างสถาบันการเมืองที่ส่งเสริมการเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตย **ส่วนที่สามและสี่** เป็นการนำเสนอแบบจำลองทรัพยากร (Resource Model) และแบบจำลองเจตจำนงนิยมภาคพลเมือง (Civic Voluntarism Model) ที่มีพื้นฐานว่าการตัดสินใจทางการเมืองเป็นการกระทำโดยอิสระของปัจเจกบุคคล และปัจจัยใดบ้างที่อธิบายความแตกต่างของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน **ส่วนที่ห้า** นำเสนองานวิจัยเชิงประจักษ์ที่พบว่าค่านิยมส่วนบุคคลมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเครื่องมือวิจัยสำหรับการศึกษาค้นคว้า **ส่วนที่หก** กล่าวถึงลำดับขั้นของการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political participation hierarchy) ในทางทฤษฎีและที่ปรากฏในสังคมไทย **ส่วนที่เจ็ด** เป็นการทบทวนงานวิจัยเชิงประจักษ์ที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ และ **ส่วนสุดท้าย** เป็นการนำเสนอกรอบแนวคิดของงานวิจัยที่สังเคราะห์ได้จากทฤษฎี แบบจำลอง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทฤษฎีและแนวคิดการพัฒนาการเมือง

ความก้าวหน้าทางทฤษฎีการเมืองมักมีจุดเริ่มต้นมาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองสำคัญที่เกิดขึ้นในประเทศต่างๆ และนักวิชาการพยายามจะพัฒนาแนวคิดและทฤษฎีเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม แนวคิดการพัฒนาการเมือง (Political Development) เริ่มปรากฏในวงการวิชาการในทศวรรษที่ 1960 เป็นช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ประเทศเจ้าอาณานิคมได้ถอนกำลังออกจากประเทศอาณานิคม รัฐบาลในหลายประเทศที่เพิ่งได้รับเอกราชไม่สามารถบริหารประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความขัดแย้งภายในสังคม ไม่ว่าจะเป็นความแตกต่างทางอุดมการณ์ทางการเมือง ความเชื่อทางศาสนา และในบางประเทศถึงขนาดมีการต่อสู้กันระหว่างฝ่ายต่างๆ จนแยกออกเป็นหลายประเทศ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาการพัฒนาการเมือง นักวิชาการตะวันตกจึงนำเสนอแนวคิดการพัฒนาการเมืองว่า ประเทศต่างๆ สามารถก้าวหน้าไปสู่รูปแบบการเมืองที่ดีกว่าเดิมโดยการออกแบบและสร้างสถาบันการเมือง รวมทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจให้มีความทันสมัยเพื่อส่งเสริมการปกครองแบบประชาธิปไตยให้มีเสถียรภาพ มีการแบ่งแยกหน้าที่ของสถาบันต่างๆ ให้ชัดเจน เพื่อกันไม่ให้

ประเทศอาณานิคมที่เพิ่งได้รับเอกราชไปสนับสนุนแนวทางการเมืองในแบบคอมมิวนิสต์ กล่าวโดยภาพรวม แนวทางการพัฒนาการเมืองได้รับอิทธิพลอย่างมากจากประเทศอุตสาหกรรมที่พัฒนาแล้ว เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส สหรัฐอเมริกา เป็นต้น

คำจำกัดความของการพัฒนาการเมืองในวงการวิชาการยังไม่มี ความชัดเจนมากนัก Pye (1966) ซึ่งเป็นนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ที่ได้อธิบายการพัฒนาการเมืองว่าเกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านต่างๆ 10 ด้าน (สรุปจาก ลิขิต ธีรเวคิน (2519) แปลจาก Pye (1966)) ประกอบด้วย

(1). *การพัฒนาการเมืองเป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ* เนื่องจากสภาพการเมืองและสังคมเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของประเทศในการจะส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อการสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจด้านต่างๆ ความเจริญทางเศรษฐกิจจะแตกต่างกันตามระดับการพัฒนาการเมืองในแต่ละประเทศ อย่างไรก็ตาม แนวคิดข้างต้นอาจยังไม่ครอบคลุมนัก โดยเฉพาะข้อเท็จจริงที่ปรากฏในประเทศยากจนที่การพัฒนาเศรษฐกิจอาจใช้เวลานานมากเพราะต้องมีการพัฒนาส่งเสริมด้านอื่นๆควบคู่ไปด้วย

(2). *การพัฒนาการเมือง คือ การเมืองในสังคมอุตสาหกรรม* เนื่องจากการผลิตในสังคมอุตสาหกรรม ประชาชนจะต้องประสานร่วมมือกัน มีแบบแผนพฤติกรรมที่สอดคล้องกันและมีเหตุผลที่สนับสนุนแบบแผนการปกครองอย่างมีระเบียบ มีมาตรฐานของการมีส่วนร่วมทางการเมือง การยอมรับในระบบการเมืองเป็นวิธีในการแก้ปัญหาเท่านั้นแต่ไม่ใช่เป้าหมายของการพัฒนาการเมือง รัฐบาลมีบทบาทสำคัญในการดูแลความสงบสุขและความกินดีอยู่ดีของประชาชน ดังนั้น เมื่อสังคมใดมีการพัฒนาจนเป็นสังคมอุตสาหกรรมแล้วสะท้อนถึงการพัฒนาการเมืองในระดับที่สูงขึ้น

(3). *การพัฒนาการเมือง คือ การทำการเมืองให้ทันสมัย* ความทันสมัยทางการเมือง คือ ประเทศมีสถาบันการเมือง เช่น พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ระบบกฎหมาย ภาคประชาชน เป็นต้น มีการแบ่งโครงสร้างที่ชัดเจนที่เอื้อต่อความเป็นเอกภาพในการปกครอง สมาชิกแต่ละกลุ่มจะพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อผลักดันให้ได้นโยบายที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มตนมากที่สุด การเกิดขึ้นและประสิทธิภาพของสถาบันการเมืองของแต่ละประเทศเป็นตัวกำหนดสำคัญของระดับการพัฒนาการเมืองที่แตกต่างกัน

(4). *การพัฒนาการเมืองเป็นการดำเนินการในระดับรัฐชาติ* เนื่องจากในอดีตแต่ละประเทศมีระบบการเมืองที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน เมื่อประเทศได้รับเอกราชเป็นรัฐชาติสมัยใหม่อาจได้รับอิทธิพลระบบการเมืองจากประเทศเจ้าอาณานิคมตะวันตกผสมผสานกับเป็นความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยให้เกิดขึ้นในสังคมหรือเรียกว่าเป็นการสร้างชาติ ประชาชนในประเทศมีความสามัคคีกันผ่านการสร้างความรู้สึกเรื่องชาตินิยม ประชาชนยอมรับในอำนาจของรัฐบาล และรัฐบาลก็มีอำนาจครอบคลุมทั้งประเทศ

(5). *การพัฒนาการเมือง คือ การพัฒนาระบบบริหารและกฎหมาย* แนวคิดนี้เป็นการต่อยอดแนวคิดที่ว่าพัฒนาการเมืองคือการสร้างชาติ การสร้างชาติแบ่งได้ 2 รูปแบบ คือ การสร้างสถาบันและการพัฒนาความเป็นพลเมืองของคนในชาติ ดังนั้น การสร้างชาตินั้นจำเป็นต้องมีการพัฒนาการบริหารจัดการและกฎหมายเพื่อสร้างความสงบเรียบร้อยในการแก้ปัญหาในสังคมอย่างเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ ระบบกฎหมายต้องมีความยุติธรรมและสอดคล้องกับความต้องการของคนส่วนใหญ่ ตัวอย่างของสถาบัน เช่น การสร้างระบบราชการที่มีประสิทธิภาพจะช่วยส่งเสริมพัฒนาการเมืองประเทศที่มีระบบบริหารและกฎหมายที่เป็นธรรมและมีประสิทธิภาพจึงเป็นเครื่องชี้วัดระดับการพัฒนาการเมืองได้เป็นอย่างดี

(6). *การพัฒนาการเมือง คือ การระดมพลและการมีส่วนร่วมทางการเมือง* แนวคิดนี้มาจากความเชื่อที่ว่า อำนาจทางการเมืองเป็นของประชาชน ประชาชนจำเป็นต้องมีส่วนร่วมทางการเมืองในการควบคุม กำกับ และตรวจสอบนโยบายภาครัฐ การมีส่วนร่วมจะต้องมีหลากหลายรูปแบบไม่ใช่จำกัดเฉพาะการไปใช้สิทธิเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยเท่านั้น เป็นการสร้างความตื่นตัวทางการเมืองให้กับประชาชน ในบางประเทศการมีส่วนร่วมทางการเมืองอาจเป็นทั้งเป้าหมายและวิธีการที่จะสนับสนุนการพัฒนาการเมือง

(7). *การพัฒนาการเมืองเป็นเรื่องของการสร้างประชาธิปไตย* เนื่องจากการพัฒนาการเมืองเป็นชุดความคิดที่นำเสนอโดยนักวิชาการตะวันตกที่เชื่อมั่นในการปกครองแบบประชาธิปไตย จึงพยายามจะขยายความเชื่อทางการเมืองนี้ให้กับประเทศต่างๆ ว่า การพัฒนาระบบการเมืองให้เป็นประชาธิปไตยเป็นเครื่องวัดระดับการพัฒนาการเมืองของประเทศ ดังที่ Pye (1966) วิเคราะห์หว่าคำว่า “ประชาธิปไตย” เป็นคำที่แสดงถึงค่านิยมทางการเมือง ในขณะที่คำว่า “พัฒนา” เป็นคำกลางๆหมายถึงการเสริมสร้างหรือทำให้ดีขึ้น

(8). *การพัฒนาการเมือง คือ ความมีเสถียรภาพและการเปลี่ยนแปลงอย่างมีระเบียบ* แนวคิดนี้เชื่อว่าในสังคมที่มีการพัฒนาการเมืองในระดับสูงต้องสามารถปรับตัวให้กับการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่รวดเร็วจะก่อให้เกิดความไร้เสถียรภาพ ความไม่มีแบบแผนเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการเมืองเพราะทำให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่นในระบบการเมือง

(9). *การพัฒนาการเมือง คือ การระดมทรัพยากรและอำนาจ* ระบบการเมืองที่ดีและเป็นประโยชน์ต่อสังคมต้องอาศัยสถาบันและความมีเสถียรภาพทางการเมืองเพื่อให้การทำงานของหน่วยงานต่างๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ แนวคิดนี้เชื่อว่า การพัฒนาการเมืองคือความสามารถของรัฐบาลในการระดมทรัพยากรทางเศรษฐกิจและมีการกระจายทรัพยากรอย่างเป็นธรรม หากรัฐบาลใดสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรมก็จะได้รับเสียงสนับสนุนจากประชาชน และการสนับสนุนของซึ่งเป็นการเพิ่มอำนาจให้กับระบบการเมือง จากข้อเท็จจริงในหลาย

ประเทศ พบว่า การเมืองในระบอบประชาธิปไตยสามารถระดมและจัดการทรัพยากรได้มีประสิทธิภาพ ดีกว่าระบบการเมืองอื่นๆ

(10). *การพัฒนาการเมืองเป็นรูปแบบหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม* กล่าวคือ เมื่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไปจะส่งผลกระทบต่อความสามารถในการใช้อำนาจของรัฐบาลและนำไปสู่การปรับเปลี่ยนบทบาทสถาบันการเมืองที่มีอยู่เดิมให้เหมาะสมต่อสภาวะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ระบบการเมืองไม่สามารถแยกจากส่วนต่างๆของสังคม สังคมที่มีการพัฒนาการเมืองอย่างต่อเนื่องจะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านอื่นๆ ควบคู่กันไป

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาการเมืองมีความหมายครอบคลุมหลายมิติทั้งสภาวะทางเศรษฐกิจและสังคม ความทันสมัย อุดมการณ์ทางการเมือง ความเป็นชาตินิยม การพัฒนาการปกครองและกฎหมาย และที่สำคัญ การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมือง การรู้จักสิทธิหน้าที่ของพลเมือง ทั้งนี้ การพัฒนาของประเทศขึ้นกับการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเลือกหรือตัดสินใจของรัฐบาลที่จะช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน การมีส่วนร่วมทางการเมืองในกิจกรรมอื่นๆ นอกเหนือจากการเลือกตั้งเป็นสิ่งสำคัญที่สนับสนุนการพัฒนาการเมือง อย่างไรก็ตาม กิจกรรมทางการเมืองบางอย่างอาจนำไปสู่ความรุนแรงที่เกิดจากอารมณ์ของประชาชนที่เข้าร่วมและส่วนมากมีลักษณะฝ่าฝืนกฎหมาย สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยในสังคม ดังนั้น ประเด็นสำคัญจึงอยู่ที่การศึกษาปัจจัยสำคัญที่อธิบายพฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่แตกต่างกันตามฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ความสนใจทางการเมือง ตลอดจนทัศนคติหรือค่านิยมทางการเมือง และประเด็นระดับนโยบายอยู่ที่การสร้างสมดุลระหว่างกิจกรรมการณ์มีส่วนร่วมทางการเมืองกับความเป็นระเบียบของสังคมซึ่งเป็นโจทย์สำคัญของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

2.2 ทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมืองกับการพัฒนาเศรษฐกิจ

การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นไปได้หลายรูปแบบ ตั้งแต่การใช้สิทธิลงคะแนนเสียงสำหรับการเลือกตั้งหรือการลงประชามติ รวมทั้งการสนับสนุนกลุ่มการเมืองหรือพรรคการเมืองและการชุมนุมทางการเมือง กิจกรรมทางการเมืองเป็นความสามารถที่ซับซ้อนของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำเพื่อให้มีอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจของรัฐบาลและมีความแตกต่างกันตามบริบทของแต่ละสังคม ตัวอย่างเช่น ชาวยุโรปส่วนใหญ่นิยมไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในสัดส่วนที่สูงกว่าชาวอเมริกัน แต่ชาวอเมริกันจะมีกิจกรรมทางการเมืองที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นการบริจาคเงิน การรณรงค์ การเป็นอาสาสมัคร การเป็นสมาชิกองค์กร การเขียนจดหมายเพื่อติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือสื่อมวลชน (Brady, 2004) สำหรับการเมืองในระบอบ

ประชาธิปไตยที่เชื่อมั่นในเสรีภาพและควมมีเหตุผลของมนุษย์ ดังนั้น การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ นั้นต่างมีความคาดหวังว่าการแสดงออกทางการเมืองสามารถมีอิทธิพลต่อการบริหารงานของรัฐ หรือการกำหนดนโยบายด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง หรือต่อการเลือกผู้นำทางการเมืองในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนต้องเป็นการกระทำด้วยความเต็มใจ ปราศจากการบังคับและไม่มีหลักประกันว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองจะนำไปสู่ผลสำเร็จตามที่กลุ่มตนคาดหวังไว้ (ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย, 2548)

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมทางการเมืองมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาระบบประชาธิปไตยของประเทศ และส่งผลต่อความพึงพอใจในชีวิตและความสุขของประชาชนเนื่องจากการทำกิจกรรมทางการเมืองทำให้ประชาชนรู้สึกความเป็นอิสระ (Autonomy) ความสามารถ (Competence) และความสัมพันธ์ (Relatedness) (Weitz-Shapiro and Winters, 2008) สอดคล้องกับ สุจิต บุญบงการ (2537) ที่อธิบายความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เน้นการทำกิจกรรมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลไม่ใช่เรื่องของความรู้สึก ค่านิยมทางการเมือง มีจุดประสงค์เพื่อส่งผลกระทบต่อกระบวนการตัดสินใจของภาครัฐ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองอาจไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจของภาครัฐ

ในเอกสารเผยแพร่องค์ความรู้การเลือกตั้งของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2559) อธิบายความหมายของการมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชน ไม่ว่าจะบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ไม่ว่าจะตรงหรือทางอ้อมในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำในสิ่งที่มีผลกระทบต่อตนเองหรือชุมชน อีกด้านหนึ่ง นักวิชาการได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในบริบทที่แตกต่างกันเล็กน้อย เป็นต้นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองว่าเป็นการกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ (คณิงนิจ ศรีบัวเอี่ยมและคณะ, 2545) และการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสามารถเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจของภาครัฐ รวมทั้งลดค่าใช้จ่ายและหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าที่รุนแรง (ถวิลวดี บุรีกุล, 2551) ใกล้เคียงกับทัศนะของเครย์ตัน (2551) ที่ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน (ไม่จำกัดเฉพาะด้านการเมืองเท่านั้น) เป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องและมีได้หลากหลายรูปแบบแต่ต้องมียุทธศาสตร์ประกอบสำคัญ 4 อย่าง คือ การให้ข้อมูลแก่ประชาชน การรับฟังความคิดเห็น การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา และการพัฒนาข้อตกลงร่วมกัน

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติเป็นหนึ่งในหลักการสำคัญของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) ช่วยให้การตัดสินใจของภาครัฐสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนมากขึ้นนำไปสู่การพัฒนาสถาบันการเมืองในระบบประชาธิปไตยให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น (คณิงนิจ ศรีบัวเอี่ยมและคณะ, 2545) ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองในสังคมไทยนั้น รัฐธรรมนูญหลายฉบับได้สนับสนุนและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยมีฐานคิดว่า การพัฒนาการมีส่วนร่วมเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาประเทศ ดังปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้

กำหนดให้นโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหนึ่งในแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มีเป้าหมายสำคัญเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระดับชาติและท้องถิ่น การตรวจสอบการใช้อำนาจของภาครัฐ นอกจากนี้ ยังจัดให้มีกฎหมายเพื่อจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองที่รัฐบาลให้การสนับสนุนทางการเงินให้กับกลุ่มเครือข่ายภาคประชาชนใช้ในการดำเนินกิจการสาธารณะของชุมชน และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับล่าสุด พ.ศ. 2560 ในหมวด 16 ว่าด้วยการปฏิรูปประเทศ กำหนดให้การสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองรวมทั้งการตรวจสอบอำนาจรัฐเป็นหนึ่งในเป้าหมายด้านการเมือง

อย่างไรก็ดี เมื่อคำนึงถึงข้อเท็จจริงของระบบการเมืองในประเทศไทย การมีส่วนร่วมทางการเมืองอาจไม่ได้ถูกกำหนดจากความต้องการในระดับบุคคลตามทฤษฎีการเมืองของตะวันตก เนื่องจากการมีส่วนร่วมทางการเมืองอาจถูกชักจูงโดยผู้นำที่อาจใช้กิจกรรมทางการเมืองเป็นเครื่องมือในการสร้างฐานอำนาจให้กับตน หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยเมื่อปี พ.ศ. 2475 การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนได้เป็นเครื่องมือการต่อสู้กันระหว่างผู้นำทหารกับผู้นำพลเรือน (สุจิต บุญบงการ, 2537) และที่สำคัญความแตกต่างทางฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ประชาชนที่มีฐานะยากจนมักมีข้อจำกัดในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองเนื่องจากมีต้นทุนการเข้าร่วมที่สูง ไม่ว่าจะเป็นเงินทักษะ ตลอดจนค่าเสียโอกาสของเวลาที่เข้าร่วมทำให้ขาดรายได้จากการทำงาน ต้นทุนการมีส่วนร่วมอาจมากกว่าผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการแสดงออกทางการเมือง จากข้อค้นพบเชิงประจักษ์ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองในหลายประเทศ พบว่า ปัจจัยด้านเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในอีกด้านหนึ่ง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นตัวชี้วัดการพัฒนาของระบอบประชาธิปไตยและเป็นลักษณะของสังคมที่พัฒนาแล้ว (สุจิต บุญบงการ, 2537) โดยทั่วไป หากประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน การศึกษาดำ สื่อมวลชนมีน้อย การมีส่วนร่วมของประชาชนก็จะต่ำตามไปด้วยทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ถูกกันออกจากกระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐ ในทางตรงข้าม หากประชาชนมีฐานะมั่นคง การศึกษาสูง สื่อมวลชนมีมาก การมีส่วนร่วมของประชาชนจะมากตามไปด้วย สอดคล้องกับการศึกษาของเอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2556) ที่เสนอว่า การปฏิรูปทางการเมืองโดยลำพังไม่สามารถแก้ปัญหาประชาธิปไตยของประเทศได้จำเป็นต้องมีการพัฒนาเศรษฐกิจให้ชาวชนบทพ้นจากการยึดติดกับตัวบุคคลในระบบอุปถัมภ์โดยสามารถพึ่งตนเองได้ในเชิงเศรษฐกิจ

การมีส่วนร่วมทางการเมืองกับการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาเศรษฐกิจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในสังคมหลายด้าน อาทิ ชนชั้น การจัดองค์กร และโครงสร้างสังคมที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมากขึ้น ในสังคมประชาธิปไตย ประชาชนมีการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองบนพื้นฐานผลประโยชน์และต้นทุน การพัฒนาทางเศรษฐกิจทำให้เกิดการขยายตัวของชนชั้นกลางที่มีความรู้การศึกษาดีมีความตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น อีกด้านหนึ่ง การเลื่อนฐานะทางสังคม (Social Mobility) และการเข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจที่มากขึ้นของประชาชนทำให้โครงสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเปลี่ยนจากรูปปิรามิดที่ประชาชนส่วนใหญ่มีรายได้

ต่ำในขณะที่คนส่วนน้อยมีรายได้สูงมากเป็นรูปเพชรที่สัดส่วนคนมีรายได้ปานกลางและสูงเพิ่มขึ้นอย่างมาก (Shi, 2004 อ้างจาก Nie, Powell, and Prewitt, 1969) ฐานะทางการเงินที่ดีขึ้นของประชาชนนำไปสู่การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองมากขึ้น การพัฒนาเศรษฐกิจทำให้ทัศนคติของประชาชน รวมทั้งค่านิยมส่วนบุคคลเปลี่ยนแปลงได้ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่และรวดเร็ว อาทิ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้มากขึ้น บทบาทของสื่อมวลชน และวัฒนธรรมต่างชาติ สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมืองของประชาชน (Verba, Nie, and Kim, 1987; Shi, 2004) นอกจากนี้ การพัฒนาเศรษฐกิจทำให้ประชาชนคาดหวังนโยบายทางเศรษฐกิจและสังคมของภาครัฐมากขึ้น อาทิ การขยายโอกาสทางเศรษฐกิจ การกำกับดูแล และการแบ่งปันผลประโยชน์ และต้องการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบภาครัฐในประเด็นการจัดเก็บภาษีและการใช้จ่ายงบประมาณ ทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นทั้งวิธีการและเป้าหมายของการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตย การตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองในระดับบุคคลอยู่บนพื้นฐานหลักผลประโยชน์และต้นทุน ถึงแม้ว่าความต้องการของประชาชนอาจไม่ได้รับการตอบสนองจากภาครัฐแต่การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองสะท้อนถึงความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนมีความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยและส่งเสริมการบริหารงานให้มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ตามหลักธรรมาภิบาล

2.3 แบบจำลองทรัพยากร (Resource Model)

ผู้วิจัยอาศัยแบบจำลองทรัพยากร (Resource Model) ของ Brady, Verba, and Schlozman (1995) เป็นพื้นฐานในการตรวจสอบปัจจัยด้านเศรษฐกิจต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนใน 7 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงนั้น แบบจำลองเริ่มต้นจากการตัดสินใจระดับบุคคล คือ เมื่อบุคคลเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองต้องสละทรัพยากรส่วนตัว ทรัพยากรแบ่งได้ 3 อย่าง คือ เวลา เงิน และทักษะทางสังคม และจำนวนทรัพยากรจะขึ้นกับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน เช่น การศึกษา รายได้ และอาชีพ เป็นต้น การศึกษาเป็นตัวแปรอธิบายสำคัญสำหรับการมีส่วนร่วมทางการเมือง เนื่องจากในระบบการศึกษา ประชาชนจะได้เรียนรู้เรื่องสิทธิหน้าที่ของพลเมือง ระบบการเมืองการปกครอง รวมทั้งการมีประสบการณ์การเลือกตั้งภายในโรงเรียน สิ่งเหล่านี้ช่วยให้ประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมืองมากกว่าคนรุ่นก่อน ข้อสมมติหลักของแบบจำลองทรัพยากรคือ ความแตกต่างของทรัพยากรในระดับบุคคลสามารถอธิบายการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับต่างๆ ได้

เวลาและเงิน เป็นทรัพยากรสำคัญในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง กิจกรรมทางการเมืองบางอย่างต้องใช้เวลาในการเรียนรู้และปฏิบัติแต่ไม่ต้องสละเงินส่วนตัวในการเข้าร่วม อาทิ การเป็นอาสาสมัครให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้ง การเขียนจดหมายขอความร่วมมือ การเข้าประชุมของชุมชน ในขณะที่เงินเป็นทรัพยากรที่สำคัญของกิจกรรมบริจาคเงินให้กับองค์กร ผู้สมัครรับเลือกตั้ง หรือพรรคการเมือง การสละเวลาเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง

เมืองเป็นการแบ่งเวลาหลังจากการทำงาน การเรียน การทำงานบ้าน และการพักผ่อน โดยทั่วไปจะประเมินเป็น ชั่วโมงต่อวันหรือต่อสัปดาห์ อย่างไรก็ตาม ทรัพยากรทั้งสองมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ เวลาที่มีการกระจายอย่างเท่าเทียมกัน ทุกคนมีเวลา 24 ชั่วโมงใน 1 วัน ในขณะที่การกระจายของเงินไม่เท่าเทียมกันและมีความแตกต่างสูงระหว่างคนมีฐานะกับคนยากจน นอกจากนี้ เงินยังเป็นทรัพยากรที่สามารถเก็บสะสมไว้ได้

ทักษะสังคม หมายถึง ความรู้ความสามารถในการสื่อสารและการบริหารจัดการที่จำเป็นสำหรับการจัดกิจกรรมทางการเมืองที่ทำให้การใช้เงินและเวลาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อาทิ การติดต่อเพื่อขอรับบริจาคเงินให้กับผู้สมัคร ผู้ดำเนินการต้องมีทักษะความชำนาญด้านการสื่อสารหรือการเป็นผู้นำ ทักษะทางสังคมถูกหล่อหลอมมาจากครอบครัว โรงเรียน สถานที่ทำงาน องค์กรต่างๆ ระดับทักษะทางสังคมมีความสัมพันธ์กับการศึกษาอย่างมาก ในทางปฏิบัติ การประเมินทักษะทางสังคมจะพิจารณาจากความสามารถการใช้ภาษา การใช้ภาษาที่สอง คะแนน Verbal การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม เช่น กิจกรรมทางศาสนา การเป็นอาสาสมัครให้กับองค์กรการกุศล ที่ต้องมีการเขียนจดหมาย การประชุม การนำเสนอ และการติดต่อหน่วยงานภาครัฐ

โดยสรุป เวลา เงิน และทักษะสังคมเป็นทรัพยากรสำคัญที่อธิบายการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่แตกต่างกันของประชาชน การประมาณค่าเพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุจะอยู่ในรูปแบบสมการลดรูป (Reduced form) ตัวแปรตามคือการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง และตัวแปรอธิบายสามารถจำแนกได้เป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย

- 1.) ตัวแปรด้านประชากร เช่น เพศ อายุ เชื้อชาติ สถานภาพสมรส ภูมิลำเนา เป็นต้น
- 2.) ตัวแปรด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น การศึกษา อาชีพ รายได้ครัวเรือน เป็นต้น
- 3.) ตัวแปรด้านสภาวะแวดล้อมระดับบุคคล เช่น สถานภาพการทำงาน รูปแบบการจ้างงาน การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม การเป็นสมาชิกองค์กร การติดตามข่าวจากสื่อมวลชน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แบบจำลองทรัพยากรยังมีข้อจำกัดอยู่มาก เนื่องจากสนใจเฉพาะการเข้าร่วมและไม่เข้าร่วมที่อยู่บนพื้นฐานความพร้อมของประชาชน ในความเป็นจริง พบว่า มีประชาชนจำนวนมากที่มีความพร้อมของทรัพยากรแต่ไม่มีส่วนร่วมทางการเมืองมากนักเนื่องจากขาดความเชื่อถือต่อระบบการเมือง

2.4 แบบจำลองเจตจำนงนิยมภาคพลเมือง (Civic Voluntarism Model)

การศึกษาของ Verba, Schlozman, and Brady (1995) และ Brady, Schlozman, and Verba (1999) ได้พัฒนาแบบจำลองทรัพยากรเป็นแบบจำลองเจตจำนงนิยมภาคพลเมือง (Civic Voluntarism Model) บนสมมติฐานที่ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนขึ้นกับ 3 ปัจจัยสำคัญ (Brady, 2004) คือ

ทรัพยากร (Resources) ได้แก่ เงิน เวลา และทักษะของบุคคลที่แสดงถึงความสามารถและความพร้อมของประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมือง จากการศึกษาเชิงประจักษ์ส่วนใหญ่ พบว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชน

โอกาส (Opportunity) การมีส่วนร่วมในองค์กรหรือเครือข่ายทางสังคมทำให้เกิดความคุ้นเคยกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายช่วยเพิ่มโอกาสให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น

แรงกระตุ้น (Motivation) ที่เกิดจากความสนใจทางการเมือง ความตื่นตัวของประชาชนต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ นโยบายของรัฐ หรือประเด็นทางเศรษฐกิจและสังคมที่สังคมกำลังให้ความสนใจจะกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น

ในแบบจำลองเจตจำนงนิยมภาคพลเมือง (Civic Voluntarism Model) เหมือนกับแบบจำลองทรัพยากร (Resource Model) ที่ว่า ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมยังเป็นตัวแปรหลักในการอธิบายการมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่แบบจำลองเจตจำนงนิยมภาคพลเมืองให้ความสำคัญกับบทบาทของสถาบันมากขึ้น เช่น การมีส่วนร่วมในองค์กรที่ทำงาน องค์กรศาสนาอาจส่งอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง เนื่องจากการมีเครือข่ายทางสังคมที่กว้างขวางและความสนใจทางการเมืองสามารถกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองที่มากขึ้น

เจตจำนงนิยมภาคพลเมือง (Civic Voluntarism) หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่ผลักดันให้ประชาชนก้าวออกจากความสนใจต่อชีวิตส่วนตัว (Private life) ไปสู่ความสนใจต่อภาคประชาสังคม (Civil society) ที่เป็นการเข้าร่วมกลุ่ม ชมรม สมาคม และสถาบันที่ไม่ใช่องค์กรของรัฐและเป็นอิสระจากภาครัฐเพื่อแสวงหาหรือปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่ม การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เป็นไปอย่างเสรีตามความสมัครใจของประชาชน ปรากฏการณ์การบังคับขู่เข็ญ (Verba, Schlozman, and Brady, 1995; Klobstad, 2016)³ การเข้าร่วมเครือข่ายสังคมอาจไม่ได้เกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรง เช่น การเป็นอาสาสมัครให้กับหน่วยงานการกุศล การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เป็นต้น บุคคลจะได้รับประสบการณ์เชิงบวก มีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่นๆ ในเครือข่ายสังคม ซึ่งมักนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น (Verba, Schlozman, and Brady, 1995) Klobstad (2016) วิเคราะห์ว่า การมีส่วนร่วมภาคพลเมือง (Civic participation) เป็นส่วนหนึ่งของเจตจำนงนิยมภาคพลเมือง ดังนั้น การเข้าร่วมภาคประชาสังคมเป็นตัวเชื่อมระหว่างประชาชนกับรัฐบาล กล่าวคือ ประชาชนสมัครใจเข้าร่วมเครือข่ายภาคประชา

³ ในบริบทของสังคมไทย เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2556) ให้ความหมายของประชาสังคม (Civil society) ว่าหมายถึง เครือข่ายกลุ่ม ชมรม สถาบัน และชุมชนที่มีการจัดกิจกรรมหรือการเคลื่อนไหวระหว่างรัฐกับปัจเจกบุคคล โดยมีเงื่อนไขสำคัญ 2 ประการ ประการแรก ประชาสังคมต้องไม่อยู่ใต้การควบคุมของรัฐบาลแต่สามารถรับความช่วยเหลือหรือทำงานร่วมกับภาครัฐได้ และ ประการที่สอง ประชาสังคมส่งเสริมให้ประชาชนรวมกลุ่มกันเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่ม อย่างไรก็ตามการเคลื่อนไหวของกลุ่มต้องเป็นการรักษาหรือเพิ่มเติมผลประโยชน์สาธารณะให้กับสังคมด้วย

สังคมและมีการจัดกิจกรรมหรือการเคลื่อนไหวของกลุ่มเพื่อแสดงความต้องการหรือข้อเรียกร้องของกลุ่มให้กับรัฐบาล และเมื่อภาครัฐได้ทราบถึงข้อเรียกร้องของกลุ่มต่างๆในสังคมจะมีการดำเนินนโยบายที่ส่งผลต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน ดังนั้น หากภาคประชาชนมีการตื่นตัวทางการเมืองสูงจะส่งเสริมให้นโยบายรัฐมีประสิทธิภาพมากขึ้นและจะสะท้อนกลับมาถึงความดีที่ประชาชน ความสัมพันธ์แสดงในรูปที่ 2-1

รูปที่ 2-1 ความสัมพันธ์ของปัจเจกบุคคล ประชาสังคม และรัฐ



ที่มา: Klofstad (2016) p. 3

การออกแบบวิธีการศึกษาเพื่อประเมินการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตามแบบจำลองเจตจำนงนิยมภาคพลเมือง (Civic Voluntarism Model) เริ่มจากการตั้งคำถามย้อนกลับว่า ปัจจัยใดบ้างที่ทำให้ประชาชนเลือกไม่มีส่วนร่วมทางการเมือง คำตอบที่ได้นั้นตรงไปตรงมาอย่างมาก คือ ไม่สามารถเข้าร่วม ไม่ต้องการเข้าร่วม และไม่มีใครชักชวน (Verba, Schlozman, and Brady; 1995) ดังนั้น สามปัจจัยสำคัญที่กำหนดการมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ

(1). **ทรัพยากร (Resources)** ครอบคลุม เงิน เวลา และทักษะสังคม ตามการศึกษาของ Brady, Verba, and Schlozman (1995) การพัฒนาทักษะสังคมนั้นอาจเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมในองค์กรต่างๆหรือชุมชน หรือการศึกษาในระบบ ตัวอย่างของทักษะสังคม เช่น ความสามารถการสื่อสารความสามารถในการประสานงาน การพูดชักจูง และความเป็นผู้นำ เป็นต้น ทักษะเหล่านี้นอกจากจะมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองแล้วยังช่วยเพิ่มโอกาสที่ข้อเรียกร้องของกลุ่มจะได้รับความสนใจจากภาครัฐด้วย ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่า ประชาชนที่มีทรัพยากรแตกต่างกันจะเลือกเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองที่สอดคล้องกับศักยภาพของตน เป็นต้นว่า การรณรงค์เลือกตั้งเป็นกิจกรรมที่ใช้เวลายาวนาน ประชาชนที่มีทักษะสังคมและมีเวลาว่างมากแต่อาจจะมีเงินไม่มากนักมีแนวโน้มเลือกเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองนี้ ในขณะที่ประชาชนที่มีฐานะ แต่มีเวลาหรือทักษะสังคมค่อนข้างจำกัดอาจเลือกการบริจาคเงินแทน และที่สำคัญ ประชาชนที่มีฐานะยากจนแต่มีความสนใจทางการเมืองอาจไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองเนื่องจากต้องให้ความสำคัญกับการทำงานเพื่อหารายได้ทำให้ประชาชนกลุ่มนี้ถูกกันออกจากระบบการเมืองและอาจไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางสังคมมากขึ้น นอกจากนี้ ในหลายประเทศมี

กฎหมายที่ให้สิทธิประชาธิปไตยโดยตรงแก่ประชาชนในการตรวจสอบการทำงานของนักการเมือง อาทิ การให้ประชาชนสามารถร่วมลงชื่อถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองซึ่งเป็นเรื่องที่ดีที่จะกระตุ้นให้นักการเมืองที่มาจากประชาธิปไตยแบบตัวแทนทำงานเพื่อสนองความต้องการของประชาชนมากขึ้น แต่ถ้าประชาชนยังไม่มีความพร้อมทางเศรษฐกิจทั้งเงินและเวลา กลไกการทำงานตามแนวทางประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมอาจไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

(2). การเข้าร่วม (Engagement) ประชาชนบางส่วนมีทรัพยากรที่เพียงพอในการมีส่วนร่วมทางการเมืองแต่เลือกที่จะไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองเลย เนื่องจากขาดความสนใจทางการเมือง ขาดความรู้ความเข้าใจต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง และการขาดความเชื่อมั่นในระบบการเมือง จากผลการศึกษาเชิงประจักษ์ของ Verba, Schlozman, and Brady (1995) ที่ทำการศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า หากประชาชนมีความสนใจต่อประเด็นทางการเมืองเรื่องใดเรื่องหนึ่ง (Issue engagement) มีแนวโน้มเข้าร่วมกิจกรรมของภาคประชาสังคมมากขึ้นและความสนใจทางการเมืองโดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยเฉพาะกิจกรรมที่ใช้เวลามาก เช่น การรณรงค์การเลือกตั้ง การร่วมชุมนุมทางการเมือง เป็นต้น แต่ความสนใจทางการเมืองมีผลต่อการตัดสินใจบริจาคเงินให้พรรคการเมืองน้อยมาก ความสนใจทางการเมืองอาจเริ่มจากการพูดคุยประเด็นทางสังคมกับเพื่อนร่วมงานหรือการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา สิ่งเหล่านี้จะช่วยเพิ่มความมั่นใจและทำให้รู้จักผู้คนที่มีความหลากหลายและอาจพัฒนาไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่มากขึ้น

(3). การคัดเลือก (Recruitment) เนื่องจากมีความเป็นไปได้ที่ประชาชนส่วนหนึ่งที่มีทรัพยากรและความสนใจทางการเมืองแต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ในการเคลื่อนไหวมากนักทั้งนี้ เพราะอยู่นอกเครือข่ายทำให้ผู้นำกลุ่มไม่ชักจูงให้มีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่สูงขึ้น โดยมาก ผู้นำกลุ่มมักเลือกสมาชิกที่มีความกระตือรือร้นและมีความคุ้นเคยการทำงานในกลุ่มหรือเครือข่ายเป็นอย่างดีให้มีบทบาทแทนตน Verba, Schlozman, and Brady (1995) พบว่า ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล เช่น การเป็นเพื่อน การเคยทำงานร่วมกันในองค์กรที่ไม่เกี่ยวกับการเมือง ความสนิทสนมส่วนตัว เป็นต้น เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อการคัดสรรทางการเมือง (Political recruitment)

กล่าวโดยสรุป แบบจำลองเจตจำนงนิยมภาคพลเมือง (Civic Voluntarism Model) สามารถอธิบายพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนได้อย่างกว้างขวาง โดยมีพื้นฐานจากการตัดสินใจอย่างเสรีของปัจเจกบุคคลที่มีความเหมาะสมในการศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออกเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ระบบเศรษฐกิจมีภาคอุตสาหกรรมเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญ ภาคเกษตรมีสัดส่วนน้อยมากประมาณร้อยละ 6 ของมูลค่าการผลิตรวมระดับภูมิภาคและส่วนใหญ่เป็นเกษตรเชิงพาณิชย์ ดังนั้น การระดมประชาชนให้มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองผ่านระบบอุปถัมภ์ในสังคมชนบทที่ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรและไม่สามารถ

พึ่งพาตนเองได้ในทางเศรษฐกิจตามแบบจำลอง “สองนคราประชาธิปไตย” ของ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2556) อาจจะไม่ปรากฏชัดนักในภาคตะวันออก การวิเคราะห์บนพื้นฐานการตัดสินใจตามหลักต้นทุนและผลประโยชน์ ความพร้อมทางเศรษฐกิจและเครือข่ายทางสังคมน่าจะเป็นตัวแปรอธิบายสำคัญความแตกต่างของระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง อย่างไรก็ตาม การระดมประชาชนอาจจะอยู่ในรูปแบบทันสมัยผ่านช่องทางข้อมูลข่าวสารที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้อย่างกว้างขวางและการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมืองของประชาชน สอดคล้องกับการตรวจสอบงานวิจัยเชิงประจักษ์ในหลายประเทศ พบว่า ความเชื่อและทัศนคติของประชาชน ความสนใจทางการเมืองและบทบาทของสื่อมวลชนมีผลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนั้น เนื้อหาส่วนต่อไป ผู้วิจัยจะกล่าวถึงบทบาทของความเชื่อ ระบบคุณค่า และทัศนคติต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

2.5 บทบาทของค่านิยมส่วนบุคคล (Personal Value) ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ค่านิยม (Value) เป็นความเชื่อของบุคคลหรือสังคมเกี่ยวกับสิ่งที่พึงปฏิบัติหรือเป็นการกระทำที่เหมาะสมเป็นแนวทางในการตัดสินใจว่าอะไรเป็นสิ่งที่ถูกหรือผิด อะไรเป็นสิ่งที่เหมาะสมหรือควรหลีกเลี่ยง ค่านิยมจึงเป็นตัวกำหนดสำคัญต่อทัศนคติและพฤติกรรมและเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตให้บุคคลบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ รูปแบบของค่านิยมอาจพัฒนาจากศีลธรรม คำสอน ความเชื่อทางศาสนา หรือความเชื่อทางการเมือง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ค่านิยมเป็นความชอบ (Preference) ของคนหรือสังคมที่ยอมรับยึดถือเป็นแนวปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอหรืออย่างน้อยชั่วระยะหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ในสังคมขนาดใหญ่ที่มีความหลากหลาย ค่านิยมส่วนบุคคล (Personal value) มีความสัมพันธ์กับค่านิยมสังคม (Social value) แต่ในระดับบุคคลอาจมีค่านิยมบางอย่างที่ไม่สอดคล้องกับคนส่วนใหญ่ในสังคม ในขณะที่ค่านิยมสังคมเป็นค่านิยมร่วมของคนส่วนใหญ่ในสังคม

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองและการส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยซึ่งมีหลากหลายรูปแบบ ประเด็นสำคัญจึงอยู่ที่การแสวงหารูปแบบและแนวทางที่สอดคล้องกับค่านิยมของแต่ละประเทศ งานวิจัยเชิงประจักษ์ในหลายประเทศ พบว่า นอกเหนือจากสถานะด้านเศรษฐกิจและสังคม (Socioeconomic status) ค่านิยมส่วนบุคคลและทัศนคติของประชาชนสามารถอธิบายพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนได้ (Feldman, 1988; Schwartz, Caprara, and Vecchione, 2010; Campante and Chor, 2012; Pacheco and Owen, 2015) ค่านิยมส่วนบุคคลทำให้เกิดค่านิยมทางการเมืองด้านต่างๆ อาทิ ความเป็นธรรมทางสังคม ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม (Free enterprise) เสรีภาพของประชาชน และที่น่าสนใจ คือ มีผลการศึกษาเชิงปริมาณที่พบว่า ความเชื่อใจของคนในสังคมมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง กล่าวคือ หากประชาชนขาดความเชื่อใจบุคคลอื่นๆ ที่มีใช้บุคคลในครอบครัวจะมีการเข้าร่วมเครือข่ายทาง

สังคมและการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่ำ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสถาบันทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย (Alesina and Giuliano, 2011)

เริ่มจากการศึกษาของ Feldman (1988) ที่ทำการตรวจสอบบทบาทของความเชื่อหลัก 3 อย่าง คือ ความเท่าเทียมทางโอกาส (Equality of opportunity) ความเป็นปัจเจกบุคคลทางเศรษฐกิจ (Economic individualism) และเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม (Free enterprise system) ต่อการตัดสินใจทางการเมืองในสหรัฐอเมริกาปี 1983-84 ผลการศึกษาสำคัญ พบว่า ประชาชนที่มีทัศนคติสนับสนุนความเท่าเทียมกันและความเป็นปัจเจกบุคคลมักจะทำให้ความสำคัญกับการกำหนดนโยบายสาธารณะ การประเมินการบริหารของประธานาธิบดี และการประเมินผู้รับสมัครเลือกตั้ง ในขณะที่ค่านิยมด้านเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมไม่มีผลต่อการตัดสินใจทางการเมืองของประชาชนมากนัก ในขณะทำงานของ Schwartz, Caprara, and Vecchione (2010) ใช้วิธีการวิเคราะห์ปัจจัย (Factor analysis) ในการหาความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมส่วนบุคคลกับค่านิยมทางการเมืองในการเลือกตั้งทั่วไปของประเทศอิตาลีปี 2006 โดยมีสมมติฐานหลักว่า ค่านิยมทางการเมืองเป็นตัวกำหนดการตัดสินใจทางการเมืองของประชาชน ผลการศึกษาหลัก พบว่า เมื่อควบคุมตัวแปรที่วัดค่านิยมทางการเมือง ตัวแปรด้านสังคมและประชากรไม่มีผลต่อพฤติกรรมลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของอิตาลี ในขณะที่ค่านิยมทางการเมืองสามารถอธิบายพฤติกรรมลงคะแนนเสียงได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยภาพรวม ผลงานวิจัยทั้งสองที่ใช้ข้อมูลเฉพาะประเทศสนับสนุนความสำคัญของค่านิยมและทัศนคติของประชาชนว่ามีผลต่อการตัดสินใจทางการเมืองของประชาชน

งานวิจัยที่ตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยใช้ข้อมูลหลายประเทศ ปรากฏในการศึกษาของ Alesina and Giuliano (2011), Campante and Choi (2012) และ Pacheco and Owen (2015) เริ่มจากงานของ Alesina and Giuliano (2011) ที่ใช้ข้อมูลในหลายประเทศจาก World Values Survey (WVS) และ European Social Survey (ESS) พบว่า บุคคลที่ได้รับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจอย่างมากจากสมาชิกในครอบครัวจะมีความเชื่อใจให้เฉพาะสมาชิกครัวเรือนเท่านั้น (Family ties) แต่ขาดความเชื่อถือต่อบุคคลอื่นๆ และค่านิยมนี้จะมีการถ่ายทอดไปสู่ประชาชนรุ่นหลัง บุคคลกลุ่มนี้จะมีการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและการมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่มาก สถานการณ์ดังกล่าวไม่เอื้อต่อการพัฒนาความร่วมมือในระดับชุมชน และการพัฒนาสถาบันการเมืองในระดับประเทศ ในขณะที่ Pacheco and Owen (2015) ทำการศึกษาในกลุ่มประเทศยุโรปโดยใช้ข้อมูล European Social Survey (ESS) 2010/11 พบว่า ประชาชนที่มีค่านิยมยอมรับการเปลี่ยนแปลง (Open to change) และ การเห็นแก่ส่วนรวม (self-transcendent) จะมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูง ในทางทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมือง ระดับการศึกษาของประชาชนมักมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ในงานของ Campante and Chor (2012) ที่ศึกษาบทบาทของการศึกษาและความแตกต่างของทรัพยากรของแต่ละประเทศ (Factor abundant) ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน พบว่า ประชาชนที่มีการศึกษามากเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองมากขึ้น อย่างไรก็ตาม หากประชาชนมีค่านิยมเชื่อ

ฟังผู้มีอำนาจ (Obedience to authority) ทำให้ผลเชิงปริมาณของการศึกษาต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองลดลงอย่างมีนัยสำคัญ

กล่าวโดยสรุป ค่านิยมและทัศนคติของบุคคลเป็นตัวกำหนดที่สำคัญของการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองของประชาชน ในการศึกษาของ Brady (2004) ได้ขยายการวิเคราะห์แบบจำลองทรัพยากร (Brady, Verba, and Schlozman, 1995) โดยเพิ่มตัวแปรอธิบายที่สะท้อนถึงค่านิยมและทัศนคติที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่างๆ อาทิ ความสนใจทางการเมือง การอภิปรายเรื่องการเมือง เป็นต้น ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้แนวทางของการสำรวจ World Values Survey (WVS) เพื่อพัฒนาแบบสอบถามในการตรวจสอบผลเชิงปริมาณของค่านิยมและทัศนคติต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออก

2.6 รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบบประชาธิปไตยสามารถดำเนินการได้หลายระดับ เนื้อหาในส่วนแรก ผู้วิจัยจะรวบรวมการแบ่งระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในบริบทสังคมไทยปรากฏในการศึกษาของสถาบันพระปกเกล้า (2546) ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย (2548) และสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2559) โดยภาพรวม เกณฑ์ที่ใช้มีความสอดคล้องกัน กล่าวคือ เริ่มจากกิจกรรมทางการเมืองที่มีต้นทุนต่ำและเป็นความสนใจของประชาชนไปจนถึงกิจกรรมทางการเมืองที่มีต้นทุนสูงขึ้น

สถาบันพระปกเกล้า (2546) ได้อาศัยเกณฑ์การแบ่งของ Roth and Wilson (1980) โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้

- (1). ระดับต่ำ ที่ประชาชนให้ความสนใจข่าวสารการเมือง การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมือง การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การชักจูงให้บุคคลอื่นๆ เห็นด้วยกับจุดยืนทางการเมืองของตน
- (2). ระดับกลาง เป็นระดับที่มีประชาชนมีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิกองค์กรชุมชน กลุ่มการเมือง หรือพรรคการเมือง การช่วยผู้สมัครรับเลือกตั้งรณรงค์หาเสียง
- (3). ระดับสูง เป็นระดับที่ประชาชนเป็นผู้นำของชุมชนหรือกลุ่มเคลื่อนไหว การมีตำแหน่งหรือการทำงานเต็มเวลาให้กับพรรคการเมือง

ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย (2548) ได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองในบริบทสังคมไทยไว้ 5 รูปแบบ ประกอบด้วย

- (1). การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยมีพื้นฐานจากหลักประชาธิปไตยแบบผู้แทน (Representative democracy) ที่ประชาชนเลือกผู้แทนไปใช้อำนาจอธิปไตยแทนตนเอง

(2). การรณรงค์หาเสียง ที่ใช้จุดเด่นเรื่องความรู้ความสามารถและชื่อเสียงของผู้สมัครการ
 ประชาสัมพันธ์นโยบายของพรรคการเมืองเพื่อสนับสนุนให้ผู้สมัครได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนในพื้นที่

(3). การกระทำของบุคคลที่เป็นเอกเทศต่อปัญหาการเมืองและสังคม

(4). การเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม เช่น กลุ่มวิชาชีพ องค์กรต่างๆ รวมถึงการเป็นสมาชิกพรรค
 การเมือง

(5). กิจกรรมที่ใช้ความรุนแรงและอาจเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย เช่น การลอบทำร้ายบุคคล
 สำคัญทางการเมือง การชุมนุมประท้วง เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2559) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย
 เป็น 4 รูปแบบหลัก ประกอบด้วย

(1). การมีส่วนร่วมในรูปแบบกลุ่มผลประโยชน์ เป็นการรวมตัวของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเพื่อ
 รักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตน มีการเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาหรือผลักดันให้รัฐบาลใช้นโยบายหรือ
 ทำโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มตน แต่การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ไม่มีเป้าหมายในการเป็นรัฐบาล

(2). การมีส่วนร่วมในรูปแบบพรรคการเมือง เป็นการรวมกลุ่มบุคคลที่มีอุดมการณ์ทางการเมือง
 ใกล้เคียงกัน มีการลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร สำหรับประชาชนทั่วไป
 สามารถสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองได้และมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านพรรคการเมืองได้ เช่น การ
 รณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง การบริจาคเงินสนับสนุนกิจกรรมพรรคการเมือง เป็นต้น

(3). การมีส่วนร่วมในการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การไปใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นกิจกรรมการเมืองที่สำคัญ
 ของการปกครองแบบประชาธิปไตยที่อยู่บนพื้นฐานของการใช้สิทธิโดยอิสระ ปราศจากการบังคับหรือข่มขู่
 ต้องเป็นการเลือกตั้งโดยลับที่ผู้ใช้สิทธิกระทำแต่เพียงลำพัง หากใช้กระบวนการเลือกตั้งเป็นเกณฑ์สามารถ
 แบ่งได้ 3 กิจกรรมย่อย ดังนี้

- กิจกรรมการมีส่วนร่วมก่อนการเลือกตั้ง เช่น การตรวจสอบรายชื่อว่าตนมีสิทธิเลือกตั้ง
 หรือไม่ การร่วมรณรงค์เลือกตั้ง การฟังปราศรัยของผู้สมัครและพรรคการเมือง การ
 พิจารณาคุณสมบัติของผู้สมัคร
- กิจกรรมการมีส่วนร่วมระหว่างการเลือกตั้ง ประกอบด้วย การไปลงคะแนนเลือกตั้ง การ
 ติดตามผลการนับคะแนน
- กิจกรรมการมีส่วนร่วมหลังการเลือกตั้ง ประกอบด้วย การติดตามผลการเลือกตั้ง การ
 จัดตั้งรัฐบาล การตรวจสอบการทำงานของนักรการเมือง และการถอดถอนนักรการเมือง
 หากพบว่ามีกรกระทำผิดต่อหน้าที่หรือมีพฤติกรรมร้ายผิดปกติ

(4). การมีส่วนร่วมในการแสดงออก กล่าวคือ บุคคลมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นการพูด
 การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น トラบเท่าที่การกระทำนั้นไม่เป็น

อันตรายต่อความมั่นคงของประเทศ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรม และต้องไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2559) ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็น 11 กิจกรรม ประกอบด้วย

- (1). การติดตามข่าวสารบ้านเมือง
- (2). การใช้สิทธิเลือกตั้ง
- (3). การพูดคุยประเด็นทางการเมือง
- (4). การชักจูงให้บุคคลอื่นสนับสนุนผู้สมัครและพรรคการเมืองที่ตนสนับสนุน
- (5). การติดต่อและเสนอความต้องการทางนโยบายต่อนักการเมือง
- (6). การบริจาคเงินสนับสนุนกิจกรรมทางการเมือง
- (7). การเข้าร่วมชุมนุมทางการเมือง
- (8). การมีตำแหน่งในพรรคการเมือง
- (9). การร่วมระดมทุนเพื่อสนับสนุนพรรคการเมือง
- (10). การเสนอตัวเป็นผู้ลงสมัครรับเลือกตั้ง
- (11). การดำรงตำแหน่งทางการเมือง

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาตามกรอบแนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสจ๊วต บุญบงการ (2537) กิจกรรมที่ 8-11 ไม่จัดว่าเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองสำหรับบุคคลธรรมดาที่มีความคาดหวังว่าการแสดงออกนั้นจะส่งผลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลหรือผู้บริหารประเทศ แต่เป็นกิจกรรมการทำงานของนักการเมืองซึ่งเป็นอาชีพอย่างหนึ่ง

การแบ่งระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ปรากฏในงานวิจัยเชิงประจักษ์ของไทยที่กล่าวไปข้างต้นมีความใกล้เคียงกันและได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมืองของตะวันตก อาทิ แบบจำลองทรัพยากรของ Brady, Verba, and Schlozman (1995) ที่เชื่อว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่มากขึ้นจำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรส่วนบุคคลในปริมาณที่มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเวลา เงิน และทักษะสังคม ในขณะที่ผลประโยชน์ที่ได้รับจะเพิ่มขึ้นหากความต้องการของตนบรรลุผลสำเร็จ เช่น การเปลี่ยนแปลงผู้นำ การกำหนดนโยบายสาธารณะ เป็นต้น

Brady (2004) ได้แบ่งกิจกรรมทางการเมืองเป็น 3 รูปแบบ คือ

- (1). กิจกรรมที่ส่งผลต่อการเมืองทางอ้อม เช่น การอภิปรายและแลกเปลี่ยนความเห็นทางการเมือง การชักจูงให้บุคคลอื่นๆ กระทำการบางอย่าง (Recruitment)

(2). กิจกรรมที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง (Electoral activity) ภายใต้ระบบการเมืองของแต่ละประเทศ เช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การลงประชามติ การช่วยผู้สมัครรับเลือกตั้งหาเสียง การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือพรรคการเมือง การบริจาคเงิน เป็นต้น

(3). กิจกรรมนอกเหนือจากการเลือกตั้ง (Non-electoral activity) อาทิ การเป็นสมาชิกองค์กร การร่วมลงชื่อคัดค้านหรือสนับสนุนกฎหมาย การประท้วง การมีส่วนร่วมรูปแบบที่ 2 และ 3 เป็นกิจกรรมที่ความต้องการของประชาชนสามารถส่งผลต่อการเมืองโดยตรงและมีพลังมากกว่ากิจกรรมรูปแบบที่ 1

เกณฑ์การแบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีความคล้ายกันเริ่มจากการทำหน้าที่พลเมืองผ่านการไปใช้สิทธิเลือกตั้งซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ตลอดจนกิจกรรมทางการเมืองที่บุคคลต้องมีต้นทุนในการร่วมที่มากขึ้น โดยสรุป กิจกรรมทางการเมืองสามารถจำแนกได้ 2 รูปแบบหลักเท่านั้น คือ (1). กิจกรรมแบบธรรมเนียมปฏิบัติ (Conventional activity) เช่น การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การร่วมกิจกรรมชุมชน การณรงค์การเลือกตั้ง เป็นต้น และ (2) กิจกรรมที่ไม่เป็นแบบธรรมเนียมปฏิบัติ (Non-conventional activity) ทั้งที่เป็นไปตามกฎหมายหรือเป็นการฝ่าฝืน การจำแนกลำดับชั้นของการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political participation hierarchy) อย่างเหมาะสมมีความสำคัญมากในการวิเคราะห์ปัจจัยกำหนดพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน การกำหนดตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา รวมทั้งการอธิบายความแตกต่างของระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนแต่ละกลุ่ม

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเน้นที่งานวิจัยเชิงประจักษ์ด้านเศรษฐศาสตร์ที่ทำการศึกษาในประเทศต่างๆ ในประเด็นการพัฒนาเศรษฐกิจและความเหลื่อมล้ำต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

เริ่มจาก Verba, Nie, and Kim (1987) ที่ทำการศึกษาใน 7 ประเทศที่มีภูมิหลังและระดับการพัฒนาที่แตกต่างกัน ประกอบด้วย ไนจีเรีย ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น อินเดีย เนเธอร์แลนด์ ยูโกสลาเวีย และสหรัฐอเมริกา ผลการศึกษา พบว่า ประชาชนใน 4 ประเทศ ได้แก่ ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น อินเดีย และสหรัฐอเมริกา มีเสถียรภาพสูงในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง ในขณะที่ประเทศอินเดียและไนจีเรีย พบว่า รัฐบาลกลางระงับการประกอบกิจกรรมทางการเมืองในบางช่วงเวลา ส่วนประเทศยูโกสลาเวีย การทำกิจกรรมทางการเมืองทำได้ระดับหนึ่ง รัฐบาลควบคุมบางกิจกรรม อาทิ การวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล การประกอบกิจกรรมของพรรคการเมือง เป็นต้น กลุ่มหรือองค์กรขนาดเล็กในประเทศยูโกสลาเวียมีบทบาทสำคัญให้การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ผลการศึกษา ยังพบว่า ปัจจัยเศรษฐกิจและสังคมเป็นตัวแปรหลักที่อธิบายพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน นอกจากนี้ การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ทักษะคิด และความสนใจทางการเมืองก็เป็น

ปัจจัยสำคัญที่อธิบายการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน และที่น่าสนใจ Verba, Nie, and Kim (1987) วิเคราะห์ว่า พลังของการรวมกลุ่ม (Group-based force) ผ่านการเข้าร่วมกับองค์กรหรือพรรคการเมืองที่ระดมทรัพยากรเพียงเล็กน้อยของผู้เข้าร่วมแต่ละรายจะทำให้กลุ่มมีทรัพยากรที่มากพอสมควรเพื่อใช้ในการเคลื่อนไหวทางการเมือง ปัญหาการมีส่วนร่วมทางการเมืองระหว่างประเทศกำลังพัฒนาและพัฒนาแล้วมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ประชาชนในประเทศกำลังพัฒนาไม่ให้ความสนใจกับการเมือง การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองอยู่ในระดับต่ำ ในขณะที่ประเทศพัฒนาแล้วประชาชนส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาสูงแต่ยังมีความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงโอกาสทางการเมือง

งานวิจัยที่เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองเปรียบเทียบระหว่างประเทศปรากฏในการศึกษา Castelló-Climent (2008), Campante and Chor (2012) และ Pacheco and Owen (2015) เริ่มจาก Castelló-Climent (2008) ที่ตรวจสอบบทบาทของการศึกษาต่อการพัฒนาประชาธิปไตยใน 104 ประเทศโดยใช้ข้อมูลระหว่างปี 1965-2000 พบว่า การศึกษาสามารถอธิบายระดับการเป็นประชาธิปไตยของประเทศได้ และที่น่าสนใจซึ่งเป็นข้อค้นพบที่แตกต่างจากงานวิจัยอื่นๆ คือ ประเทศที่มีการกระจายโอกาสทางการศึกษาอย่างเป็นธรรม (ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศมีระดับการศึกษาสูงใกล้เคียงกัน) มีแนวโน้มที่จะนำไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตยมากกว่าประเทศที่ประชาชนมีการศึกษาเฉลี่ยสูงแต่มีความเหลื่อมล้ำมาก นโยบายเชิงนโยบายคือ การขยายโอกาสการศึกษาให้กับคนส่วนใหญ่ของประเทศนอกจากเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศในระยะยาวแล้ว การศึกษาจะมีส่วนปลูกฝังค่านิยมสำคัญ เช่น ความอดทน การคิดเชิงเหตุผล เป็นต้น ค่านิยมเหล่านี้ส่งผลให้ประชาชนตัดสินใจทางการเมืองได้ดีขึ้นส่งผลดีต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

ในขณะที่ Campante and Chor (2012) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการมีส่วนร่วมทางการเมืองจำแนกตามความแตกต่างของทรัพยากร (Factor abundance) ในแต่ละประเทศ ข้อมูลที่เข้ามาจาก World Values Survey (WVS) 4 รอบ ระหว่างปี 1981-2004 ทำการเก็บรวบรวมใน 47 ประเทศ และ Comparative Study of Electoral Systems (CSES) 2 รอบระหว่างปี 1996-2006 รวบรวมใน 25 ประเทศ ผลการศึกษาหลักพบว่า ระดับการศึกษาที่สูงขึ้นมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นโดยที่ค่าสัมประสิทธิ์ของระดับการศึกษาสำหรับประเทศที่มีทรัพยากรที่ดินสมบูรณ์ (Land-abundant country) จะสูงกว่าค่าสัมประสิทธิ์สำหรับประเทศที่มีทรัพยากรมนุษย์มาก (Human capital-abundant country) เนื่องจากค่าเสียโอกาสในการมีส่วนร่วมทางการเมืองสำหรับประเทศที่มีระดับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สูงจะมากกว่าประเทศที่แรงงานส่วนใหญ่มีทักษะต่ำหรือมีที่ดินมาก ปัจจัยด้านวัฒนธรรมมีผลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน กล่าวคือ ประเทศที่ประชาชนมีความอ่อนน้อมและเชื่อฟัง พบว่า ผลของการศึกษากับระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะลดลง โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมที่มากกว่าการใช้สิทธิเลือกตั้ง เช่น การชุมนุมทางการเมือง การร่วมลงชื่อสนับสนุนหรือคัดค้านกฎหมาย เป็นต้น นโยบายเชิงนโยบายจากการศึกษานี้คือ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนต้องคำนึงถึงต้นทุนค่าเสียโอกาสของประชาชนและปัจจัยด้านวัฒนธรรม

งานวิจัยที่ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยเน้นบทบาทของค่านิยมส่วนบุคคลปรากฏในการศึกษาของ Pacheco and Owen (2015) ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากการสำรวจ European Social Survey (ESS) ปี 2010/2011 ตัวแปรตามเป็นตัวแปรจำแนกประเภทที่วัดการมีส่วนร่วมทางการเมือง 4 ระดับ คือ ไม่มีส่วนร่วมเลย มีระดับต่ำ กลางและสูง การไม่มีส่วนร่วมทางการเมือง คือ กลุ่มตัวอย่างไม่เข้าร่วมกิจกรรมการเมืองทุกรูปแบบในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมาและไม่ไปลงคะแนนการเลือกตั้ง ในขณะที่การมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับสูงคือ การทำงานให้กับพรรคการเมืองหรือการร่วมประท้วงในที่สาธารณะในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา ผลการศึกษา พบว่า อายุ รายได้ และการศึกษา มีความสัมพันธ์บวกกับระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Brady, Verba, and Schlozman (1995) ที่พบว่า การศึกษาไม่เพียงทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น แต่การศึกษาในระบบยังช่วยเพิ่มทักษะทางสังคม (Civic skills) ที่จำเป็นสำหรับกิจกรรมทางการเมืองรูปแบบต่างๆ Pacheco and Owen (2015) ยังพบว่า ทักษะคิดการยอมรับความเปลี่ยนแปลงหรือการเห็นแก่ส่วนรวมและความสนใจทางการเมืองเป็นตัวแปรสำคัญในการอธิบายการมีส่วนร่วมทางการเมือง และเมื่อตรวจสอบผลการศึกษาโดยการแยกวิเคราะห์กลุ่มตัวอย่างชายและหญิง พบว่า ผลการประมาณค่าที่ได้ไม่มีความแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างประเทศในยุโรปตะวันออกและตะวันตก พบว่า ค่านิยมที่แตกต่างกันทำให้ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

การพัฒนาทางเศรษฐกิจนอกจากจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นแต่ยังส่งเสริมการพัฒนาสถาบันและองค์กรของภาครัฐให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นแรงผลักดันอีกทางให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ดังปรากฏในการศึกษาของ Shi (2004) ที่วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยเปรียบเทียบใน 3 ประเทศ ประกอบด้วย ไต้หวัน จีนแผ่นดินใหญ่และฮ่องกง ผลการศึกษาสำคัญ พบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจกระตุ้นให้ประชาชนมีความสนใจทางสังคมและนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมือง และมีการพัฒนาปัจจัยสถาบันที่ส่งเสริมการเมืองภาคประชาชน ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ พบว่า ประชาชนที่เป็นสมาชิกหรืออาสาสมัครองค์กรทางสังคมจะมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ อายุและการศึกษามีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นสอดคล้องกับ Brady Verba, and Schlozman (1995) ที่เมื่อประชาชนมีทรัพยากรมากขึ้นจะเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมยังอธิบายภาพรวมของการมีส่วนร่วมทางการเมืองใน 3 ประเทศได้ค่อนข้างจำกัด ประมาณร้อยละ 6-11 Shi (2004) สรุปว่า การพัฒนาเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวไม่ได้มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากนัก แต่การพัฒนาเศรษฐกิจจะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนปัจจัยทางสถาบัน รวมทั้งการปรับตัวของภาครัฐที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง สอดคล้องกับการศึกษาของ Acemoglu, Johnson, and Robinson (2005) ที่พบว่า บทบาทของปัจจัยเชิงสถาบันช่วยส่งเสริมการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศในระยะยาวและเป็นสาเหตุที่ทำให้หลายประเทศมีการพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ในขณะที่บางประเทศมีการพัฒนาไม่มากนัก

ความเหลื่อมล้ำในสังคมมีผลต่อการพัฒนาสถาบันการเมืองและประชาธิปไตยของประเทศ Carter and Readon (2014) ได้แบ่งความเหลื่อมล้ำในสังคมไว้ 4 ด้าน คือ เศรษฐกิจและสังคม สุขภาพ การเมือง และด้านวัฒนธรรม ความเหลื่อมล้ำทางการเมืองเกิดจากความแตกต่างในการมีส่วนร่วมและการเข้าถึงอำนาจทางการเมือง โดยเฉพาะประชาชนที่มีรายได้น้อยยังไม่มีบทบาทมากนักในการเป็นตัวแทนเพื่อมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิงนโยบาย ความเหลื่อมล้ำทางการเมืองมีความคาบเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม การขยายตัวของเศรษฐกิจมักเกิดขึ้นพร้อมกับความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจทำให้ประชาชนที่มีทรัพยากรจำกัดถูกกันออกจากการตัดสินใจทางการเมือง ส่งผลให้การดำเนินนโยบายของภาครัฐอาจไม่ตอบสนองความต้องการของประชาชน จากการทบทวนงานวิจัยเชิงประจักษ์ พบว่า ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจอาจส่งเสริมหรือยับยั้งการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนได้ งานวิจัยที่พบว่าความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเป็นตัวยับยั้งการพัฒนาสถาบันและระดับความเป็นประชาธิปไตยปรากฏในการศึกษาของ Boix (2003) และ Galor, Moav, and Vollrath (2009) ในแบบจำลองของ Boix (2003) อธิบายว่า ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ประเมินจากความแตกต่างของรายได้เฉลี่ยของกลุ่มรายได้น้อยและกลุ่มรายได้มาก ประชาชนกลุ่มรายได้มากจะไม่สนับสนุนการพัฒนาประชาธิปไตยเนื่องจากอาจมีการเปลี่ยนแปลงในการจัดสรรผลประโยชน์หลังจากมีการพัฒนาประชาธิปไตย การศึกษาของ Galor, Moav, and Vollrath (2009) พบว่า ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจประเมินจากการกระจุกตัวของที่ดินเป็นอุปสรรคต่อการสร้างปัจจัยเชิงสถาบันที่สนับสนุนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เช่น การจัดระบบการศึกษาของรัฐ (Public education) ทำให้ช่วงเปลี่ยนผ่านจากระบบเศรษฐกิจที่เน้นภาคเกษตรไปสู่ระบบเศรษฐกิจที่เน้นภาคอุตสาหกรรมไม่ราบรื่นนัก และรายได้ต่อหัวของประชาชนมีความสัมพันธ์ในทางลบกับความเหลื่อมล้ำการถือครองที่ดิน ผลการศึกษานี้สะท้อนว่า ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงการศึกษาประชาชน ซึ่งจะส่งผลต่อเนื่องไปยังการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนและปัจจัยทางสถาบัน

ด้านความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการมีส่วนร่วมทางการเมือง พบว่า ประชาชนที่มีการศึกษาสูงได้รับการปลูกฝังจากการเข้าร่วมกิจกรรมในระบบการศึกษา อาทิ การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งในโรงเรียนมัธยมศึกษา ความสามารถทางคำศัพท์และการใช้ภาษา (Brady, Verba, and Schlozman, 1995; Hillygus, 2005) การพัฒนาทักษะทางสังคมมีส่วนส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ในขณะที่ Berinsky and Lenz (2011) พบว่า ระดับการศึกษาไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากนัก เนื่องจากรายได้ครอบครัวและสติปัญญาเป็นตัวกำหนดการเรียนรู้ในระดับสูง เมื่อควบคุมปัจจัยเหล่านี้ผลของระดับการศึกษาต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะมีผลน้อยมาก และผลการศึกษายังพบว่า ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางการเมือง กล่าวคือ ประชาชนที่รายได้ปานกลางและสูงเป็นกลุ่มที่มีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูง ทำให้ระบบการเมืองในสหรัฐอเมริกาตอบสนองความต้องการของคนกลุ่มนี้เป็นหลัก อย่างไรก็ตาม Brady (2004) ศึกษาผลของความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของชาวอเมริกันในช่วงปี 1979-1994 พบว่า ความเหลื่อมล้ำทางรายได้กลับกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นส่งผลให้ความแตกต่างของการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง

เมืองของประชาชนลดลง ประเมินจากการลงคะแนนเสียง การบริจาคเงิน และการสละเวลาเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง

งานวิจัยเชิงประจักษ์ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศไทย ปรากฏในการศึกษาของ โกวิท พวงงาม และธีรเดช ฉายอรุณ (2543), สถาบันพระปกเกล้า (2546), และ Albritton and Bureekul (2002) ผลการศึกษาของงานวิจัยทั้งสามชิ้นมีความสอดคล้องกัน กล่าวคือ ประชาชนไทยส่วนใหญ่มีทัศนคติสนับสนุนการพัฒนาประชาธิปไตย แต่การมีส่วนร่วมทางการเมืองยังมีความแตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค เริ่มจากสถาบันพระปกเกล้า (2546) ที่ศึกษาความเป็นประชาธิปไตยของประชาชนในภูมิภาคต่างๆ มีการเก็บข้อมูลจาก 16 จังหวัดใน 5 ภูมิภาค ประกอบด้วย ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ ภาคกลาง (รวมภาคตะวันออก) และกรุงเทพฯ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างก่อนและหลังการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2544 ซึ่งเป็นการเลือกตั้งครั้งแรกหลังจากมีรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ผลการศึกษาสำคัญพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่เชื่อว่าการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสามารถกำหนดนโยบายที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ ประชาชนมีค่านิยมที่สนับสนุนการพัฒนาประชาธิปไตย เป็นต้นว่า ประชาชนเชื่อว่าการเมืองเป็นเรื่องของทุกคนและความสำเร็จในชีวิตเกิดจากการใช้ความพยายามมากกว่าโชคชะตา สำหรับประเด็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองพบว่า ประชาชนยังมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะเป็นการพูดคุยเกี่ยวกับเลือกตั้งและการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง มีเพียงส่วนน้อยที่จะชักจูงผู้อื่นไปใช้สิทธิเลือกตั้งและเข้าร่วมฟังปราศรัยของผู้สมัครรับเลือกตั้ง อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่ชัดเจนนักเนื่องจากผู้วิจัยได้รวมจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคกลางเป็นภูมิภาคเดียวกัน ผลการศึกษาของสถาบันพระปกเกล้า (2546) มีความสอดคล้องกับงานของ Albritton and Bureekul (2002) ที่ศึกษาทัศนคติของประชาชนไทยต่อระบอบประชาธิปไตยโดยใช้แบบสอบถามสำรวจผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั่วประเทศ⁴ โดยพบว่า ประชาชนมีค่านิยมและยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยสูง รวมทั้งมีความเชื่อมั่นในสถาบันทางสังคมและการเมือง และที่น่าประหลาดใจคือ ระดับการศึกษาที่สูงขึ้นมีผลให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองลดลง โดยเฉพาะประชาชนในเขตกรุงเทพฯ

ในขณะที่การศึกษาของ โกวิท พวงงาม และธีรเดช ฉายอรุณ (2543) เน้นศึกษาความรู้และความเข้าใจของประชาชนในการมีส่วนร่วมในการบริหารงานแบบกระจายอำนาจ มีการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเพื่อนำไปวิเคราะห์ผลเชิงปริมาณและการจัดสนทนากลุ่มเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพ มีการสำรวจใน 8 จังหวัด ผลการศึกษาสำคัญ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วย ระดับการศึกษา จำนวนกลุ่มที่เป็นสมาชิก การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และทัศนคติต่อการกระจายอำนาจ การสร้างสื่อที่เข้าใจง่ายในระดับท้องถิ่น การเพิ่มบทบาทขององค์กรชุมชนและสถาบันการศึกษาช่วยส่งเสริมการสร้างความรู้ความเข้าใจของประชาชนต่อรัฐธรรมนูญและการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น

⁴ งานวิจัยทั้งสองเรื่องมีช่วงเวลาการเก็บข้อมูลใกล้เคียงกันมากและกลุ่มตัวอย่างจากทั่วประเทศ ในการศึกษาของ Albritton and Bureekul (2002) มีการเก็บข้อมูลเดือนพฤศจิกายนและธันวาคม 2544

งานวิจัยเชิงประจักษ์ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่นปรากฏใน กัตัญญุ แก้วหานาม (2555) ที่เปรียบเทียบบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนเทศบาลระหว่างเทศบาลนครขอนแก่น และเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาสำคัญ พบว่า ปัจจัยสนับสนุนของท้องถิ่นและความพร้อมของชุมชนมีผลในทางบวกต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ประชาชนในเทศบาลนครขอนแก่นมีส่วนร่วมมากกว่าประชาชนในเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ เนื่องจากเทศบาลนครขอนแก่นมีปัจจัยสนับสนุนพร้อมกว่า คือ การมีสภาเมืองและการกระจายอำนาจการบริหารให้ชุมชนดำเนินการเองทำให้ประชาชนตื่นตัวและเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น สำหรับงานวิจัยที่ศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนต่อการเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองปี 2556 ปรากฏในงานของ ธวัลกร บุญศรี (2557) ผลการศึกษาสำคัญ พบว่า ระดับการศึกษาและรายได้มีความสัมพันธ์กับช่องทางการรับข่าวสารทางการเมืองของประชาชน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ติดตามความเคลื่อนไหวการชุมนุมจากสื่อโทรทัศน์ฟรีทีวีและสื่อสิ่งพิมพ์ มีส่วนน้อยรับข่าวสารผ่านช่องการเมืองในระบบเคเบิลทีวี ระดับการศึกษามีผลต่อความถี่ในการเข้าร่วมการชุมนุมทางการเมือง การเปิดรับข่าวสารทางการเมืองไม่มีผลโดยตรงต่อความถี่ในการเข้าร่วมชุมนุม แต่ความน่าเชื่อถือของผู้นำการชุมนุมมีผลต่อการเข้าร่วมชุมนุม อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์การมีส่วนร่วมทางการเมืองในงานของธวัลกร บุญศรี (2557) จำกัดเฉพาะการเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองเฉพาะกลุ่มเท่านั้น

โดยภาพรวม จากการทบทวนงานวิจัยเชิงประจักษ์ในต่างประเทศและประเทศไทย พบว่า ปัจจัยเศรษฐกิจและสังคม ค่านิยม ทศนคติ รวมทั้งความสนใจทางการเมืองเป็นตัวแปรสำคัญที่อธิบายพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชน อย่างไรก็ตาม งานวิจัยเชิงประจักษ์ในประเทศไทยที่ใช้วิธีการศึกษาเชิงปริมาณอย่างเป็นระบบถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่มีผลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับต่างๆ ยังมีจำกัด ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนใน 7 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นพื้นที่ศึกษาที่น่าสนใจเพราะเป็นภูมิภาคที่การพัฒนาทางเศรษฐกิจสูง ประเมินจากรายได้ต่อหัวของประชาชน รวมทั้งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของชุมชนและการประกอบอาชีพ ความแตกต่างของรายได้ระหว่างชุมชน และแม้แต่ภายในชุมชนเดียวกันประชาชนก็มีความแตกต่างกันทางรายได้ค่อนข้างมาก การกระจายทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันอาจมีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองทางประชาชนในระดับที่แตกต่างกัน

2.8 กรอบแนวคิดของงานวิจัย

จากการศึกษาทฤษฎีที่อธิบายการมีส่วนร่วมทางการเมือง บทบาทของทัศนคติและค่านิยมและเกณฑ์การแบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง รวมทั้งจากการทบทวนงานวิจัยเชิงประจักษ์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ตามรูปที่ 2-2 เริ่มจากการระบุกิจกรรมทางการเมืองรูปแบบต่างๆ ในบริบทสังคมและการเมืองไทย และศึกษาข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างว่าเคยหรือมีความคิดจะเข้าร่วมกิจกรรม

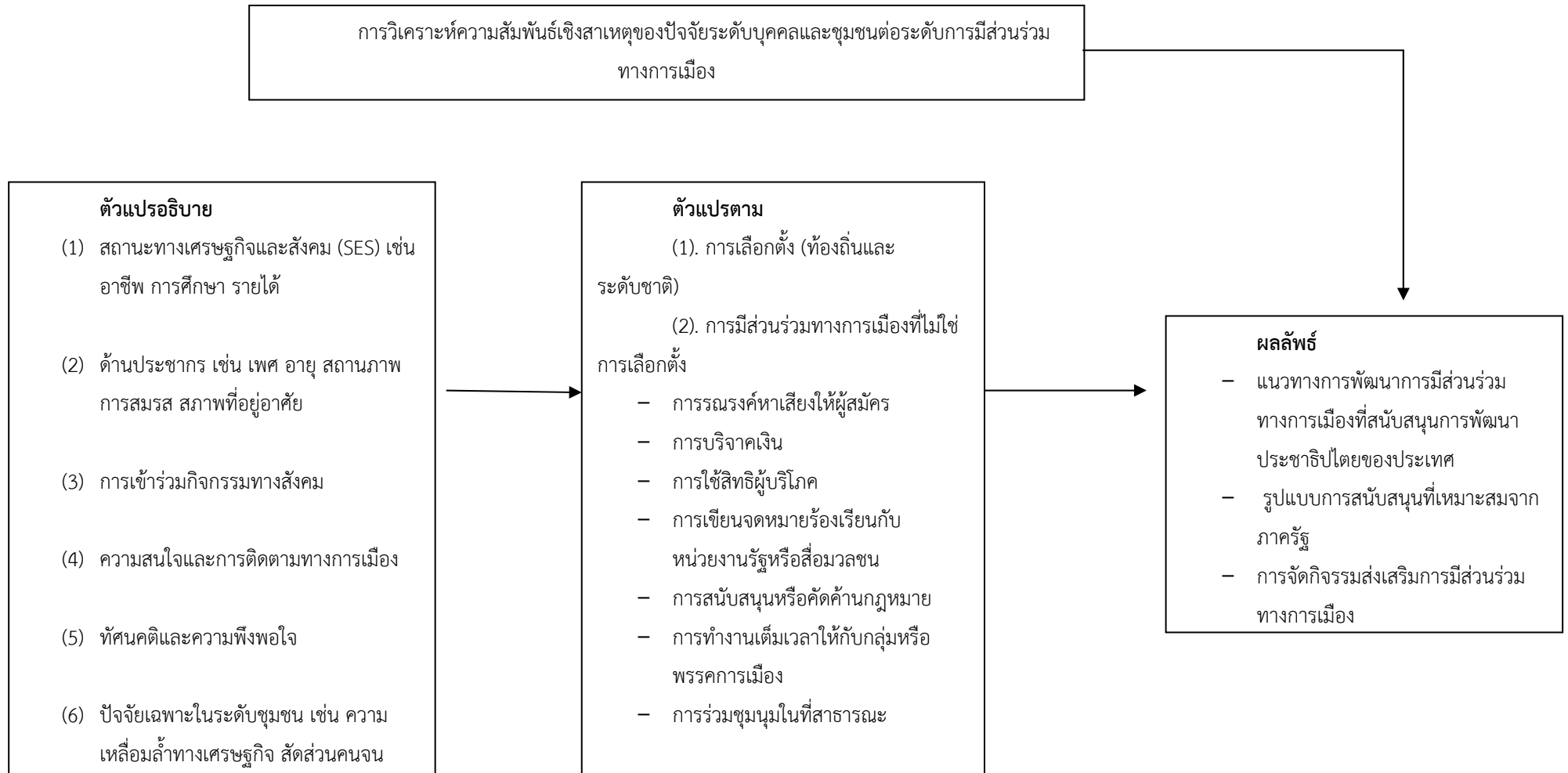
เหล่านี้หรือไม่ ผู้วิจัยแบ่งระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็น 4 ระดับ ตามการศึกษา Pacheco and Owen (2015) ประกอบด้วย ไม่มีส่วนร่วม มีระดับต่ำ ปานกลาง และสูง

สำหรับการกำหนดตัวแปรอธิบายผู้วิจัยได้ใช้แบบจำลองเจตจำนงนิยมภาคพลเมือง (Civic voluntarism model) โดยแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ประกอบด้วย

- (1). ตัวแปรด้านเศรษฐกิจและสังคม
- (2). ตัวแปรด้านประชากร
- (3). ตัวแปรแสดงการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม เช่น โรงเรียน ชุมชน ศาสนสถาน เป็นต้น
- (4). ตัวแปรแสดงความสนใจทางการเมือง
- (5). ตัวแปรแสดงความเหลื่อมล้ำและความยากจนในระดับพื้นที่

หลังจากนั้น ผู้วิจัยจะใช้วิธีการทางเศรษฐมิติในการตรวจสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรอธิบายต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการศึกษาที่ได้สามารถนำไปขยายผลเพื่อใช้ประโยชน์เชิงนโยบายเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ตลอดจนแนวทางการสนับสนุนและการจัดกิจกรรมของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

รูปที่ 2-2 กรอบแนวคิดการวิจัย



บทที่ 3

วิธีการศึกษา

เนื้อหาในบทนี้แบ่งเป็น 4 ส่วนสำคัญ คือ **ส่วนแรก** กล่าวถึงการออกแบบแบบสอบถามที่ใช้เป็นเครื่องมือวิจัยของการศึกษาคั้งนี้ การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง การสร้างตัวแปรและวิธีการวัดเชิงปริมาณ **ส่วนที่สอง** นำเสนอสถิติพรรณนาของกลุ่มตัวอย่าง รวมทั้งการตรวจสอบความสอดคล้องกับข้อมูลทุติยภูมิของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง **ส่วนที่สาม** กล่าวถึงวิธีการทางเศรษฐมิติที่ใช้ในการตรวจสอบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยกำหนดและระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียง และ**ส่วนสุดท้าย** เป็นการทดสอบทางสถิติเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของการใช้ตัวแปรเชิงลำดับเป็นตัวแปรอธิบายในแบบจำลอง

3.1 ข้อมูลและแบบสอบถาม

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือการวิจัยในการเก็บข้อมูลประชาชนใน 7 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียง ประกอบด้วย จันทบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ตราด ปราจีนบุรี ระยอง และสระแก้ว การพัฒนาแบบสอบถามอาศัยแนวทางจากการสำรวจ World Values Survey (WVS) และการสำรวจ Comparative Study of Electoral System (CSES) ที่เก็บข้อมูลระดับบุคคลเพื่อวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน สำหรับ World Values Survey (WVS) เป็นแบบสำรวจที่ได้รับการยอมรับจากนักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ในการศึกษาความเชื่อและระบบคุณค่าของประชาชน โดยเฉพาะความเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยด้านวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทที่ 2 พบว่า มีงานวิจัยหลายชิ้นที่ใช้ข้อมูลจาก WVS ในการวิเคราะห์ สำหรับการสำรวจ Comparative Study of Electoral System (CSES) จะสำรวจความคิดเห็นของประชาชนหลังจากประเทศนั้นมีการเลือกตั้งทั่วไป เพื่อที่จะประเมินปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ความขึ้นชอบนโยบาย หรือนักการเมืองที่มีผลต่อผลการเลือกตั้ง แบบสอบถาม CSES จะยาวกว่าและมีรายละเอียดให้ผู้ตอบประเมินนักการเมืองที่มีชื่อเสียงและพรรคการเมืองต่างๆ ด้วย

ในช่วงเวลาเดือนพฤศจิกายน 2558 ถึงเดือนมิถุนายน 2559 ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มีภูมิลำเนาใน 7 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงจำนวน 440 คนได้ร่วมตอบแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและการมีส่วนร่วมทางการเมือง แบบสอบถามมีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติและความพึงพอใจด้านต่างๆ อาทิ สุขภาพ ฐานะทางการเงิน ความเป็นประชาธิปไตย เป็นต้น เพื่อใช้ในการประเมินค่านิยมส่วนบุคคลที่เป็นตัวกำหนดการตัดสินใจทางการเมืองของประชาชน การเลือกกลุ่มตัวอย่างมีสองขั้นตอน คือ **ขั้นแรก** เป็นการเลือกชุมชนที่มีความหลากหลายทางเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพจากทุกชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงโดยประเมินจากข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจในระดับตำบลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ประกอบด้วย

ข้อมูลรายจ่ายครัวเรือน ความแปรปรวนของรายจ่าย สัดส่วนประชาชนที่มีฐานะยากจนและสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2559) **ขั้นที่สอง** เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสุ่มจากชุมชนเป้าหมายประมาณ 30-40 คนต่อชุมชนตามสัดส่วนจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งของแต่ละพื้นที่ให้ได้จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามเกือบ 500 คน แต่ผู้ตอบแบบสอบถามบางรายให้ข้อมูลไม่ครบถ้วนทำให้จำนวนแบบสอบถามที่สามารถใช้ในการศึกษาวิจัยลดลงเหลือ 440 ชุด

การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ใช้วิธีของ Yamane (1967) และ Cochran (1977) เริ่มจากวิธีของ Yamane (1967) ที่มักใช้ในกรณีที่จำนวนประชากรมีความแน่นอน (Finite population) สามารถคำนวณได้จาก

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ n คือขนาดของกลุ่มตัวอย่าง N คือจำนวนประชากรที่ทราบค่า และ e คือ ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ ผู้วิจัยใช้จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งใน 7 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือจากการลงประชามติปี 2559 เท่ากับ 3,593,729 คน และกำหนดความคลาดเคลื่อนให้ไม่เกินร้อยละ 5 ดังนั้น จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เท่ากับ

$$n = \frac{3,593,729}{1 + 3,593,729(0.05)^2} = 399.96 \approx 400 \text{ คน}$$

อย่างไรก็ตาม ข้อสมมติหลักของสูตร Yamane (1973) คือการกำหนดค่าสัดส่วนประชากรเป้าหมายมีค่าเท่ากับ 0.5 และสำหรับการศึกษานี้ กลุ่มเป้าหมายคือ ประชาชนที่มีสิทธิเลือกตั้งใน 7 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีสัดส่วนประมาณ 0.7 ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเพิ่มวิธีของ Cochran (1977) ในการหาจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม โดยมีสูตรที่ใช้คำนวณ ดังนี้

$$n = \frac{Z_{\alpha/2}^2 P(1 - P)}{e^2}$$

เมื่อ n คือขนาดของกลุ่มตัวอย่าง N คือจำนวนประชากร P คือ สัดส่วนของประชากรที่มีสิทธิเลือกตั้ง e คือ ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้และ α คือระดับนัยสำคัญ ในการศึกษาที่กำหนดให้ e และ α เท่ากับ 0.05 จากตารางที่ 3-1 ที่แสดงสถิติประชากรภาคตะวันออกเฉียงเหนือและผู้มีสิทธิเลือกตั้งจากการลงประชามติเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2559 สัดส่วนของผู้มีสิทธิเลือกตั้งเท่ากับร้อยละ 68.8 (3,593,729/4,644,529) ดังนั้น จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้เท่ากับ

$$n = \frac{1.96^2 0.688(1-0.688)}{0.05^2} = 329.85 \approx 330 \text{ คน}$$

ตารางที่ 3-1 สถิติจำนวนประชากรและผู้มีสิทธิเลือกตั้งใน 7 จังหวัดภาคตะวันออก

จังหวัด	ประชากร	ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง
จันทบุรี	531,037	412,681
ฉะเชิงเทรา	700,902	540,441
ชลบุรี	1,455,039	1,094,654
ตราด	229,435	169,004
ปราจีนบุรี	482,195	371,221
ระยอง	688,999	515,669
สระแก้ว	556,922	490,059
รวม	4,644,529	3,593,729

ที่มา: กรมการปกครอง (2559) และสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2559)

จากวิธีการคำนวณทั้งสองแนวทางจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ไม่ควรน้อยกว่า 330 คนและเนื่องจากแบบสอบถามที่มีข้อมูลครบถ้วนได้คืนมาถึง 440 ชุด ดังนั้น จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเท่ากับ 440 คน

โครงสร้างแบบสอบถามแบ่งเป็น 4 ส่วนสำคัญ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ส่วนแรก เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ภูมิลำเนา ภูมิลำเนาเดิม ในกรณีที่ผู้ตอบแบบสอบถามย้ายมาจากภูมิภาคอื่น จำนวนสมาชิกครัวเรือน รายได้ครัวเรือน ระดับการศึกษา สถานภาพการสมรส รูปแบบการทำงาน (เต็มเวลา/บางช่วงเวลา/รองานตามฤดูกาล/ว่างงาน/เกษียณอายุ) และการประกอบอาชีพ

ส่วนที่สอง เป็นข้อมูลการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของกลุ่มตัวอย่าง เริ่มจากการสอบถามว่าในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา ท่านได้ร่วมกิจกรรมทางสังคมหรือไม่ ใน 4 ด้าน ประกอบด้วย (1). ศาสนา (2). วัฒนธรรม และการศึกษา (3).องค์กรทางสังคมที่ไม่ได้แสวงหากำไร และ (4). องค์กรชุมชน โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกประเมินตนเองในแต่ละกิจกรรมตามมาตรวัดของลิเคิร์ต (Likert scale) 3 ระดับ คือ เข้าร่วมเป็นประจำ เข้าร่วมเป็นบางครั้ง และไม่เคยเลย รวมทั้งให้ผู้ตอบแบบสอบถามประมาณการใช้เวลาร่วมกับกิจกรรมทางสังคมเหล่านี้ว่าใช้เวลาประมาณกี่ชั่วโมงต่อสัปดาห์ โดยแบ่งเป็น 4 ระดับ น้อยกว่า 3 ชั่วโมง, 3-5 ชั่วโมง, 6-8 ชั่วโมง และมากกว่า 8 ชั่วโมง ตามลำดับ

ส่วนที่สาม เป็นการประเมินความสนใจและการมีส่วนร่วมทางการเมือง แบ่งเป็น 3 ส่วนหลัก คือ ความสนใจทางการเมือง พฤติกรรมการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองอื่นๆ นอกเหนือจากการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

คำถามที่ใช้วัดความสนใจทางการเมืองของผู้ตอบแบบสอบถามมี 5 คำถาม ดังนี้

- (1). การเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อประเภทต่างๆ
- (2). การแสดงความคิดเห็นหรือแชร์ข่าวสารการเมืองให้กับสมาชิกครอบครัวหรือเพื่อน
- (3). การอภิปรายข่าวสารการเมืองกับสมาชิกครอบครัวหรือเพื่อนเป็นประจำ
- (4). การอภิปรายข่าวสารการเมืองกับเพื่อนร่วมงานเป็นประจำ
- (5). การเลือกรับข่าวสารจากสื่อมวลชนที่มีจุดยืนทางการเมืองใกล้เคียงกับตน

ในแต่ละคำถามให้ผู้ตอบแบบสอบถามต้องประเมินตนเองตามมาตรวัด 4 ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

คำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชนทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ผู้ตอบแบบสอบถามต้องประเมินตนเองตามมาตรวัด 3 ระดับ คือ ไปทุกครั้ง ไปประจำ แต่ไม่ทุกครั้ง และไม่ไปเลย ทั้งนี้ สัดส่วนประชาชนที่ใช้สิทธิเลือกตั้งของไทยจะอยู่ในระดับสูงมากเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ เนื่องจากในรัฐธรรมนูญกำหนดให้การเลือกตั้งเป็นหน้าที่พลเมือง

ส่วนคำถามเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองรูปแบบอื่นๆในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา ผู้วิจัยแบ่งเป็น 7 กิจกรรมโดยอาศัยแนวทางการกำหนดลำดับชั้นการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political participation hierarchy) จากแบบจำลองเชิงทฤษฎีและงานวิจัยเชิงประจักษ์ที่ได้กล่าวไปแล้วในบทที่ 2 โดยแต่ละกิจกรรมประชาชนที่เข้าร่วมจะต้องใช้ทรัพยากร (เงิน เวลา และทักษะสังคม) เครือข่ายทางสังคม และการคัดเลือกทางการเมือง ในระดับที่แตกต่างกัน ดังนี้

- (1). การมีส่วนร่วมเป็นอาสาสมัคร รมรณรงค์ให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้ง
- (2). การบริจาคเงินเพื่อสนับสนุนพรรคการเมือง
- (3). การใช้สิทธิผู้บริโภคนในการเลือกซื้อสินค้าที่สนับสนุนพรรคการเมืองตรงข้าม
- (4). การเขียนจดหมายติดต่อกับหน่วยงานภาครัฐหรือสื่อมวลชน
- (5). การร่วมกิจกรรมเพื่อลงชื่อคัดค้านหรือสนับสนุนกฎหมาย
- (6). การทำงานเต็มเวลาให้กับพรรคหรือกลุ่มการเมือง
- (7). การเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองในที่สาธารณะ

ผู้ตอบแบบสอบถามต้องประเมินตนเองตามมาตรวัด 3 ระดับ คือ เคย มีความคิดจะทำ และไม่เคย ข้อมูลที่ได้เป็นส่วนสำคัญในการกำหนดระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองซึ่งเป็นตัวแปรตามของการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ส่วนสุดท้าย เป็นการประเมินทัศนคติและความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามที่อาจมีผลต่อการอธิบายพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย 7 คำถาม เริ่มจากการประเมินความพึงพอใจต่อสุขภาพ สถานะทางการเงินของครอบครัว และความพึงพอใจต่อรูปแบบการกระจายรายได้ ผู้ตอบแบบสอบถามประเมินตนเองตามมาตรวัดตั้งแต่ 1 ถึง 10 และคำถามเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาเร่งด่วนที่ผู้บริหารประเทศควรริบดำเนินการแก้ไข ความเชื่อมั่นต่อการพัฒนาประชาธิปไตยที่ช่วย

สนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและทำให้สังคมน่าอยู่ และคำถามสุดท้ายผู้ตอบแบบสอบถามต้องประเมินระดับความเป็นประชาธิปไตยของสังคมไทยในปัจจุบัน

ในส่วนต่อไป ผู้วิจัยจะนำเสนอสถิติพรรณนาของกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้เห็นภาพรวมของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออก หลังจากนั้นจะเป็นการกำหนดตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาและการใช้วิธีการทางเศรษฐมิติเพื่อตรวจสอบตัวแปรสำคัญที่อธิบายพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

3.2 สถิติพรรณนาของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้มาจากการเก็บข้อมูลจากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งใน 7 จังหวัดภาคตะวันออก จำนวน 440 คน พบว่า สัดส่วนของผู้ตอบแบบสอบถามเพศหญิงมากกว่าเพศชายคือร้อยละ 60 เป็นผู้หญิง และร้อยละ 40 เป็นผู้ชาย เมื่อพิจารณาประชากรรวมทั้งภูมิภาค พบว่า สัดส่วนประชากรหญิงและชายใกล้เคียงกันเท่ากับร้อยละ 51 และร้อยละ 49 ตามลำดับ (กรมการปกครอง, 2559) เนื่องจากการเก็บข้อมูลส่วนใหญ่ดำเนินการในช่วงวันทำงานทำให้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นหญิง อายุเฉลี่ยกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 40.3 ปี โดยกลุ่มตัวอย่างชายมีอายุมากกว่าหญิงเล็กน้อยเท่ากับ 42.8 ปี และ 38.7 ปี ตามลำดับ และมี 40 คน (ร้อยละ 9.1) เป็นผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ในกลุ่มตัวอย่างมี 250 คน (ร้อยละ 57) มีภูมิลำเนาเดิมในภาคตะวันออกและ 190 คน (ร้อยละ 43) ย้ายมาจากภูมิภาคอื่นๆ ตารางที่ 3-2 แสดงภูมิลำเนาเดิมของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ประชากรย้ายถิ่นจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 22 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดหรือร้อยละ 51 ของกลุ่มตัวอย่างที่มีการย้ายถิ่น สาเหตุสำคัญที่ภาคตะวันออกมีจำนวนแรงงานย้ายถิ่นจากภูมิภาคอื่นๆมากเริ่มตั้งแต่ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (2525-2529) ที่รัฐบาลต้องการขยายความเจริญทางเศรษฐกิจไปยังส่วนภูมิภาค ภาคตะวันออกเป็นพื้นที่แรกๆที่ได้รับการส่งเสริมให้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมทำให้เกิดการจ้างงานขนาดใหญ่ทั้งในภาคอุตสาหกรรมและบริการ อย่างไรก็ตาม กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่ใช้ในการศึกษารั้งนี้เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งในภาคตะวันออก

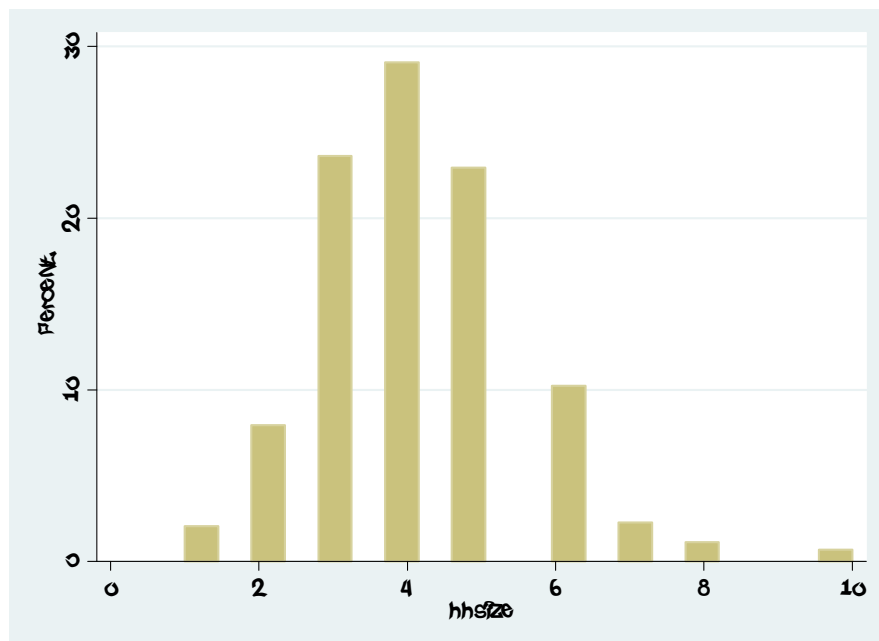
ตารางที่ 3-2 ภูมิลำเนาเดิมของกลุ่มตัวอย่าง

ภูมิภาค	จำนวน	ร้อยละ
ตะวันออก	250	56.82
เหนือ	6	1.36
กลาง	69	15.68
กรุงเทพและปริมณฑล	15	3.41
ใต้	4	0.91
ตะวันออกเฉียงเหนือ	96	21.82
รวม	440	100

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสอบถาม เรียบเรียงโดยผู้วิจัย

จำนวนสมาชิกครัวเรือนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 4 คน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มาจากครอบครัวขนาดกลางที่มีสมาชิก 3-5 คนคิดเป็นร้อยละ 76 ในขณะที่สัดส่วนของผู้อาศัยอยู่ลำพังหรือมีจำนวนสมาชิกตั้งแต่ 7 คนขึ้นไปมีสัดส่วนน้อยมาก เท่ากับร้อยละ 2 และร้อยละ 4 ตามลำดับ รูปที่ 3-1 แสดงการแจกแจงจำนวนสมาชิกครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 440 คน

รูปที่ 3-1 จำนวนสมาชิกครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่าง



ที่มา: ข้อมูลจากแบบสอบถาม เรียบเรียงโดยผู้วิจัย

ข้อมูลรายได้ครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 6 ช่วง ตามตารางที่ 3-3 คำจำกัดความของรายได้ในการศึกษารั้งนี้ คือ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของสมาชิกทุกคนในครัวเรือน รวมทุกแหล่งที่มาของรายได้ เช่น การทำงาน ทรัพย์สิน สวัสดิการ ดอกเบี้ย เป็นต้น พบว่า ร้อยละ 37 ของกลุ่มตัวอย่างมีรายได้ระหว่าง 20,001-40,000 บาท รองลงมาคือรายได้ไม่เกิน 20,000 บาท (ร้อยละ 30) และรายได้ระหว่าง 40,001-60,000 บาท (ร้อยละ 15) ตามลำดับ ในขณะที่สัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ระหว่าง 80,001-100,000 บาท และมากกว่า 100,000 บาทมีเพียงร้อยละ 10 เท่านั้น ในการหารายได้เฉลี่ยผู้วิจัยได้ใช้ค่ากลางของในแต่ละช่วงรายได้รายได้มาคำนวณ ตัวอย่างเช่น หากกลุ่มตัวอย่างมีรายได้ระหว่าง 60,001-80,000 บาท ผู้วิจัยจะกำหนดให้ครัวเรือนนั้นมีรายได้เท่ากับ 70,000 บาท ยกเว้นช่วงรายได้ที่ 1 และ 6 ที่เป็นช่วงเปิด คือ รายได้ไม่เกิน 20,000 บาท ในกรณีนี้ผู้วิจัยจะกำหนดให้รายได้ครัวเรือนเท่ากับ 10,000 บาท และสำหรับช่วงรายได้เกินกว่า 100,000 บาท ผู้วิจัยจะกำหนดให้รายได้ครัวเรือนเท่ากับ 100,000 บาท ดังนั้น รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 36,682 บาทและเมื่อปรับตามจำนวนสมาชิกครัวเรือนรายได้จะเท่ากับ 9,541 บาทต่อเดือนต่อคน รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่างใกล้เคียงกับข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ใช้คำนวณผลิตภัณฑ์รายภาค (Gross Regional Product) ของภาคตะวันออกซึ่งเท่ากับ 35,461 บาทต่อเดือน (ปี 2557)⁵

ตารางที่ 3-3 รายได้ของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่าง

รายได้ต่อเดือน	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เกิน 20,000 บาท	133	30.23
20,001-40,000 บาท	163	37.05
40,001-60,000 บาท	68	15.45
60,001-80,000 บาท	30	6.82
80,001-100,000 บาท	18	4.09
มากกว่า 100,000 บาท	28	6.36

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสอบถาม เรียบเรียงโดยผู้วิจัย

ตารางที่ 3-4 แสดงระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการศึกษาสูงเทียบเท่าการจบมัธยมศึกษาตอนปลาย (13.2 ปี) และร้อยละ 43 ของกลุ่มตัวอย่างจบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป

⁵ อย่างไรก็ตาม รายได้เฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมากกว่ารายได้เฉลี่ยของการสำรวจครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติเมื่อปรับตามสัดส่วนประชากรของแต่ละจังหวัด พบว่ารายได้เฉลี่ยของครัวเรือนใน 7 จังหวัดภาคตะวันออกเท่ากับ 28,305 บาท (ปี 2558)

ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่จบระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นมีเพียงร้อยละ 17 และร้อยละ 13 เท่านั้น

ตารางที่ 3-4 ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ประถมศึกษา	75	17.05
มัธยมศึกษาตอนต้น	57	12.95
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	46	10.45
อนุปริญญา/ปวส.	73	16.59
ปริญญาตรี	160	36.36
สูงกว่าปริญญาตรี	29	6.59

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสอบถาม เรียบเรียงโดยผู้วิจัย

ด้านสถานภาพสมรส พบว่า กลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 54) สมรสแล้ว รองลงมา มีสถานภาพโสด (ร้อยละ 39) และสถานภาพอื่นๆ เช่น หม้าย หย่าร้าง แยกกันอยู่ คิดเป็นร้อยละ 7 และสถานภาพการทำงาน พบว่า ร้อยละ 77 ของกลุ่มตัวอย่างทำงานประจำ รองลงมาคือ การว่างงานคิดเป็นร้อยละ 12 และที่น่าสนใจ คือ มีกลุ่มตัวอย่างเพียง 8 คน (ร้อยละ 2) ที่ระบุว่าตนเป็นผู้เกษียณอายุซึ่งน้อยกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป (40 คน) ค่อนข้างมาก ส่วนหนึ่งสะท้อนว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในเขตแรงงาน

ตารางที่ 3-5 สถานภาพการทำงานของกลุ่มตัวอย่าง

สถานภาพการทำงาน	จำนวน	ร้อยละ
ทำงานเต็มเวลา	337	76.59
ทำงานพาร์ทไทม์	18	4.09
รองานตามฤดูกาล	26	5.91
ว่างงาน	51	11.59
เกษียณอายุ	8	1.82

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสอบถาม เรียบเรียงโดยผู้วิจัย

ตารางที่ 3-6 แสดงการประกอบอาชีพของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ร้อยละ 28 ของกลุ่มตัวอย่างประกอบอาชีพค้าขายมีสัดส่วนใกล้เคียงกับพนักงานเอกชน (ร้อยละ 27) รองลงมา คือ ราชการหรือรัฐวิสาหกิจ (ร้อยละ 23) เกษตรกรหรือประมง (ร้อยละ 11) ไม่ได้ประกอบอาชีพ (ร้อยละ 8) และนิสิตนักศึกษา (ร้อยละ 4)

ตารางที่ 3-6 การประกอบอาชีพของกลุ่มตัวอย่าง

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
เกษตรกรหรือประมง	48	10.91
ราชการหรือรัฐวิสาหกิจ	100	22.73
นักเรียน นักศึกษา	17	3.86
พนักงานบริษัท/ รับจ้าง	118	26.82
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	124	28.18
ไม่ได้ทำงาน	33	7.50

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสอบถาม เรียบเรียงโดยผู้วิจัย

ตารางที่ 3-7 แสดงสถิติการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของกลุ่มตัวอย่างในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา ในรูปแบบต่างๆ อาทิ การเป็นสมาชิก การเข้าร่วมการประชุม การจัดกิจกรรมหรือเป็นผู้ประสานงานให้กับกลุ่มหรือองค์กร พบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมมีความแตกต่างกันค่อนข้างมาก มีเฉพาะกิจกรรมทางศาสนาเท่านั้นที่กลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่งเข้าร่วมเป็นประจำหรือบางครั้ง ร้อยละ 61 ของกลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ร้อยละ 44 เข้าร่วมกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมและการศึกษา ร้อยละ 33 เข้าร่วมกิจกรรมด้านการช่วยเหลือสังคม และร้อยละ 48 เข้าร่วมกิจกรรมด้านชุมชน และในแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างต้องประมาณการใช้เวลารวมในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมทั้งหมด แสดงในตารางที่ 3-8 พบว่า ร้อยละ 45 ของกลุ่มตัวอย่างใช้เวลาเข้าร่วมไม่เกิน 3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ รองลงมาคือใช้เวลา 3-5 ชั่วโมงต่อสัปดาห์มีสัดส่วนร้อยละ 38 ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เวลาเข้าร่วมมากกว่า 8 ชั่วโมงต่อสัปดาห์มีเพียงร้อยละ 4 เท่านั้น จำนวนชั่วโมงเฉลี่ยในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของกลุ่มตัวอย่างอยู่ที่ 3.4 ชั่วโมงต่อสัปดาห์คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 9 ของเวลาที่ใช้ในการทำงานแบบเต็มเวลา

ตารางที่ 3-7 การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของกลุ่มตัวอย่าง

องค์กรที่เข้าร่วม	ความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรม		
	ประจำ	บางครั้ง	ไม่เคย
ศาสนา	60 (13.64)	209 (47.50)	171 (38.86)
ศิลปวัฒนธรรมและการศึกษา	38 (8.64)	155 (35.23)	247 (56.14)
การช่วยเหลือสังคม	24 (5.45)	121 (27.50)	295 (67.05)
กิจกรรมชุมชน	49 (11.14)	163 (37.05)	228 (51.82)

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสอบถาม เรียบเรียงโดยผู้วิจัย

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บแสดงสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วม

ตารางที่ 3-8 เวลาที่ใช้ในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม

ชั่วโมงต่อสัปดาห์	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 3 ชั่วโมง	159	45.17
3-5 ชั่วโมง	134	38.07
6-8 ชั่วโมง	44	12.50
มากกว่า 8 ชั่วโมง	15	4.26

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสอบถาม เรียบเรียงโดยผู้วิจัย

ตารางที่ 3-9 แสดงความสนใจทางการเมืองของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามรูปแบบการติดตามข่าวสาร การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมือง และการเลือกรับข่าวสารจากสื่อมวลชน พบว่า ร้อยละ 80 ของกลุ่มตัวอย่างติดตามข่าวสารทางการเมืองจากสื่อหลากหลายรูปแบบ (กลุ่มตัวอย่างที่ตอบเห็นด้วยอย่างยิ่งและเห็นด้วย) ร้อยละ 50 มีการแสดงความคิดเห็นหรือแชร์ข่าวสารการเมืองในโลกโซเชียล ในขณะที่ร้อยละ 52 มีการพูดคุยหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองกับสมาชิกในครอบครัวเป็นประจำและมีเพียงร้อยละ 42 ที่พูดคุยกับเพื่อนร่วมงานเป็นประจำ และที่น่าสนใจ คือ กลุ่มตัวอย่างเกือบครึ่ง (ร้อยละ 45) เลือกรับข่าวสารจากสื่อมวลชนที่มีจุดยืนทางการเมืองใกล้เคียงกับตน สถิติข้างต้นแสดงให้เห็นความสำคัญของสื่อมวลชนต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้หลายช่องทาง

และมีประชาชนส่วนหนึ่งเลือกรับข่าวสารเฉพาะจากบางสื่อมวลชนซึ่งอาจเป็นช่องทางการระดมประชาชนเมื่อมีการจัดกิจกรรมเพื่อเคลื่อนไหวทางการเมือง ในการศึกษาครั้งนี้มีสมมติฐานว่า หากประชาชนมีความสนใจทางการเมืองมากจะมีแนวโน้มเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองมากขึ้น

ด้านการไปใช้สิทธิเลือกตั้งของกลุ่มตัวอย่างแสดงในตารางที่ 3-10 พบว่า ร้อยละ 80 ของกลุ่มตัวอย่างไปใช้สิทธิเลือกตั้งทุกครั้งทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ และร้อยละ 18 ไปใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นประจำ ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ไปใช้สิทธิเลยมีสัดส่วนน้อยมาก มีเพียงร้อยละ 1 สำหรับการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น และร้อยละ 3 สำหรับการเลือกตั้งระดับประเทศ ตามลำดับ สัดส่วนการไปใช้สิทธิเลือกตั้งของกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยสอดคล้องกับสถิติการไปใช้สิทธิเลือกตั้งทั่วไปในปี 2554 ของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง กล่าวคือ สัดส่วนการใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชนใน 7 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ระหว่างร้อยละ 74-79 ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด ทั้งนี้ การที่สัดส่วนการไปใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชนสูงนั้นส่วนหนึ่งเป็นเพราะในรัฐธรรมนูญกำหนดให้การเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของพลเมืองในระบบประชาธิปไตย

ตารางที่ 3-9 ความสนใจทางการเมืองของกลุ่มตัวอย่าง

คำถาม	ระดับความสนใจทางการเมือง			
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
ท่านติดตามข่าวสารการเมืองจากสื่อประเภทต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์	65 (14.77)	286 (65.00)	44 (10.00)	45 (10.23)
ท่านมีการแสดงความคิดเห็นหรือแชร์ข่าวสารการเมืองในโลกโซเชียลให้กับสมาชิก ครอบครัวหรือเพื่อน	33 (7.50)	184 (41.82)	123 (27.95)	100 (22.73)
ท่านพูดคุยข่าวสารการเมืองหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองกับสมาชิกใน ครอบครัวเป็นประจำ	25 (5.68)	204 (46.36)	128 (29.09)	83 (18.86)
ท่านพูดคุยข่าวสารการเมืองหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองกับเพื่อน ร่วมงานเป็นประจำ	22 (5.00)	161 (36.59)	166 (37.73)	91 (20.68)
ท่านเลือกรับข่าวสารจากสื่อมวลชนที่แสดงความคิดเห็นทางการเมืองใกล้เคียงกับ ท่าน	24 (5.45)	174 (39.55)	148 (33.64)	94 (21.36)

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสอบถาม เรียบเรียงโดยผู้วิจัย

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บแสดงสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 3-10 พฤติกรรมการไปใช้สิทธิเลือกตั้งของกลุ่มตัวอย่าง

การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง	ไปทุกครั้ง	ไปประจำ แต่ไม่ทุกครั้ง	ไม่ไปเลย
ระดับท้องถิ่น	356 (80.91)	78 (17.73)	6 (1.36)
ระดับประเทศ	349 (79.32)	77 (17.50)	14 (3.18)

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสอบถาม เรียบเรียงโดยผู้วิจัย

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บแสดงสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่าง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองในกิจกรรมต่างๆที่นอกเหนือจากการไปใช้สิทธิเลือกตั้งของกลุ่มตัวอย่าง แสดงในตารางที่ 3-11 พบว่า การชุมนุมทางการเมืองในที่สาธารณะเป็นกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมมากที่สุด อยู่ที่ร้อยละ 11.4 รองลงมา คือ การลงชื่อสนับสนุนหรือคัดค้านกฎหมาย (ร้อยละ 8.6) และการบริจาคเงิน ให้กับพรรคการเมืองหรือผู้สมัคร (ร้อยละ 6.8) ตามลำดับ ในขณะที่การทำงานเต็มเวลาให้กับพรรคหรือกลุ่ม การเมืองมีส่วนต่ำสุดอยู่ที่ร้อยละ 2.5 โดยภาพรวม การมีส่วนร่วมทางการเมืองในกิจกรรมการเมืองต่างๆ ของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่จำกัด เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 74-90 ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรม เหล่านี้เลย นอกจากนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่า การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในสภาวะคอ ขวด กล่าวคือ ประชาชนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 80) มีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ในขณะที่มีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับกลาง เช่น การเป็นอาสาสมัครทางการเมือง การเขียนจดหมายติดต่อ หน่วยงานภาครัฐ เป็นต้น มีน้อยมากประมาณร้อยละ 5 แต่กลับมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่สูงอย่างการ เข้าร่วมชุมนุมทางการเมือง ส่วนหนึ่งสะท้อนว่า ประชาชนส่วนหนึ่งอาจขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระดับ การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับประชาธิปไตย

ผู้วิจัยทำการทดสอบสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation coefficient test) ของการเข้าร่วม กิจกรรมทางการเมือง 7 รูปแบบของกลุ่มตัวอย่าง ผลการทดสอบแสดงในตารางที่ 3-12 ซึ่งพบว่า การเข้าร่วม กิจกรรมมีความสัมพันธ์กันค่อนข้างน้อยประเมินจากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Pair-wise correlation coefficient) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.06 – 0.41 แต่ค่าสัมประสิทธิ์เกือบทั้งหมดมีนัยสำคัญทางสถิติอย่างน้อยที่ 0.05 ยกเว้น ความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นอาสาสมัครทางการเมืองกับการร่วมลงชื่อคัดค้านหรือสนับสนุน กฎหมายและความสัมพันธ์การทำงานเต็มเวลาให้พรรคการเมืองกับการเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองที่ไม่มี นัยสำคัญทางสถิติ การใช้สิทธิผู้บริโภคในการเลิกใช้สินค้าและการเขียนจดหมายร้องเรียนหน่วยงานรัฐบาลหรือ สื่อมวลชนเป็นสองกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์มากที่สุด (0.41) ส่วนหนึ่งอาจเป็นการสะท้อนระดับความเป็นนัก กิจกรรมของประชาชน และที่น่าสนใจ คือ การเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับการร่วมลงชื่อ

สนับสนุนหรือคัดค้านมากที่สุดเมื่อเทียบกับกิจกรรมอื่นๆ มีค่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ 0.35 สอดคล้องกับสถานการณ์การเมืองไทยในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาที่การชุมนุมทางการเมืองเป็นรูปแบบหนึ่งของการระดมประชาชนที่มีอุดมการณ์ใกล้เคียงกันและนำไปสู่ข้อเรียกร้องที่เป็นรูปธรรมอย่างการร่วมลงชื่อเพื่อสนับสนุนหรือคัดค้านกฎหมาย

ตารางที่ 3-11 การมีส่วนร่วมทางการเมืองนอกเหนือจากการไปใช้สิทธิเลือกตั้งของกลุ่มตัวอย่าง

กิจกรรมทางการเมืองที่เข้าร่วมในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา	ระดับของการเข้าร่วม		
	เคย	คิดจะทำ	ไม่เคย
(1). การเป็นอาสาสมัคร รมรงค์ให้ผู้สมัครของพรรคการเมือง	24 (5.45)	35 (7.95)	381 (86.59)
(2). การบริจาคเงินเพื่อสนับสนุนผู้สมัครอิสระหรือพรรคการเมือง	30 (6.82)	24 (5.45)	386 (87.73)
(3). การใช้สิทธิผู้บริโภคประกาศการเลิกใช้สินค้าหรือบริการที่สนับสนุนพรรคการเมืองตรงข้าม และแชร์ข้อมูลในโลกโซเชียล	21 (4.77)	40 (9.09)	379 (86.14)
(4). การเขียนจดหมาย ส่งอีเมล หรือโทรศัพท์เพื่อร้องทุกข์ ขอความเป็นธรรมกับหน่วยงาน รัฐบาลหรือสื่อมวลชน	23 (5.23)	43 (9.77)	374 (85.00)
(5). การร่วมลงชื่อเพื่อสนับสนุนหรือคัดค้านกฎหมาย	38 (8.64)	76 (17.27)	326 (74.09)
(6). การทำงานเต็มเวลาให้กับพรรคการเมืองหรือกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมือง	11 (2.50)	33 (7.50)	396 (90.00)
(7). การเข้าร่วมการประชุมทางการเมืองในที่สาธารณะ	50 (11.36)	54 (12.27)	336 (76.36)

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสอบถาม เรียบเรียงโดยผู้วิจัย

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บแสดงสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 3-12 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของกิจกรรมทางการเมืองนอกเหนือจากการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

กิจกรรมทางการเมืองที่เข้าร่วมในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
(1). การเป็นอาสาสมัคร รมรงค์ให้ผู้สมัครของพรรคการเมือง	1.00						
(2). การบริจาคเงินเพื่อสนับสนุนผู้สมัครอิสระหรือพรรคการเมือง	0.29***	1.00					
(3). การใช้สิทธิผู้บริโภคระงาคการเลิกใช้สินค้าหรือบริการ	0.29***	0.32***	1.00				
(4). การติดต่อขอความเป็นธรรมกับหน่วยงานรัฐบาลหรือสื่อมวลชน	0.22***	0.18***	0.41***	1.00			
(5). การร่วมลงชื่อเพื่อสนับสนุนหรือคัดค้านกฎหมาย	0.06	0.11**	0.23***	0.27***	1.00		
(6). การทำงานเต็มเวลาให้กับพรรคการเมืองหรือกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมือง	0.13***	0.20***	0.29***	0.24***	0.22***	1.00	
(7). การเข้าร่วมการประชุมทางการเมืองในที่สาธารณะ	0.24***	0.23***	0.34***	0.24***	0.35***	0.26	1.00

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสอบถาม เรียบเรียงโดยผู้วิจัย

หมายเหตุ: ** มีนัยสำคัญที่ 0.05 และ *** มีนัยสำคัญที่ 0.01

ตารางที่ 3-13 แสดงผลการประเมินความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างต่อสุขภาพ สถานะทางการเงิน การเปรียบเทียบรายได้ครัวเรือนตนกับครัวเรือนทั่วประเทศ และทัศนคติต่อรูปแบบการกระจายรายได้ พบว่า ร้อยละ 95 ของกลุ่มตัวอย่างประเมินความพึงพอใจต่อสุขภาพของตนเองตั้งแต่ 5 คะแนนขึ้นไป และร้อยละ 11 มีความพึงพอใจต่อสุขภาพมากที่สุด (10 คะแนน) ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเท่ากับ 7.3 ในขณะที่ ร้อยละ 76 ประเมินความพึงพอใจต่อสถานะทางการเงินของครอบครัวตั้งแต่ 5 คะแนนขึ้นไป และมีเพียงร้อยละ 4 มีความพึงพอใจต่อฐานะทางการเงินมากที่สุด (10 คะแนน) ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างอยู่ที่ 5.8 ซึ่งน้อยกว่า ค่าเฉลี่ยความพึงพอใจต่อสุขภาพถึงร้อยละ 21 และเมื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามเปรียบเทียบรายได้ครัวเรือนตนกับครัวเรือนทั่วประเทศ พบว่า ค่าเฉลี่ยช่วงรายได้ของกลุ่มตัวอย่างอยู่ที่ 5.0 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เชื่อว่า รายได้ครัวเรือนตนอยู่ในระดับกลางๆ เมื่อเทียบกับครัวเรือนทั้งประเทศ ร้อยละ 57 ประเมินรายได้ครัวเรือน ตนเองอยู่ที่เดซิล์ที่ 5-7 มีกลุ่มตัวอย่างเพียงร้อยละ 3 เท่านั้นที่ประเมินว่ารายได้ครัวเรือนอยู่ในกลุ่มที่มีรายได้ น้อยสุดของประเทศ และที่น่าสนใจ คือ ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างสอดคล้องกับสถิติความยากจนใน ระดับประเทศ พบว่า ใน 7 จังหวัดภาคตะวันออกมีประชาชนที่มีรายจ่ายเพื่อการบริโภคต่ำกว่าเส้นความ ยากจนประมาณ 160,000 คนในปี 2558 หรือคิดเป็นร้อยละ 3.5 ของประชากรทั้งหมด (สำนักงานสถิติ แห่งชาติ, 2559)

สำหรับทัศนคติต่อรูปแบบการกระจายรายได้ พบว่า มีความแตกต่างค่อนข้างมากประเมินจากค่าส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐานที่สูงกว่าของการประเมินด้านอื่นๆ การประเมินตนเองในระดับคะแนนที่สูงแสดงถึงความ โน้มเอียงในการสนับสนุนระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมที่รายได้เป็นแรงจูงใจทางเศรษฐกิจที่สำคัญ ร้อยละ 24 มีความพึงพอใจต่อการผสมระหว่างความเป็นธรรมและรายได้ที่แตกต่างกัน (เลือก 10 คะแนน) ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 22 มีความ พึงพอใจต่อการผสมระหว่างความเป็นธรรมและรายได้ที่แตกต่างกัน (เลือก 5 คะแนน) อย่างไรก็ตาม มีกลุ่ม ตัวอย่างเพียงร้อยละ 2 เท่านั้น ที่เชื่อว่ารายได้ควรเท่ากันเพื่อแสดงถึงความเป็นธรรม (เลือก 1 คะแนน) กลุ่ม ตัวอย่างส่วนใหญ่มีแนวโน้มสนับสนุนค่านิยมเศรษฐกิจเสรีนิยม (Free enterprise system) แต่ไม่ถึงกับสุดโต่ง เนื่องจากค่าเฉลี่ยไม่สูงมากนักอยู่ที่ 6.7 คะแนน

ตารางที่ 3-13 ความพึงพอใจและทัศนคติของกลุ่มตัวอย่าง

รายการ	ระดับความพึงพอใจ										ค่าเฉลี่ย	SD
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
สุขภาพ (1=น้อยสุด, 10=มากที่สุด)	-	-	3 (0.7)	19 (4.3)	71 (16.1)	50 (11.4)	81 (18.4)	120 (27.3)	47 (10.7)	49 (11.1)	7.23	1.71
สถานะการเงิน (1=น้อยสุด, 10=มากที่สุด)	7 (1.6)	16 (3.6)	29 (6.6)	53 (12.1)	123 (28.0)	51 (11.6)	67 (15.2)	62 (14.1)	13 (3.0)	19 (4.3)	5.75	1.99
กลุ่มรายได้ (1=จนสุด, 10=รวยสุด)	14 (3.2)	24 (5.5)	62 (14.1)	50 (11.4)	131 (29.8)	66 (15.0)	52 (11.8)	34 (7.7)	4 (0.91)	3 (0.68)	5.00	1.82
รูปแบบการกระจายรายได้ (1=รายได้ควรเท่ากันแสดงถึงความเป็นธรรม, 10=รายได้ควรแตกต่างกันเพื่อสร้างแรงจูงใจ)	10 (2.3)	6 (1.4)	18 (4.1)	32 (7.3)	97 (22.1)	63 (14.3)	58 (13.2)	44 (10.0)	11 (2.5)	101 (23.0)	6.67	2.38

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสอบถาม เรียบเรียงโดยผู้วิจัย

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บแสดงสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่าง

แบบสอบถามกำหนดให้กลุ่มตัวอย่างระบุปัญหาเร่งด่วนที่ประชาชนต้องการให้ผู้บริหารประเทศแก้ไข แสดงในตารางที่ 3-14 พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ต้องการให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ (ร้อยละ 54) รองลงมาเป็นปัญหาด้านสังคม คือ ปัญหาอาชญากรรม (ร้อยละ 25) และปัญหาการเข้าถึงและความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา (ร้อยละ 11) ในขณะที่มีเพียงร้อยละ 4 ที่ระบุว่าปัญหาการเข้าถึงบริการสุขภาพและคุณภาพการให้บริการเป็นปัญหาเร่งด่วนมีสัดส่วนใกล้เคียงกับปัญหาชุมชนและสิ่งแวดล้อม และที่น่าสนใจ คือ เมื่อถามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศช่วยส่งเสริมความเจริญทางเศรษฐกิจและทำให้สังคมน่าอยู่ พบว่า ร้อยละ 91 ตอบว่าเห็นด้วยหรือเห็นด้วยอย่างยิ่ง มีเพียงร้อยละ 2 เท่านั้น ที่ตอบว่าไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง สถิติข้างต้นสะท้อนว่า ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความเชื่อมั่นว่าการปกครองในระบอบประชาธิปไตยสามารถส่งเสริมความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจได้

ตารางที่ 3-14 ปัญหาเร่งด่วนที่ผู้บริหารประเทศควรแก้ไขเป็นลำดับแรก

ปัญหาเร่งด่วน	จำนวน	ร้อยละ
เศรษฐกิจ ความยากจนและความเหลื่อมล้ำ	239	54.32
ปัญหาอาชญากรรม ความรุนแรง ค้ามนุษย์	110	25.00
ปัญหาการเข้าถึงและคุณภาพการบริการสุขภาพ	18	4.09
ปัญหาการเข้าถึงการศึกษา คุณภาพการศึกษา	49	11.14
ปัญหาสิ่งแวดล้อม ชุมชน การกลายเป็นเมือง	24	5.45
รวม	440	100

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสอบถาม เรียบเรียงโดยผู้วิจัย

คำถามสุดท้ายในแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างต้องประเมินระดับความเป็นประชาธิปไตยของประเทศไทยว่าอยู่ในระดับใด ในช่วง 1-10 คะแนน ผลการประเมินแสดงในตารางที่ 3-15 พบว่า ร้อยละ 66 ของกลุ่มตัวอย่างประเมินความเป็นประชาธิปไตยตั้งแต่ 5 คะแนนขึ้นไป ในขณะที่มีกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 12 ที่ให้คะแนนความเป็นประชาธิปไตยต่ำสุด (ให้ 1 คะแนน) ค่าเฉลี่ยที่ได้เท่ากับ 4.8 คะแนน และที่น่าสนใจ กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นแตกต่างกันค่อนข้างมากสำหรับคำถามนี้ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงเมื่อเปรียบเทียบกับคำถามอื่นๆ ใกล้เคียงกับค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจต่อรูปแบบการกระจายรายได้ (เปรียบเทียบกับตารางที่ 3-13)

ตารางที่ 3-15 การประเมินระดับความเป็นประชาธิปไตยของประเทศไทย

คะแนน	จำนวน	ร้อยละ
1 คะแนน	53	12.05
2 คะแนน	21	4.77
3 คะแนน	34	7.73
4 คะแนน	42	9.55
5 คะแนน	152	34.55
6 คะแนน	57	12.95
7 คะแนน	31	7.05
8 คะแนน	21	4.77
9 คะแนน	11	2.50
10 คะแนน	18	4.09
รวม	440	100
คะแนนเฉลี่ย	4.84	
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	2.24	

ที่มา: ข้อมูลจากแบบสอบถาม เรียบเรียงโดยผู้วิจัย

กล่าวโดยสรุป จากการตรวจสอบสถิติพรรณนาของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออก ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างของฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ความสนใจทางการเมือง และการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองทั้งการใช้สิทธิเลือกตั้งและกิจกรรมในรูปแบบอื่นๆ ค่อนข้างมาก ความแตกต่างเหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับที่แตกต่างกัน ในส่วนต่อไป ผู้วิจัยจะกล่าวถึงวิธีการทางเศรษฐมิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยด้านเศรษฐกิจและบทบาทของทัศนคติที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับต่างๆ ของประชาชนในภาคตะวันออก

3.3 วิธีการทางเศรษฐมิติ

เนื้อหาในส่วนนี้จะกล่าวถึงวิธีการทางเศรษฐมิติที่ใช้ในการอธิบายพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนภาคตะวันออก ตัวแปรตามของการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นตัวแปรอันดับ (Ordinal variable) ที่แสดงถึงระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ผู้วิจัยแบ่งเป็น 4 ระดับในลักษณะเดียวกับ Pacheco and Owen (2015) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- $Y=0$ เป็นกลุ่มที่ไม่มีส่วนร่วมทางการเมืองเลยและเป็นกลุ่มอ้างอิง สำหรับประชาชนที่ไม่ไปเลือกตั้งระดับท้องถิ่นหรือระดับประเทศและไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองอื่นๆ จำนวน 11 คน
- $Y=1$ เป็นกลุ่มที่มีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่ำ (Weak participation) สำหรับประชาชนที่ไปเลือกตั้งทุกครั้งหรือเป็นอาสาสมัครให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้ง จำนวน 313 คน
- $Y=2$ เป็นกลุ่มที่มีส่วนร่วมทางการเมืองระดับกลาง (Medium participation) สำหรับประชาชนเล็กใช้สินค้าที่สนับสนุนการเมืองฝ่ายตรงข้ามหรือเคยติดต่อร้องเรียนหน่วยงานรัฐหรือเคยลงชื่อคัดค้านหรือสนับสนุนกฎหมาย จำนวน 41 คน
- $Y=3$ เป็นกลุ่มที่มีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูง (Strong participation) สำหรับประชาชนที่เคยทำงานเต็มเวลาให้กับพรรคการเมืองหรือเคยร่วมชุมนุมทางการเมือง จำนวน 75 คน

ผู้วิจัยใช้แบบจำลอง Ordered Logit ในการประมาณค่าสมการลดรูปที่อธิบายพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ตัวแปรตามเป็นตัวแปรลำดับแต่ระยะห่างระหว่างแต่ละลำดับไม่คงที่ กล่าวคือเราไม่สามารถระบุความแตกต่างเชิงปริมาณของกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่างกัน กำหนดให้ Y_i^* เป็นตัวแปรแฝง (Latent variable) ที่ไม่ปรากฏค่า \mathbf{x}_i เป็นเวกเตอร์ของตัวแปรอธิบายและ ε_i แทนค่าความคลาดเคลื่อนทางสถิติ แบบจำลองเชิงโครงสร้างเขียนแสดงได้ ดังนี้

$$Y_i^* = \mathbf{x}_i' \beta + \varepsilon_i$$

ในทางทฤษฎี แบบจำลองการวัด (Measurement model) ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างค่าตัวแปรตามที่ปรากฏ (Observed value) กับตัวแปรแฝงและจุดแบ่งค่า (Cutpoints: μ_j) หรือเรียกว่า Threshold parameters สามารถเขียนแสดงได้ ดังนี้

$$\begin{aligned} Y_i &= 0, Y_i^* \leq 0 \\ &= 1, 0 < Y_i^* \leq \mu_1 \\ &= 2, \mu_1 < Y_i^* \leq \mu_2 \\ &= 3, \mu_2 < Y_i^* \end{aligned}$$

โดยที่ $0 < \mu_1 < \mu_2$ จุดแบ่งค่า $\mu_j, j = 1, 2$ เป็นพารามิเตอร์ที่ไม่ทราบค่าเหมือนกับพารามิเตอร์ β

ข้อสมมติสำคัญในการประมาณค่าแบบจำลอง Ordered Logit คือ ค่าความคลาดเคลื่อน ε_i มีการแจกแจงแบบโลจิสติกส์และมีฟังก์ชันความถี่สะสม $F(z) = \frac{e^z}{1+e^z}$ เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้แบ่งตัวแปร

ตามเป็น 4 ระดับ ดังนั้น จะต้องประมาณค่าพารามิเตอร์จุดแบ่งค่า (μ_j) 2 ตัว คือ μ_1 และ μ_2 ดังนั้น ความน่าจะเป็นของ Y_i สามารถเขียนแสดงได้ ดังนี้

$$\begin{aligned} \Pr(Y_i = 0) &= F(-x_i'\beta) \\ \Pr(Y_i = 1) &= F(\mu_1 - x_i'\beta) - F(-x_i'\beta) \\ \Pr(Y_i = 2) &= F(\mu_2 - x_i'\beta) - F(\mu_1 - x_i'\beta) \\ \Pr(Y_i = 3) &= 1 - F(\mu_2 - x_i'\beta) \end{aligned}$$

ผู้วิจัยใช้วิธี Maximum Likelihood (ML) ในการประมาณค่าสัมประสิทธิ์และจุดแบ่งค่า และฟังก์ชัน Log-likelihood ของแบบจำลอง Ordered Logit เขียนแสดงได้ ดังนี้

$$\begin{aligned} \log(L_i) &= 1[Y_i = 0] \log[F(-x_i'\beta)] + 1[Y_i = 1] \log[F(\mu_1 - x_i'\beta) - F(-x_i'\beta)] \\ &+ 1[Y_i = 2] \log [F(\mu_2 - x_i'\beta) - F(\mu_1 - x_i'\beta)] \\ &+ 1[Y_i = 3] \log[1 - F(\mu_2 - x_i'\beta)] \end{aligned}$$

เมื่อ $1[\cdot]$ คือ ฟังก์ชันบ่งชี้ (Indicator function) จะมีค่าเท่ากับหนึ่งหากเงื่อนไขใน $[\cdot]$ เป็นจริงและมีค่าเท่ากับศูนย์หากไม่เป็นไปตามเงื่อนไข

หลังจากนั้น เราสามารถคำนวณค่า Marginal effect เพื่อตรวจสอบว่าตัวแปรอธิบายแต่ละตัวมีต่อความน่าจะเป็นในการมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับต่างๆ มากน้อยเพียงใด ค่า Marginal effect ของตัวแปร x_i ต่อความน่าจะเป็นของ $Y_i = j$, เมื่อ $j = 0, 1, 2, 3$ เขียนแทนด้วย (Cameron and Trivedi, 2005 pp. 519-520)

$$\frac{\partial \Pr(Y_i=j)}{\partial x_i} = \{F'(\mu_{j-1} - x_i'\beta) - F'(\mu_j - x_i'\beta)\}\beta$$

ตัวแปรอธิบายในการประมาณค่าแบบจำลองสามารถแบ่งได้ 5 กลุ่ม โดยมีรายละเอียดการกำหนดตัวแปรต่างๆ ดังนี้

กลุ่มแรก เป็นตัวแปรที่แสดงปัจจัยส่วนบุคคลและสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ประกอบด้วย เพศ อายุ รายได้ การเป็นแรงงานย้ายถิ่น จำนวนสมาชิกครัวเรือน การศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ การทำงาน เฉพาะตัวแปรอายุ รายได้ และจำนวนสมาชิกครัวเรือนเท่านั้นที่เป็นตัวแปรเชิงปริมาณ ในขณะที่ตัวแปรอธิบายอื่นๆ เป็นตัวแปรดัมมี่ โดยมีค่าเท่ากับหนึ่งหากมีคุณสมบัติตามที่ระบุ ถ้าไม่ใช่ให้มีค่าเท่ากับศูนย์

กลุ่มที่สอง เป็นตัวแปรที่แสดงถึงความโน้มเอียงการเข้าร่วมกิจกรรมด้านสังคมรูปแบบต่างๆ ประกอบด้วย ด้านศาสนา ด้านการศึกษา ด้านการช่วยเหลือสังคม และด้านชุมชน จากผลการศึกษาในงานวิจัยเชิงประจักษ์ส่วนใหญ่ พบว่า บุคคลที่มีประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมมักจะมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่สูง ผู้วิจัยกำหนดให้ตัวแปรอธิบายเหล่านี้เป็นตัวแปรเชิงลำดับมีค่าตั้งแต่ 1-3 โดยที่ 1 คือไม่เคยเลย 2 คือ บางครั้ง และ 3 คือเข้าร่วมเป็นประจำ และตัวแปรเชิง

ปริมาณที่แสดงจำนวนชั่วโมงต่อสัปดาห์ที่กลุ่มตัวอย่างใช้เวลาทำกิจกรรมเหล่านี้ สมมติฐานหลักที่ต้องการตรวจสอบคือ ประเภทของการเข้าร่วมกิจกรรมสังคมและเวลาที่ประชาชนสละให้กับกิจกรรมเหล่านี้สามารถอธิบายระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนได้หรือไม่ ถ้าได้ มีผลเชิงปริมาณมากน้อยเพียงใด

กลุ่มที่สาม เป็นตัวแปรที่แสดงความสนใจทางการเมืองของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย การพูดคุยข่าวสารการเมืองกับสมาชิกในครอบครัว การพูดคุยกับเพื่อนร่วมงาน และการติดตามข่าวสารจากสื่อมวลชนที่มีความคิดเห็นทางการเมืองสอดคล้องกับตัวผู้ตอบแบบสอบถาม ตัวแปรทั้งสามเป็นตัวแปรเชิงลำดับมีค่าตั้งแต่ 1-4 โดยที่ 1 คือ ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง และ 4 คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง

กลุ่มที่สี่ เป็นตัวแปรที่แสดงถึงทัศนคติและความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างต่อสุขภาพ ฐานะทางการเงิน การเปรียบเทียบรายได้ครัวเรือนตนกับครัวเรือนทั่วประเทศ ตัวแปรมีค่าระหว่าง 1-10 โดยที่ 1 คือ น้อยที่สุด และ 10 คือมากที่สุด และความพึงพอใจต่อรูปแบบการกระจายรายได้ในระบบเศรษฐกิจ โดยที่ 1 คือ ประชาชนพึงพอใจการมีรายได้เท่ากัน ในขณะที่ 10 คือ ความพึงพอใจให้ประชาชนมีรายได้ต่างกันเพื่อเป็นแรงผลักดันให้สร้างฐานะ ซึ่งการกำหนดค่าตัวแปรในส่วนนี้ผู้วิจัยอาศัยแนวทางของ World Values Survey (WVS) เป็นหลัก

กลุ่มสุดท้าย เป็นตัวแปรที่แสดงการกระจายรายได้และสัดส่วนคนจนในระดับพื้นที่ โดยผู้วิจัยใช้ข้อมูลรายได้และความยากจนในระดับตำบลในปี 2556 รวบรวมโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ เพื่อควบคุมปัจจัยระดับชุมชนว่ามีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนหรือไม่ สมมติฐานหลักที่ต้องการทดสอบคือ รูปแบบการกระจายรายได้และความยากจนในระดับพื้นที่สามารถอธิบายความแตกต่างของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงใต้หรือไม่ และมีผลเชิงปริมาณมากน้อยเพียงใด ตัวแปรอธิบายในส่วนนี้มี 2 ตัวแปร ประกอบด้วย

1.) สัดส่วนระหว่างค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนและความแปรปรวนของค่าใช้จ่าย หากสัดส่วนดังกล่าวมีค่ามากแสดงว่ารายจ่ายของประชาชนในพื้นที่ไม่แตกต่างกันหรืออีกนัยหนึ่งแสดงถึงความเหลื่อมล้ำต่ำ หากค่าสัมประสิทธิ์ที่ประมาณค่าได้มีค่าเป็นบวก แสดงว่า ชุมชนที่มีรายได้ไม่แตกต่างกันมีแนวโน้มมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่สูง ในทางตรงข้าม หากผลประมาณค่าสัมประสิทธิ์มีค่าเป็นลบ แสดงว่า ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเป็นตัวยับยั้งการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

2.) สัดส่วนคนยากจนในระดับตำบล หากค่าสัมประสิทธิ์น่าจะมีค่าเป็นบวกแสดงว่าในชุมชนที่มีสัดส่วนคนจนในระดับสูง ประชาชนจะมีทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่จำกัด การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนหรือกิจกรรมทางการเมืองน่าจะมีไม่มากนัก อย่างไรก็ตาม หากค่าสัมประสิทธิ์มีค่าเป็นลบเป็นการสะท้อนว่าความยากจนหรือปัญหาทางเศรษฐกิจอาจผลักดันให้ประชาชนมีความตื่นตัวและเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น

ตารางที่ 3-16 แสดงสถิติพรรณนาของตัวแปรตามและตัวแปรอธิบายที่ใช้ในการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีส่วนร่วมทางการเมืองระหว่างระดับต่ำคือการไปใช้สิทธิเลือกตั้งตามหน้าที่พลเมือง ร้อยละ 43 ของกลุ่มตัวอย่างมีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป ในภาคตะวันออกเฉียงมีสัดส่วนแรงงานย้ายถิ่นจากภูมิภาคอื่นๆค่อนข้างมากประมาณร้อยละ 43

ตารางที่ 3-16 สถิติพรรณนาของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปร	Mean	SD
ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง (0=ไม่มีส่วนร่วม, 1 =ระดับต่ำ, 2 = ระดับปานกลาง, 3= ระดับสูง)	1.41	0.80
เพศชาย (0/1)	0.40	0.49
อายุ (ปี)	40.33	13.43
แรงงานย้ายถิ่น (0/1)	0.43	0.50
สมาชิกครัวเรือน (คน)	4.13	1.41
รายได้ (บาทต่อเดือน)	36,681	8,046
การศึกษา (ปี)	13.17	4.63
ประถมการศึกษา (0/1)	0.17	0.38
มัธยมศึกษาตอนต้น (0/1)	0.13	0.34
มัธยมศึกษาตอนปลาย (0/1)	0.27	0.44
อนุปริญญา (0/1)	0.17	0.37
ปริญญาตรีขึ้นไป (0/1)	0.43	0.50
โสด (0/1)	0.38	0.49
แต่งงานแล้ว (0/1)	0.54	0.50
หย่าร้างหรือแยกกันอยู่ (0/1)	0.07	0.26
ทำงานเต็มเวลา (0/1)	0.77	0.42
ทำงานพาร์ทไทม์ (0/1)	0.10	0.30
ว่างงาน (0/1)	0.12	0.32
เกษียณอายุ (0/1)	0.02	0.13
เกษตรกร (0/1)	0.11	0.31
ราชการหรือรัฐวิสาหกิจ (0/1)	0.23	0.42
นิสิตนักศึกษา (0/1)	0.04	0.19
พนักงานเอกชน (0/1)	0.27	0.44
ค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว (0/1)	0.28	0.45
เวลาร่วมกิจกรรมด้านสังคม (ชั่วโมงต่อสัปดาห์)	3.41	2.51
จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (คน)	440	

3.4 การตรวจสอบความเหมาะสมการใช้ตัวแปรเชิงอันดับเป็นตัวแปรอธิบาย

เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีตัวแปรอธิบาย 11 ตัวที่เป็นตัวแปรเชิงอันดับที่แสดงถึงระดับการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ระดับความสนใจทางการเมืองและทัศนคติของกลุ่มตัวอย่าง การแปรผลการศึกษาโดยสมมติให้ตัวแปรอธิบายเหล่านี้มีคุณสมบัติต่อเนื่องและมีระยะห่างของแต่ละลำดับเท่ากันต้องทำด้วยความระมัดระวัง ดังนั้น ก่อนจะประมาณค่าแบบจำลอง Ordered Logit เพื่อศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบก่อนว่าจากข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา เราสามารถแปรผลตัวแปรเชิงลำดับเหมือนกับตัวแปรเชิงปริมาณที่มีความต่อเนื่องได้หรือไม่ โดยใช้วิธีทดสอบ Likelihood Ratio (LR Test) ซึ่งมีแนวทางการทดสอบ ดังนี้

ผู้วิจัยเริ่มจากการประมาณค่าแบบจำลอง Ordered Logit 2 รูปแบบ คือ

รูปแบบแรก ผู้วิจัยสร้างตัวแปรต้นมีสำหรับตัวแปรเชิงอันดับแต่ละค่า ตัวอย่างเช่น การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนามี 3 ระดับ คือ เข้าร่วมประจำ บางครั้ง และไม่เคยเลย ผู้วิจัยจะใช้ตัวแปรต้นมี 2 ตัวแทนการเข้าร่วมเป็นประจำและบางครั้ง โดยให้การไม่เข้าร่วมเป็นระดับอ้างอิง เรียกสมการนี้ว่า Unrestricted Model การประมาณค่าแบบจำลองทำให้ได้ค่าสถิติ Log Likelihood แทนด้วย $\log(L_{ur})$ ข้อดีของการประมาณค่ารูปแบบแรกคือ แบบจำลองมีความยืดหยุ่นเนื่องจากไม่ได้สมมติให้ความแตกต่างของแต่ละระดับคงที่ แต่มีข้อจำกัดคือ ตัวแปรอธิบายจะมีมากขึ้นทำให้องศาอิสระของแบบจำลองลดลงอาจส่งผลกระทบต่อผลการทดสอบทางสถิติ

รูปแบบที่สอง ผู้วิจัยกำหนดให้ตัวแปรอธิบายเชิงลำดับมีคุณสมบัติต่อเนื่อง กล่าวคือ ตัวแปรที่แสดงการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาจะมีเพียงตัวแปรเดียวมีค่าที่เป็นไปได้ 3 ค่า คือ 1 แทนไม่เข้าร่วม 2 แทนเข้าร่วมบางครั้ง และ 3 แทนเข้าร่วมเป็นประจำ โดยมีข้อสมมติว่าเราสามารถแปรผลตัวแปรเชิงลำดับเหมือนกับตัวแปรเชิงปริมาณที่มีความต่อเนื่อง เรียกสมการนี้ว่า Restricted Model ผลการประมาณค่าแบบจำลองทำให้ได้ค่าสถิติ Log Likelihood แทนด้วย $\log(L_r)$ ข้อดีของรูปแบบที่สองคือ จำนวนตัวแปรอธิบายที่ใช้จะน้อยกว่าของ Unrestricted Model มากทำให้การทดสอบทางสถิติมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น

สมมติฐานว่างของการทดสอบนี้ คือ เราสามารถแปรผลตัวแปรเชิงลำดับเหมือนกับตัวแปรเชิงปริมาณที่มีความต่อเนื่องได้ โดยใช้ค่าสถิติ Chi-Square ในการทดสอบ ซึ่งค่าสถิติสามารถคำนวณจาก

$$LR \text{ statistic} = -2(\log(L_r) - \log(L_{ur}))$$

ตารางที่ 3-17 แสดงผลการทดสอบทางสถิติ พบว่า ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างสนับสนุนการใช้แบบจำลอง Restricted Model ที่สมมติให้ตัวแปรเชิงอันดับสามารถแปรผลได้เหมือนกันกับตัวแปรเชิงปริมาณที่ต่อเนื่อง ค่าสถิติไคสแควร์ของตัวแปรเกือบทั้งหมดไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (ค่า P-value มากกว่า 0.10) ยกเว้นตัวแปรอธิบายแสดงระดับการเข้าร่วมกิจกรรมด้านสังคม (ค่า P-value เท่ากับ 0.07) การเลือก

รับข่าวสารเฉพาะบางสื่อมวลชน (ค่า P-value เท่ากับ 0.08) และความพึงพอใจต่อฐานะทางการเงิน (ค่า P-value เท่ากับ 0.07) ที่มีระดับนัยสำคัญเพียง 0.10 เท่านั้น ดังนั้น โดยภาพรวม ผลการทดสอบที่ได้สนับสนุนความเหมาะสมของการแปรผลค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรอธิบายเชิงลำดับในลักษณะเดียวกันกับตัวแปรเชิงปริมาณที่มีความต่อเนื่อง

ตารางที่ 3-17 ผลการทดสอบ Likelihood Ratio ของตัวแปรอธิบายเชิงลำดับ

ตัวแปรอธิบายเชิงลำดับ	สถิติไคสแควร์	P-value
การร่วมกิจกรรมทางศาสนา (1-3)	0.55	0.46
การร่วมกิจกรรมการศึกษา (1-3)	0.00	0.96
การร่วมกิจกรรมด้านสังคม (1-3)	3.23*	0.07
การร่วมกิจกรรมองค์กรชุมชน (1-3)	0.02	0.89
การพูดคุยข่าวสารการเมืองในครอบครัว (1-4)	1.83	0.40
การพูดคุยข่าวสารการเมืองกับเพื่อนร่วมงาน (1-4)	0.56	0.76
การรับข่าวสารเฉพาะบางสื่อมวลชน (1-4)	4.96*	0.08
ความพึงพอใจต่อสุขภาพ (1-10)	5.45	0.49
ความพึงพอใจต่อฐานะการเงิน (1-10)	14.44*	0.07
การประเมินรายได้ครัวเรือนเมื่อเทียบกับครัวเรือนทั่วประเทศ (1-10)	7.79	0.45
ทัศนคติต่อรูปแบบการกระจายรายได้ (1-10)	113.0	0.11

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญที่ 0.1

บทที่ 4

ผลการศึกษา

เนื้อหาในบทนี้เป็นการนำเสนอผลการวิจัยเชิงประจักษ์เกี่ยวกับปัจจัยกำหนดระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนใน 7 จังหวัดภาคตะวันออก จากกลุ่มตัวอย่าง 440 คน ผลการศึกษาหลักมาจากการใช้แบบจำลอง Ordered Logit ในการประมาณค่าระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มตัวอย่าง การนำเสนอผลการศึกษาแบ่งเป็น 3 ส่วนหลัก ประกอบด้วย **ส่วนแรก** เป็นผลการประมาณค่าแบบจำลองที่ตัวแปรตามแสดงระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง **ส่วนที่สอง** เป็นการตรวจสอบผลการศึกษาโดยการประมาณค่าแบบจำลองที่อธิบายการเข้าร่วมแต่ละกิจกรรมทางการเมืองแยกออกจากกันอย่างอิสระ ตัวแปรตามแสดงระดับการเข้าร่วมของประชาชนในแต่ละกิจกรรมนั้นๆ และ**ส่วนสุดท้าย** เป็นการอภิปรายผลการศึกษา

4.1 ผลการประมาณค่าแบบจำลองระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ตารางที่ 4-1 แสดงผลการประมาณค่าแบบจำลอง Ordered Logit ตัวแปรตามเป็นตัวแปรเชิงลำดับ แสดงระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง 4 ระดับ ประกอบด้วย

- (1). กลุ่มที่ไม่มีส่วนร่วมทางการเมืองเลย (ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ)
- (2). กลุ่มที่มีส่วนร่วมทางการเมืองระดับต่ำ (เคยเป็นอาสาสมัครทางการเมือง)
- (3). กลุ่มที่มีส่วนร่วมทางการเมืองระดับกลาง (เคยใช้สิทธิเลือกใช้สินค้าที่สนับสนุนการเมืองฝ่ายตรงข้าม หรือ เคยติดต่อร้องเรียนเจ้าหน้าที่รัฐ หรือ เคยร่วมลงชื่อสนับสนุนหรือคัดค้านกฎหมาย)
- (4). กลุ่มที่มีส่วนร่วมทางการเมืองระดับกลาง (เคยทำงานเต็มเวลาให้กับพรรคหรือกลุ่มการเมือง หรือ เคยเข้าร่วมชุมนุมทางการเมือง)

ตารางที่ 4-1 แสดงผลการประมาณค่าแบบจำลองอธิบายพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออก⁶ การตรวจสอบนัยสำคัญโดยรวมของสมการ พบว่า ค่าสถิติไคสแควร์เท่ากับ 59.7 และค่า P-value น้อยกว่า 0.01 ค่าสัมประสิทธิ์ในตารางที่ 4-1 แสดงผลเชิงปริมาณของตัวแปรอธิบายต่อลอการิทึมของ Odds ratio หากมีค่าเป็นบวก แสดงว่าเมื่อตัวแปรอธิบายนั้นเพิ่มขึ้น (กรณีตัวแปรต่อเนื่อง) อาทิ รายได้ครัวเรือน อายุ ระดับความพึงพอใจ เป็นต้น หรือมีคุณลักษณะที่สนใจ (กรณีตัวแปรดัมมี่) อาทิ

⁶ เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีจำนวนตัวแปรอธิบายมาก ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่าตัวแปรอธิบายต่างๆมีความสัมพันธ์กันสูง อาจเกิดปัญหา Multicollinearity ได้ ดังนั้น ผู้วิจัยได้ตรวจสอบปัญหาดังกล่าวโดยการคำนวณค่า Variance Inflation Factor (VIF) ของตัวแปรอธิบายแต่ละตัว พบว่า ค่า VIF ทั้งหมดมีค่าน้อยกว่า 10 และค่าเฉลี่ย VIF เท่ากับ 2.72 เท่านั้น แสดงว่า ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ไม่ปรากฏปัญหา Multicollinearity

เพศ การศึกษา การสมรส เป็นต้น ส่งผลให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่สูงขึ้น ในทางตรงข้าม หากมีค่าเป็นลบ แสดงว่า ตัวแปรอธิบายนั้นทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับนั้นหรือในระดับที่ต่ำลง⁷

ผลการศึกษา พบว่า ประชาชนสูงอายุมีแนวโน้มเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองมากขึ้น ในขณะที่การเป็นแรงงานย้ายถิ่นและเพศไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง สำหรับตัวแปรคัมมี่ที่แสดงระดับการศึกษามี 4 ตัวแปร คือ มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย อนุปริญญา และปริญญาตรีขึ้นไป ผู้วิจัยกำหนดให้ประชาชนที่จบระดับประถมศึกษาเป็นกลุ่มอ้างอิง ค่าสัมประสิทธิ์ของระดับการศึกษาไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และค่าสัมประสิทธิ์ของระดับการศึกษาระดับมัธยมปลายและอนุปริญญากลับมีค่าเป็นลบ⁸ รายได้ครัวเรือนมีผลในทางบวกการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่สูงขึ้น รายได้ทำให้ค่าลอการิทึมของ Odds ratio เพิ่มขึ้น 0.01 และมีนัยสำคัญที่ 0.05⁹ ผลเชิงปริมาณของรายได้และอายุ สอดคล้องกับแบบจำลองทรัพยากรของ Brady, Verba, and Schlozman (1995) กล่าวคือ ประชาชนที่มีทรัพยากรมาก (เวลา เงิน ทักษะสังคม) มีแนวโน้มเลือกการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่สูงขึ้น ด้านอาชีพ ผู้วิจัยใช้ตัวแปรคัมมี่ 5 ตัวแปรแทนอาชีพของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย เกษตรกร ราชการหรือรัฐวิสาหกิจ นักเรียนนักศึกษา พนักงานบริษัท และธุรกิจส่วนตัว โดยให้กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้ประกอบอาชีพเป็นกลุ่มอ้างอิง ผลการประมาณค่า พบว่า เฉพาะแรงงานในภาคเกษตรเท่านั้นที่มีแนวโน้มมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่สูง ค่าสัมประสิทธิ์ที่ได้สูงกว่าของอาชีพอื่นๆ ค่อนข้างมาก และมีนัยสำคัญที่ 0.1 และที่น่าสนใจ คือ ค่าสัมประสิทธิ์มีค่าสูงสุดเมื่อเทียบกับค่าของตัวแปรอธิบายอื่นๆ

นอกจากนี้ สถานภาพการทำงานไม่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า ค่าสัมประสิทธิ์ของประชาชนที่ว่างงาน (0.47) สูงกว่าประชาชนที่มีงานประจำ (0.02) ทำค่อนข้างมากแม้ว่าค่าทั้งสองจะไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และผลการศึกษาที่น่าสนใจ พบว่า ประเภทของการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมสามารถอธิบายความแตกต่างของระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำจะมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่ำ ค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ -0.44 และมีนัยสำคัญที่ 0.05 ในขณะที่การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนกลับเพิ่มโอกาสการ

⁷ การแปรผลสมการถดถอยสามารถพิจารณาจากค่า Odds ratio ที่แสดงสัดส่วนระหว่างความน่าจะเป็นของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่สูงขึ้นกับความน่าจะเป็นของการมีส่วนร่วมในระดับเดิมหรือต่ำกว่า ดังนั้น ค่า Odds ratio จะมีค่าเป็นบวกเสมอ หากมีค่ามากกว่าหนึ่ง แสดงว่า ตัวแปรอธิบายนั้นเพิ่มโอกาสการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่สูงขึ้น หากมีค่าน้อยกว่าหนึ่ง แสดงว่า ตัวแปรอธิบายนั้นทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูงลดลง ผลการประมาณค่าแสดงในตาราง ก.1 ในภาคผนวก ตัวแปรอธิบายที่มีนัยสำคัญเหมือนกับผลการประมาณค่าในตารางที่ 4-1

⁸ เมื่อผู้วิจัยลองใช้ตัวแปรปริมาณที่แสดงจำนวนปีการศึกษา พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์มีค่าเป็นบวกแต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติเช่นกัน

⁹ ผู้วิจัยปรับรายได้ต่อเดือนของครัวเรือนที่ได้จากแบบสอบถามให้เป็นรายได้ต่อเดือนต่อคนต่อชั่วโมงเพื่อความง่ายในการแปรผล หากใช้รายได้ต่อเดือนค่าสัมประสิทธิ์ที่ได้จะมีค่าต่ำมากเนื่องจากตัวแปรตามเป็นตัวแปรเชิงลำดับมีค่าระหว่าง 0-3 เท่านั้น อย่างไรก็ตาม ค่าสถิติทดสอบและระดับนัยสำคัญของตัวแปรรายได้ยังเหมือนเดิม

มีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ 0.57 และมีนัยสำคัญที่ 0.01 ขนาดของค่าสัมประสิทธิ์มีค่าใกล้เคียงกัน การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองในระดับสูงขึ้นการที่ประชาชนที่เคยมีประสบการณ์ในกิจกรรมชุมชนเป็นโอกาสที่จะได้รู้จักเครือข่ายสังคมมากขึ้น กอปรกับเป็นช่องทางการพัฒนาทักษะทางสังคมด้านต่างๆ อาทิ ความสามารถในการพูดชักจูง การติดต่อประสานงาน ความเป็นผู้นำ เป็นต้น และส่งผลให้มีความสนใจทางการเมืองและมีส่วนร่วมมากขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาเชิงประจักษ์ในประเทศสหรัฐอเมริกาของ Brady, Verba, and Schlozman (1995) และ Verba, Schlozman, and Brady (1995) ที่พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่ไม่เกี่ยวข้องการเมือง (Non-political institution) เป็นการสร้างโอกาสและความคุ้นเคยทำให้ประชาชนกลุ่มนี้มีแนวโน้มเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นในอนาคต อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจำนวนชั่วโมงต่อสัปดาห์ที่ประชาชนสละให้กับกิจกรรมทางสังคมด้านต่างๆ พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์มีค่าเป็นบวกสอดคล้องกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมืองแต่ค่าดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้ เป็นไปได้ว่า การสละเวลาเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมของประชาชนส่วนใหญ่เป็นไปแบบพิธีการเท่านั้นแต่อาจไม่มีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวของกลุ่มเครือข่ายสังคม

ด้านความสนใจทางการเมือง พบว่า ประชาชนที่ประเมินตนเองว่าเลือกรับข่าวสารการเมืองจากสื่อมวลชนที่มีจุดยืนทางการเมืองใกล้เคียงกับตนจะมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ค่าสัมประสิทธิ์เท่ากับ 0.39 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ในขณะที่ความสนใจทางการเมืองในลักษณะอื่นๆ เช่น การอภิปรายประเด็นทางการเมืองกับสมาชิกครอบครัวหรือเพื่อนร่วมงานไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง¹⁰ ทั้งนี้ ผลการศึกษานี้สะท้อนว่า ในปัจจุบันที่ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้หลากหลายช่องทาง และการเพิ่มขึ้นของสื่อมวลชนในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะในสื่อโซเชียล ประชาชนส่วนหนึ่งจึงเลือกรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อที่มีความคิดเห็นทางการเมืองใกล้เคียงกับตนและส่งผลต่อการตัดสินใจทางการเมืองของประชาชนค่อนข้างมาก

ผลการศึกษา ยังพบว่า ตัวแปรอธิบายที่แสดงความพึงพอใจของประชาชนต่อสุขภาพและฐานะทางการเงินไม่สามารถอธิบายระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ อย่างไรก็ตาม ทศนคติของประชาชนต่อรูปแบบการกระจายรายได้สามารถอธิบายความแตกต่างของการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ กล่าวคือ หากประชาชนเชื่อว่าความแตกต่างของรายได้เป็นสิ่งสำคัญเพื่อสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจจะมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่ำ ค่าลอการิทึมของ Odd ratio ลดลง 0.18 และ มีนัยสำคัญทางสถิติโดยค่า P-value น้อยกว่า 0.001 ซึ่งต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรอธิบายอื่นๆ ดังนั้น มีความเป็นไปได้ว่าประชาชนกลุ่มนี้อาจมีความเห็นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีค่าเสียโอกาสค่อนข้างสูงในขณะที่ผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจที่ได้ อาจยังไม่เป็นรูปธรรมและมีความไม่แน่นอนสูงจึงมีแนวโน้มที่จะใช้เวลาส่วนใหญ่ในการสร้างฐานะ นอกจากนี้ ตัวแปรที่แสดงการกระจายรายได้และสัดส่วนคนจนในระดับตำบลของจังหวัดในภาคตะวันออก

¹⁰ ผู้วิจัยตัดตัวแปรที่แสดงความสนใจทางการเมือง 2 ตัวแปร ได้แก่ การติดตามข่าวสารการเมืองจากสื่อรูปแบบต่างๆ และการแชร์ข่าวสารการเมืองผ่านเครือข่ายโซเชียลให้กับสมาชิกครอบครัวหรือเพื่อน ออกจากการวิเคราะห์ทางเศรษฐมิติ เนื่องจากค่าสัมประสิทธิ์ที่ได้มีค่าต่ำมากและไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สามารถอธิบายระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างมีนัยสำคัญ ข้อมูลดังกล่าวไม่ได้จากการเก็บข้อมูลโดยตรงแต่เป็นสถิติที่รวบรวมโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี พ.ศ. 2556 ผลการประมาณค่าพบว่า ในพื้นที่ที่มีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจต่ำประเมินจากรายจ่ายบริโภคต่อคนเทียบกับความแปรปรวนของรายจ่ายในตำบลเดียวกันมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ต่างจากตัวแปรแสดงสัดส่วนคนจนที่พบว่าประชาชนในพื้นที่ที่มีสัดส่วนคนจนมากมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่ำ ทั้งนี้ มีความเป็นไปได้ว่าพื้นที่ที่มีคนจนจำนวนมาก ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับความอยู่รอดทางเศรษฐกิจทำให้การจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนมีไม่มากนักอาจส่งผลให้การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองรูปแบบต่างๆ ลดลงเมื่อเทียบกับพื้นที่ที่ประชาชนส่วนใหญ่มีรายได้สูง ค่าสัมประสิทธิ์ทั้งสองมีนัยสำคัญที่ 0.10

ผลการประมาณค่าจุดแบ่งค่าในแบบจำลอง Ordered Logit เท่ากับ 2.29 และ 2.92 ตามลำดับ ทั้งสองค่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 อย่างไรก็ตาม การแปรผลสัมประสิทธิ์ในตารางที่ 4-1 ต้องทำด้วยความระมัดระวังเนื่องจากไม่ได้แสดงถึงความน่าจะเป็นของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในแต่ละระดับ ดังนั้น เพื่อความสะดวกในการแปรผลและการใช้ประโยชน์เชิงนโยบายจากการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ผลการประมาณค่าที่แสดงในตารางที่ 4-1 เพื่อคำนวณค่า Marginal effect ที่แสดงผลเชิงปริมาณของตัวแปรอธิบายแต่ละตัวต่อความน่าจะเป็นของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่างๆ ของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยกำหนดให้ค่าของตัวแปรอธิบายอื่นๆ คงที่เท่ากับค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง และใช้วิธี Delta Method ในการหาค่าคลาดเคลื่อนมาตรฐาน (Standard error) สำหรับการวิเคราะห์ผลการศึกษาและการทดสอบทางสถิติ

ตารางที่ 4-1 ผลการประมาณค่าแบบจำลอง Ordered Logit ของระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ตัวแปร	Coeff.	S.E.
เพศชาย (0/1)	-0.054	(0.235)
อายุ	0.023*	(0.012)
แรงงานย้ายถิ่น (0/1)	-0.127	(0.264)
จำนวนสมาชิกครัวเรือน	0.093	(0.082)
มัธยมศึกษาตอนต้น (0/1)	0.280	(0.432)
มัธยมศึกษาตอนปลาย (0/1)	-0.210	(0.485)
อนุปริญญา (0/1)	-0.171	(0.502)
ปริญญาตรีขึ้นไป (0/1)	0.112	(0.419)
แต่งงานแล้ว (0/1)	-0.035	(0.312)
หย่าร้างหรือแยกกันอยู่ (0/1)	0.007	(0.494)
รายได้ต่อคน (บาทต่อชั่วโมง)	0.005**	(0.002)
เกษตรกร (0/1)	1.402*	(0.731)
ราชการหรือรัฐวิสาหกิจ (0/1)	0.409	(0.757)
นิสิตนักศึกษา (0/1)	-0.390	(0.783)
พนักงานเอกชน (0/1)	0.840	(0.732)
ค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว (0/1)	0.723	(0.720)
ทำงานเต็มเวลา (0/1)	0.017	(0.386)
ว่างงาน (0/1)	0.465	(0.615)
การร่วมกิจกรรมทางศาสนา (1-3)	-0.440**	(0.212)
การร่วมกิจกรรมการศึกษา (1-3)	0.352	(0.221)
การร่วมกิจกรรมด้านสังคม (1-3)	-0.274	(0.241)
การร่วมกิจกรรมองค์กรชุมชน (1-3)	0.572***	(0.222)
เวลาร่วมกิจกรรมต่างๆ (ชั่วโมง)	0.004	(0.061)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองในครอบครัว (1-4)	-0.194	(0.177)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองกับเพื่อนร่วมงาน (1-4)	-0.108	(0.189)
การรับข่าวสารเฉพาะสื่อมวลชน (1-4)	0.388**	(0.167)
ความพึงพอใจต่อสุขภาพ (1-10)	0.089	(0.069)
ความพึงพอใจต่อฐานะการเงิน (1-10)	0.018	(0.082)
รายได้ครัวเรือนเมื่อเทียบกับครัวเรือนทั่วประเทศ	0.033	(0.089)
รูปแบบการกระจายรายได้ (1-10)	-0.175***	(0.049)
สัดส่วนรายจ่ายเฉลี่ยต่อคนกับความแปรปรวนปี	0.009*	(0.005)
สัดส่วนคนจนในชุมชนปี 2556	-0.036*	(0.021)
จุดแบ่งค่า μ_1	2.288***	(0.868)
จุดแบ่งค่า μ_2	2.919***	(0.949)
Log-likelihood	-347.33	
Pseudo R2	0.08	
Chi-square Statistic		
N	59.68	

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บแสดงค่า Standard Error, * มีนัยสำคัญที่ 0.1, ** มีนัยสำคัญที่ 0.05 และ *** มีนัยสำคัญที่ 0.01

ตารางที่ 4-2 แสดงผลการประมาณค่า Marginal effect ของตัวแปรอธิบายต่างๆ ต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง 3 ระดับ คือ ระดับต่ำที่ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้งตามหน้าที่พลเมืองหรือการเป็นอาสาสมัครให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้ง (Y=1) ระดับปานกลางที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าการไปเลือกตั้ง อาทิ การใช้สิทธิผู้บริโภคในการเลิกใช้สินค้าบริการที่สนับสนุนพรรคการเมืองตรงข้าม หรือ การมีประสบการณ์ติดต่อร้องเรียนผ่านหน่วยงานภาครัฐหรือสื่อมวลชน หรือการร่วมลงชื่อคัดค้านหรือสนับสนุนกฎหมาย (Y=2) และระดับสูงที่ประชาชนเคยทำงานเต็มเวลาให้กับพรรคการเมืองหรือกลุ่มการเมือง รวมทั้งการเข้าร่วมชุมนุมในที่สาธารณะ (Y=3) โดยหลักการแล้ว กิจกรรมทางการเมืองในระดับต่างๆ เป็นสิทธิอันชอบธรรมที่ประชาชนสามารถทำได้ภายใต้กรอบรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่สูงขึ้นแสดงถึงต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายของประชาชน ไม่ว่าจะเป็น เงิน เวลา หรือทักษะทางสังคมด้านต่างๆ

จากผลการประมาณค่าในตารางที่ 4-2 พบว่า โดยภาพรวมเครื่องหมายและระดับนัยสำคัญทางสถิติสอดคล้องกับผลการประมาณค่าในตารางที่ 4-1 แต่ค่า Marginal effect สามารถแปรผลได้ง่ายกว่าเนื่องจากแสดงถึงความน่าจะเป็นที่เปลี่ยนแปลงไปของการมีส่วนร่วมทางการเมืองแต่ละระดับ ด้านปัจจัยส่วนบุคคลพบว่า อายุมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับปานกลางและสูง ค่า Marginal Effect ของอายุต่อความโน้มเอียงในการมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับปานกลางเท่ากับ 0.1 และระดับสูงเท่ากับ 0.3 ทั้งสองค่ามีนัยสำคัญที่ระดับ 0.1 เป็นไปในทิศทางเดียวกับตัวแปรรายได้ครัวเรือน ที่พบว่า ค่า Marginal effect เพิ่มขึ้นตามระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สูงขึ้น เพิ่มจาก -0.08 สำหรับการมีส่วนร่วมในระดับต่ำเป็น 0.03 สำหรับการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง และเป็น 0.07 สำหรับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูง ตามลำดับ ค่า Marginal effect ทั้งสามค่ามีนัยสำคัญที่ 0.05 ผลการศึกษานี้มีนัยยะว่า หากประชาชนมีฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่นคงจะเพิ่มโอกาสในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่มากกว่าการไปใช้สิทธิเลือกตั้งเท่านั้น ในขณะที่ตัวแปรที่แสดงระดับการศึกษาไม่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ด้านการประกอบอาชีพ พบว่า เฉพาะอาชีพเกษตรกรเท่านั้นมีแนวโน้มเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองในระดับที่สูงขึ้น ค่า Marginal effect ของการมีส่วนร่วมระดับกลางเท่ากับ 6.1 และเพิ่มเป็น 17.8 สำหรับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูง ค่าทั้งสองมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.1 ในขณะที่เพศและสถานภาพการสมรสไม่สามารถอธิบายพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้

ประเภทของกิจกรรมทางสังคมมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนามีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองลดลง ค่า Marginal effect ของการมีส่วนร่วมระดับกลางเท่ากับ -1.9 และลดลงเป็น -5.6 สำหรับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูง ค่าทั้งสองมีนัยสำคัญที่ 0.05 ผลเชิงปริมาณของการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาแตกต่างจากการศึกษาของ Brady, Verba, and Schlozman (1995) และ Pacheco and Owen (2015) ที่พบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาช่วยเพิ่มโอกาสของประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาเชิงประจักษ์ในภาคตะวันออกกลับพบว่า ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมองค์กรชุมชนเป็นประจำมีแนวโน้มมีส่วนร่วมทางการเมือง

เมืองในระดับที่สูง ค่า Marginal effect ของการมีส่วนร่วมระดับกลางเท่ากับ 2.5 และเพิ่มเป็น 7.3 สำหรับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูง ค่าทั้งสองมีนัยสำคัญที่ 0.01 และที่น่าแปลกใจคือ เวลารวมในการเข้าร่วมกิจกรรมด้านต่างๆกลับไม่สามารถอธิบายความแตกต่างของการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ กล่าวคือ ค่า Marginal effect ของจำนวนชั่วโมงต่อสัปดาห์ที่ประชาชนสละให้กับกิจกรรมต่างๆ ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับสูงมีค่าเป็นบวกแต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นัยยะจากผลการศึกษาข้างต้นสะท้อนว่า หากรัฐบาลต้องการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจด้านการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยให้กับประชาชน อาจเริ่มจากการพัฒนากิจกรรมร่วมกันกับเครือข่ายองค์กรชุมชนเนื่องจากบุคคลที่ทำงานด้านนี้มีความโน้มเอียงในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่สูงและขยายผลเพื่อชักจูงประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนมากขึ้น

สำหรับผลของตัวแปรอธิบายที่แสดงความสนใจทางการเมืองของประชาชน พบว่า หากประชาชนเลือกรับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชนที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกับตนมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่สูงขึ้น ค่า Marginal effect ของการมีส่วนร่วมระดับกลางเท่ากับ 1.7 และเพิ่มเป็น 4.9 สำหรับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูง และทั้งสองค่ามีนัยสำคัญที่ 0.05¹¹ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบเพิ่มเติมโดยการประมาณค่าการทำงานให้กับพรรคการเมืองและการเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองในที่สาธารณะแยกออกจากกัน พบว่า ค่า Marginal effect ของการเข้าร่วมชุมนุมในที่สาธารณะเท่ากับ 4.8 และมีค่า p-value น้อยกว่า 0.001 ในขณะที่ค่า Marginal effect ของการทำงานเต็มเวลาให้กับพรรคการเมืองมีค่าเพียง 1.1 และค่าดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (ผลการประมาณค่าเพิ่มเติมไม่ได้แสดงในตารางที่ 4-2) ดังนั้น มีความเป็นไปได้ว่าการนำเสนอข่าวสารทางการเมืองของสื่อมวลชนที่มีลักษณะสนับสนุนหรือคัดค้านฝ่ายการเมืองฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอย่างชัดเจนเป็นช่องทางการระดมประชาชนที่มีความเห็นใกล้เคียงกันเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองมากขึ้น

ในส่วนของตัวแปรอธิบายที่แสดงความพึงพอใจและทัศนคติของประชาชน พบว่า มีเพียงตัวแปรที่แสดงความพึงพอใจต่อรูปแบบการกระจายรายได้เท่านั้นที่สามารถอธิบายความแตกต่างของการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ กล่าวคือ ประชาชนที่พึงพอใจต่อรายได้ที่แตกต่างกันว่าเป็นการสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจมีแนวโน้มที่จะเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองในระดับต่ำเท่านั้น คือ การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งและการเป็นอาสาสมัครเท่านั้น ค่า Marginal effect ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับต่ำเท่ากับ 2.6 ในขณะที่ค่า Marginal effect ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับกลางและระดับสูงเท่ากับ -0.8 และ -2.2 ตามลำดับ ค่าทั้งสามมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 ดังนั้น มีความเป็นไปได้สูงว่า ประชาชนที่พึงพอใจในรูปแบบการกระจายรายได้ที่แตกต่างกัน (สนับสนุนค่านิยมเศรษฐกิจเสรีนิยม) อาจเลือกใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการ

¹¹ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบเพิ่มเติมโดยการประมาณค่าการทำงานให้กับพรรคการเมืองและการเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองในที่สาธารณะแยกออกจากกัน พบว่า ค่า Marginal effect ของการเข้าร่วมชุมนุมในที่สาธารณะเท่ากับ 4.8 และมีค่า p-value น้อยกว่า 0.001 ในขณะที่ค่า Marginal Effect ของการทำงานเต็มเวลาให้กับพรรคการเมืองมีค่าเพียง 1.1 และค่าดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ประกอบอาชีพและจะแสดงออกทางการเมืองผ่านการไปใช้สิทธิเลือกตั้งตามหน้าที่เท่านั้นแต่จะไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองรูปแบบอื่นๆ ที่ต้องสละทรัพยากรมากขึ้น (เวลา เงิน และทักษะสังคม)

ผลการศึกษา ยังพบว่า ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและความยากจนในระดับชุมชนสามารถอธิบายการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับที่แตกต่างกันในสังคมภาคตะวันออกเฉียงใต้ในระดับหนึ่ง กล่าวคือ ในชุมชนที่มีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจต่ำประเมินจากสัดส่วนค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อความแปรปรวนรายจ่ายในระดับตำบลมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่สูงขึ้น ค่า Marginal effect ของการมีส่วนร่วมระดับกลางเท่ากับ 0.04 และเพิ่มขึ้นเป็น 0.11 สำหรับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูงและค่าทั้งสองมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.1¹² และที่น่าสนใจคือ แม้ว่าชุมชนภาคตะวันออกเฉียงใต้จะมีสัดส่วนคนยากจนน้อยกว่าชุมชนภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศ¹³ แต่ผลการประมาณค่ายังพบว่า ในชุมชนที่มีสัดส่วนคนยากจนสูง ประชาชนจะมีส่วนร่วมทางการเมืองลดลง ค่า Marginal effect ของการมีส่วนร่วมระดับกลางเท่ากับ -0.16 และลดลงเหลือ -0.45 สำหรับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูงและมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.1 ผลการศึกษาสอดคล้องกับผลของรายได้ครัวเรือน ที่มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

¹² สถิติความเหลื่อมล้ำในระดับตำบลมีข้อมูลสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค (Gini coefficient) มีค่าค่อนข้างต่ำและอยู่ระหว่าง 0.25-0.37 ในชุมชนภาคตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อผู้วิจัยใช้เป็นตัวแปรอธิบายในสมการถดถอย พบว่า ค่า Marginal effect เท่ากับ -0.04 สำหรับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูง และไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

¹³ สัดส่วนคนยากจนใน 7 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงใต้ ปี 2558 มีประมาณร้อยละ 3.5 ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยในระดับประเทศ(ร้อยละ 7.2) ประมาณครึ่งหนึ่ง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2559)

ตารางที่ 4-2 ค่า Marginal Effect ของตัวแปรอธิบายต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ตัวแปร	Weak (Y=1)		Medium (Y=2)		Strong (Y=3)	
	M.E.	S.E.	M.E.	S.E.	M.E.	S.E.
	x100	x100	x100	x100	x100	x100
เพศชาย (0/1)	0.786	(3.449)	-0.234	(1.026)	-0.681	(2.987)
อายุ	-0.331*	(0.181)	0.098*	(0.055)	0.286*	(0.159)
แรงงานย้ายถิ่น (0/1)	1.865	(3.875)	-0.554	(1.155)	-1.615	(3.358)
จำนวนสมาชิกครัวเรือน	-1.368	(1.206)	0.407	(0.362)	1.185	(1.047)
มัธยมศึกษาตอนต้น (0/1)	-4.112	(6.331)	1.222	(1.890)	3.561	(5.486)
มัธยมศึกษาตอนปลาย (0/1)	3.079	(7.108)	-0.915	(2.116)	-2.667	(6.160)
อนุปริญญา (0/1)	2.513	(7.376)	-0.747	(2.195)	-2.177	(6.387)
ปริญญาตรีขึ้นไป (0/1)	-1.639	(6.146)	0.487	(1.827)	1.420	(5.326)
แต่งงานแล้ว (0/1)	0.513	(4.583)	-0.153	(1.363)	-0.444	(3.970)
หย่าร้างหรือแยกกันอยู่ (0/1)	-0.110	(7.249)	0.033	(2.155)	0.095	(6.279)
รายได้ต่อคน (บาทต่อชั่วโมง)	-0.078 **	(0.036)	0.023**	(0.011)	0.067**	(0.031)
เกษตรกร (0/1)	-20.578*	(10.659)	6.118*	(3.251)	17.825*	(9.288)
ราชการหรือรัฐวิสาหกิจ (0/1)	-6.005	(11.117)	1.785	(3.309)	5.202	(9.634)
นิสิตนักศึกษา (0/1)	5.716	(11.479)	-1.699	(3.420)	-4.951	(9.947)
พนักงานเอกชน (0/1)	-12.333	(10.728)	3.667	(3.211)	10.683	(9.314)
ค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว (0/1)	-10.617	(10.554)	3.157	(3.152)	9.196	(9.162)
ทำงานเต็มเวลา (0/1)	-0.249	(5.658)	0.074	(1.683)	0.216	(4.901)
ว่างงาน (0/1)	-6.828	(9.016)	2.030	(2.693)	5.915	(7.812)
การร่วมกิจกรรมทางศาสนา (1-3)	6.459**	(3.097)	-1.921**	(0.945)	-5.595**	(2.700)
การร่วมกิจกรรมการศึกษา (1-3)	-5.168	(3.228)	1.537	(0.980)	4.477	(2.803)
การร่วมกิจกรรมด้านสังคม (1-3)	4.022	(3.527)	-1.196	(1.061)	-3.484	(3.058)
การร่วมกิจกรรมองค์กรชุมชน (1-3)	-8.390***	(3.211)	2.495**	(1.002)	7.267***	(2.809)
เวลาร่วมกิจกรรมต่างๆ (ชั่วโมง)	-0.063	(0.898)	0.019	(0.267)	0.054	(0.778)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองในครอบครัว (1-4)	2.844	(2.585)	-0.846	(0.777)	-2.464	(2.243)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองกับเพื่อนร่วมงาน (1-4)	1.588	(2.771)	-0.472	(0.825)	-1.376	(2.402)
การรับข่าวสารเฉพาะสื่อมวลชน (1-4)	-5.700**	(2.431)	1.695**	(0.746)	4.938**	(2.125)
ความพึงพอใจต่อสุขภาพ (1-10)	-1.310	(1.013)	0.390	(0.305)	1.135	(0.880)
ความพึงพอใจต่อฐานะการเงิน (1-10)	-0.265	(1.210)	0.079	(0.360)	0.230	(1.048)
รายได้ครัวเรือนเทียบกับทั้งประเทศ (1-10)	-0.477	(1.305)	0.142	(0.389)	0.413	(1.131)
รูปแบบการกระจายรายได้ (1-10)	2.574***	(0.691)	-0.765***	(0.224)	2.230***	(0.614)
สัดส่วนรายได้เฉลี่ยต่อคนกับความแปรปรวน	-0.128*	(0.076)	0.038*	(0.023)	0.111*	(0.066)
สัดส่วนคนจนในชุมชนปี 2556	0.523*	(0.305)	-0.156*	(0.092)	-0.453*	(0.265)

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บแสดงค่า Standard Error คำนวณโดยวิธี Delta Method, * มีนัยสำคัญที่ 0.1, ** มีนัยสำคัญที่ 0.05 และ *** มีนัยสำคัญที่ 0.01

กล่าวโดยสรุป จากผลการวิเคราะห์ทางเศรษฐมิติของกลุ่มตัวอย่าง 440 รายในชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ปัจจัยด้านเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดสำคัญต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน กล่าวคือ ประชาชนที่มีรายได้สูงจะมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ในขณะที่การศึกษาไม่สามารถอธิบายระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Berinsky and Lenz (2010) แต่แตกต่างจากการศึกษาส่วนใหญ่ ดังปรากฏใน Brady, Verba, and Schlozman (1995), Brady (2004), Hillygus (2005) และ Pacheco and Owen (2015)

ผลการศึกษายังพบว่า ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและความยากจนในระดับตำบลจะยับยั้งการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนั้น นโยบายทางเศรษฐกิจที่ส่งเสริมการพัฒนาการเมืองของประเทศผ่านการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เพิ่มขึ้น นอกเหนือจากการยกระดับรายได้ประชาชนแล้วต้องมีนโยบายการลดความเหลื่อมล้ำของประชาชนควบคู่ไปด้วย นอกจากนี้ ผลการวิจัยแสดงถึงบทบาทของสื่อมวลชนต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน และในปัจจุบันที่ประชาชนมีช่องทางหลากหลายในการรับข่าวสารทางการเมือง ประชาชนที่เลือกรับข่าวสารเฉพาะสื่อมวลชนที่มีค่านิยมทางการเมืองใกล้เคียงกันมีแนวโน้มจะมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับที่สูง โดยเฉพาะการเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองในที่สาธารณะ แสดงให้เห็นถึงบทบาทของสื่อมวลชนที่สามารถกระตุ้นให้ประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น ท้ายสุด ประชาชนที่มีทัศนคติสนับสนุนความแตกต่างของรายได้เพื่อสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจจะมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่ำเท่านั้น กล่าวคือ ประชาชนกลุ่มนี้จะไปใช้สิทธิเลือกตั้งตามหน้าที่พลเมืองเท่านั้นและแต่จะไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองรูปแบบอื่นๆ นอกเหนือจากการเลือกตั้ง

4.2 การตรวจสอบผลการศึกษา

ผลการศึกษาที่แสดงในตารางที่ 4-1 และ 4-2 เป็นการวิเคราะห์บนพื้นฐานการจัดลำดับขั้นการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political participation hierarchy) ซึ่งมีข้อสมมติเกี่ยวกับต้นทุนการเข้าร่วมของประชาชน ดังนั้น เพื่อเป็นการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผลการศึกษาข้างต้น ผู้วิจัยจะทำการประมาณค่าแบบจำลอง Ordered Logit สำหรับแต่ละกิจกรรมทางการเมือง 7 รูปแบบแยกจากกัน ผู้วิจัยกำหนดให้ตัวแปรตามมี 3 ค่า คือ $Y=0$ หากผู้ตอบแบบสอบถามไม่เคยทำ $Y=1$ หากมีความคิดจะทำ และ $Y=2$ หากเคยเข้าร่วมกิจกรรมนั้น การประมาณค่าในลักษณะนี้จะมีความยืดหยุ่นมากกว่าเนื่องจากสามารถตรวจสอบผลเชิงปริมาณของตัวแปรอธิบายที่อาจแตกต่างกันในแต่ละกิจกรรมทางการเมือง ตารางที่ 4-3 ถึง 4-9 แสดงค่า Marginal effect ของตัวแปรอธิบายต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ใน 7 กิจกรรม ดังนี้

- (1). การเป็นอาสาสมัครและรณรงค์ให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้ง
- (2). การบริจาคเงิน
- (3). การใช้สิทธิผู้บริโภคในการเลิกใช้สินค้าและบริการ
- (4). การเขียนจดหมายร้องเรียนหน่วยงานภาครัฐหรือสื่อมวลชน

- (5). การร่วมลงชื่อเพื่อสนับสนุนหรือคัดค้านกฎหมาย
- (6). การทำงานเต็มเวลาให้กับพรรคการเมืองหรือกลุ่มการเมือง
- (7). การเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองในที่สาธารณะ¹⁴

เริ่มจากกิจกรรมที่ 1 การเป็นอาสาสมัครและรณรงค์ให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้ง กลุ่มตัวอย่าง 24 คนเคยเข้าร่วม 35 คนมีความคิดที่จะทำ ในขณะที่ส่วนใหญ่ 381 คน (ร้อยละ 86.6) ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมที่ 1 เลย ข้อมูลการมีส่วนร่วมทางการเมืองในแต่ละกิจกรรมของกลุ่มตัวอย่างได้นำเสนอไปแล้วในส่วนของสถิติพรรณนา ในตารางที่ 3-11 สำหรับผลการประมาณค่า Marginal effect จากแบบจำลอง Ordered Logit ในตารางที่ 4-3 พบว่า การศึกษามีผลเชิงบวกต่อการเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครทางการเมือง กล่าวคือ ประชาชนที่จบมีการศึกษาระดับมัธยมต้นมีแนวโน้มเข้าร่วมกิจกรรมการเป็นอาสาสมัครเมื่อเทียบกับประชาชนที่จบระดับประถมศึกษา (กลุ่มอ้างอิง) ประมาณร้อยละ 7.9 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ประชาชนที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปมีความคิดจะเข้าร่วมกิจกรรมการเป็นอาสาสมัครทางการเมืองเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.3 และมีนัยสำคัญที่ 0.10 แต่ไม่มีผลต่อการเคยเข้าร่วม อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี เป็นที่น่าสังเกตว่าผลเชิงปริมาณของการศึกษาแตกต่างจากผลการประมาณค่าที่แสดงในตารางที่ 4-2 ซึ่งพบว่า การศึกษาของประชาชนไม่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ด้านการประกอบอาชีพของประชาชน พบว่า เกษตรกรมีแนวโน้มเข้าร่วมการเป็นอาสาสมัครทางการเมืองมากกว่ากลุ่มอาชีพอื่นๆ ค่า Marginal effect ประมาณ 10.5-10.6 และมีนัยสำคัญที่ 0.05 นอกจากนี้ ยังพบว่า ประชาชนที่เคยมีประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนจะมีแนวโน้มเป็นอาสาสมัครการเมืองเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.0 ด้านความสนใจทางการเมือง พบว่า การเลือกรับข่าวสารการเมืองจากสื่อมวลชนที่มีความเห็นทางการเมืองใกล้เคียงกับตนมีผลในทางบวกต่อการเข้าเป็นอาสาสมัครทางการเมือง ค่า Marginal effect เท่ากับ 3.4 และมีนัยสำคัญที่ 0.01 และที่น่าสนใจ คือ หากประชาชนประเมินรายได้ครัวเรือนตนสูงเมื่อเทียบกับครัวเรือนทั้งประเทศจะเพิ่มโอกาสการเป็นอาสาสมัครมากขึ้นประมาณร้อยละ 1.3 สำหรับค่าสถิติโดยรวมของสมการ พบว่า ค่า Pseudo R^2 (0.18) สูงกว่าของผลการศึกษาหลัก (0.08) พอสมควร และที่น่าประหลาดใจคือ รายได้ครัวเรือน ทัศนคติต่อรูปแบบการกระจายรายได้ และความเหลื่อมล้ำและความยากจนในพื้นที่ไม่สามารถอธิบายการเข้าร่วมกิจกรรมการเป็นอาสาสมัครทางการเมืองได้

ผลการประมาณค่าสำหรับกิจกรรมที่ 2 การบริจาคเงินให้ผู้สมัครหรือพรรคการเมืองแสดงในตารางที่ 4-4 พบว่า ประชาชนที่ย้ายถิ่นมาจากภูมิภาคอื่นๆ มีความคิดจะบริจาคเงินให้พรรคการเมือง ค่า Marginal effect เท่ากับ 2.3 และมีนัยสำคัญที่ 0.10 ตัวแปรแสดงระดับการศึกษาและการประกอบอาชีพไม่สามารถอธิบายพฤติกรรมบริจาคเงินได้ และที่น่าสนใจ ยังพบว่ารายได้ครัวเรือนมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการบริจาคเงิน ค่า Marginal effect เท่ากับ 0.02 สำหรับประชาชนที่คิดจะเข้าร่วมและที่เคยเข้าร่วม ตามลำดับ และ 0.03 และทั้งสองค่ามีนัยสำคัญที่ 0.10 ผลการประมาณค่าดังกล่าวสะท้อนว่า การบริจาคเงินให้กับ

¹⁴ ผลการประมาณค่า Odds ratio ของการเข้าร่วมแต่ละกิจกรรมทางการเมือง แสดงในตารางที่ ก.2 ถึง ก.8 ในภาคผนวก

ผู้สมัครหรือพรรคการเมืองเป็นกิจกรรมของประชาชนที่มีความพร้อมทางเศรษฐกิจ การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมบางรูปแบบมีผลต่อการตัดสินใจบริจาคเงิน กล่าวคือ การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาจะทำให้การบริจาคเงินลดลง อย่างไรก็ตาม ประชาชนที่มีประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนหรือด้านการศึกษาจะมีแนวโน้มบริจาคมากขึ้น ค่า Marginal effect มีนัยสำคัญที่อย่างน้อย 0.10 นอกจากนี้ ยังพบว่า ประชาชนที่มีค่านิยมสนับสนุนความแตกต่างของรายได้เพื่อสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจมีแนวโน้มจะบริจาคเงินลดลงอย่างมีนัยสำคัญ

ตารางที่ 4-3 ค่า Marginal Effect ของตัวแปรอธิบายต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในกิจกรรมการเป็นอาสาสมัคร

ตัวแปร	คิดจะทำ (Y=1)		เคยทำ (Y=2)	
	M.E.	S.E.	M.E.	S.E.
	×100	×100	×100	×100
เพศชาย (0/1)	0.787	(1.580)	0.780	(1.571)
อายุ	-0.019	(0.087)	-0.019	(0.087)
แรงงานย้ายถิ่น (0/1)	-0.363	(1.706)	-0.360	(1.693)
จำนวนสมาชิกครัวเรือน	0.066	(0.607)	0.065	(0.602)
มัธยมศึกษาตอนต้น (0/1)	7.931**	(3.699)	7.863**	(3.799)
มัธยมศึกษาตอนปลาย (0/1)	4.609	(3.858)	4.569	(3.849)
อนุปริญญา (0/1)	3.747	(3.210)	3.714	(3.233)
ปริญญาตรีขึ้นไป (0/1)	6.319*	(3.837)	6.265	(3.877)
แต่งงานแล้ว (0/1)	0.024	(2.079)	0.024	(2.061)
หย่าร้างหรือแยกกันอยู่ (0/1)	-74.0	(4,474.1)	-73.4	(4,435.6)
รายได้ต่อคน (บาทต่อชั่วโมง)	-0.008	(0.017)	-0.008	(0.017)
เกษตรกร (0/1)	10.576**	(4.967)	10.485**	(5.118)
ราชการหรือรัฐวิสาหกิจ (0/1)	3.018	(5.066)	2.992	(5.038)
นิสิตนักศึกษา (0/1)	-1.050	(4.809)	-1.041	(4.765)
พนักงานเอกชน (0/1)	6.092	(4.984)	6.040	(5.000)
ค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว (0/1)	7.069	(4.713)	7.008	(4.749)
ทำงานเต็มเวลา (0/1)	-0.314	(2.657)	-0.311	(2.633)
ว่างงาน (0/1)	4.327	(4.136)	4.289	(4.135)
การร่วมกิจกรรมทางศาสนา (1-3)	-1.398	(1.521)	-1.386	(1.514)
การร่วมกิจกรรมการศึกษา (1-3)	-0.002	(1.531)	-0.002	(1.517)
การร่วมกิจกรรมด้านสังคม (1-3)	-1.095	(1.537)	-1.086	(1.529)
การร่วมกิจกรรมองค์กรชุมชน (1-3)	5.024***	(1.583)	4.980***	(1.694)
เวลาร่วมกิจกรรมต่างๆ (ชั่วโมง)	0.396	(0.371)	0.393	(0.372)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองในครอบครัว (1-4)	0.960	(1.240)	0.952	(1.236)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองกับเพื่อนร่วมงาน (1-4)	-0.803	(1.291)	-0.796	(1.284)
การรับข่าวสารเฉพาะสื่อมวลชน (1-4)	3.425***	(1.200)	3.396***	(1.279)
ความพึงพอใจต่อสุขภาพ (1-10)	-0.525	(0.494)	-0.520	(0.496)
ความพึงพอใจต่อฐานะการเงิน (1-10)	-0.195	(0.620)	-0.193	(0.613)
รายได้ครัวเรือนเทียบกับครัวเรือนทั้งประเทศ (1-10)	1.290*	(0.676)	1.279*	(0.677)
รูปแบบการกระจายรายได้ (1-10)	-0.023	(0.384)	-0.022	(0.380)
สัดส่วนรายจ่ายเฉลี่ยต่อคนกับความแปรปรวนปี 2556	0.028	(0.038)	0.027	(0.037)
สัดส่วนคนจนในชุมชนปี 2556	0.040	(0.144)	0.039	(0.142)
Log-likelihood	-174.17			
Pseudo R2	0.18			
Chi-square Statistic	78.18			
N	440			

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บแสดงค่า Standard Error คำนวณโดยวิธี Delta Method, * มีนัยสำคัญที่ 0.1, ** มีนัยสำคัญที่ 0.05 และ *** มีนัยสำคัญที่ 0.01

ตารางที่ 4-4 ค่า Marginal Effect ของตัวแปรอธิบายต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในกิจกรรมบริจาคเงินให้ผู้สมัครหรือพรรคการเมือง

ตัวแปร	คิดจะทำ (Y=1)		เคยทำ (Y=2)	
	M.E.	S.E.	M.E.	S.E.
	x100	x100	x100	.x100
เพศชาย (0/1)	-0.613	(1.174)	-1.057	(2.017)
อายุ	0.009	(0.064)	0.016	(0.111)
แรงงานย้ายถิ่น (0/1)	2.314*	(1.306)	3.988	(2.202)
จำนวนสมาชิกครัวเรือน	-0.465	(0.422)	-0.802	(0.723)
มัธยมศึกษาตอนต้น (0/1)	3.865	(2.437)	6.662	(4.167)
มัธยมศึกษาตอนปลาย (0/1)	-0.293	(2.645)	-0.506	(4.557)
อนุปริญญา (0/1)	-0.172	(2.448)	-0.297	(4.220)
ปริญญาตรีขึ้นไป (0/1)	0.807	(2.346)	1.390	(4.043)
แต่งงานแล้ว (0/1)	1.442	(1.521)	2.485	(2.634)
หย่าร้างหรือแยกกันอยู่ (0/1)	1.517	(2.718)	2.614	(4.682)
รายได้ต่อคน (บาทต่อชั่วโมง)	0.018*	(0.011)	0.031*	(0.018)
เกษตรกร (0/1)	-6.285	(4.570)	-10.832	(7.849)
ราชการหรือรัฐวิสาหกิจ (0/1)	-2.389	(3.540)	-4.117	(6.092)
นิสิตนักศึกษา (0/1)	-2.536	(3.101)	-4.371	(5.330)
พนักงานเอกชน (0/1)	-0.732	(3.447)	-1.261	(5.946)
ค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว (0/1)	1.327	(3.207)	2.288	(5.517)
ทำงานเต็มเวลา (0/1)	1.703	(2.402)	2.935	(4.135)
ว่างงาน (0/1)	4.601	(3.250)	7.930	(5.547)
การร่วมกิจกรรมทางศาสนา (1-3)	-2.164*	(1.164)	-3.730*	(1.961)
การร่วมกิจกรรมการศึกษา (1-3)	1.839	(1.125)	3.169*	(1.909)
การร่วมกิจกรรมด้านสังคม (1-3)	0.479	(1.250)	0.826	(2.155)
การร่วมกิจกรรมองค์กรชุมชน (1-3)	2.588**	(1.210)	4.460**	(2.066)
เวลาร่วมกิจกรรมต่างๆ (ชั่วโมง)	-0.319	(0.310)	-0.550	(0.534)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองในครอบครัว (1-4)	-0.630	(0.888)	-1.085	(1.527)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองกับเพื่อนร่วมงาน (1-4)	-0.149	(0.986)	-0.256	(1.699)
การรับข่าวสารเฉพาะสื่อมวลชน (1-4)	1.709*	(0.874)	2.945**	(1.498)
ความพึงพอใจต่อสุขภาพ (1-10)	0.237	(0.353)	0.409	(0.607)
ความพึงพอใจต่อฐานะการเงิน (1-10)	0.195	(0.415)	0.336	(0.715)
รายได้ครัวเรือนเทียบกับครัวเรือนทั่วประเทศ (1-10)	0.641	(0.481)	1.104	(0.820)
รูปแบบการกระจายรายได้ (1-10)	-0.873***	(0.287)	-1.504***	(0.490)
สัดส่วนรายจ่ายเฉลี่ยต่อคนกับความแปรปรวนปี 2556	-0.029	(0.027)	-0.050	(0.046)
สัดส่วนคนจนในชุมชนปี 2556	-0.013	(0.110)	-0.023	(0.189)
Log-likelihood	-165.73			
Pseudo R2	0.18			
Chi-square Statistic	70.37			
N	440			

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บแสดงค่า Standard Error คำนวณโดยวิธี Delta Method, * มีนัยสำคัญที่ 0.1, ** มีนัยสำคัญที่ 0.05 และ *** มีนัยสำคัญที่ 0.01

ผลการประมาณค่าสำหรับกิจกรรมที่ 3 การใช้สิทธิผู้บริโภคในการเลิกใช้สินค้าและบริการที่สนับสนุนพรรคการเมืองตรงข้ามแสดงในตารางที่ 4-5 พบว่า จำนวนสมาชิกครัวเรือนมีความสัมพันธ์ทางลบกับกิจกรรมนี้ ค่า Marginal effect เท่ากับ -1.6 และ -1.1 สำหรับประชาชนที่คิดจะเข้าร่วมและที่เคยเข้าร่วม ตามลำดับ และค่าสัมประสิทธิ์มีนัยสำคัญที่อย่างน้อย 0.10 ในขณะที่ตัวแปรแสดงการประกอบอาชีพและการศึกษาไม่มีผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมนี้ ด้านความสนใจทางการเมืองของประชาชน พบว่าประชาชนที่เลือกรับข่าวสารการเมืองเฉพาะบางสื่อมวลชนคิดจะเข้าร่วมหรือเคยเข้าร่วมมากขึ้น ค่า Marginal effect เท่ากับ 2.9 และ 2.0 ตามลำดับ ประชาชนที่ประเมินว่าครัวเรือนตนที่มีรายได้สูงเมื่อเทียบกับครัวเรือนทั่วประเทศมีแนวโน้มเข้าร่วมกิจกรรมที่ 3 มากขึ้น ค่า Marginal effect เท่ากับ 1.8 และ 1.3 ตามลำดับ ในขณะที่ตัวแปรอธิบายสำคัญ อาทิ รายได้ครัวเรือน การศึกษา การประกอบอาชีพ ความเหลื่อมล้ำและความยากจน กลับไม่มีผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมทางเมืองนี้เลย

ผลการประมาณค่าสำหรับกิจกรรมที่ 4 การเขียนจดหมายร้องเรียนกับหน่วยงานภาครัฐหรือสื่อมวลชนแสดงในตารางที่ 4-6 พบว่า ตัวแปรอธิบายเกือบทั้งหมดไม่สามารถอธิบายการเข้าร่วมกิจกรรมที่ 4 ได้เลย ยกเว้นจำนวนชั่วโมงต่อสัปดาห์ที่ประชาชนสละให้กับกิจกรรมด้านสังคมที่มีผลในทางบวก ค่า Marginal effect เท่ากับ 0.8 และ 0.6 สำหรับประชาชนที่คิดจะเข้าร่วมและที่เคยเข้าร่วม ตามลำดับ และทั้งสองค่ามีนัยสำคัญที่ 0.10 ทั้งนี้เป็นไปได้ว่า ประชาชนที่มีประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมจะมีความคุ้นเคยในการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐหรือสื่อมวลชนเป็นประจำทำให้มีช่องทางการติดต่อมากขึ้นและมีทักษะการสื่อสารที่ดี ในขณะที่ประชาชนที่มีทัศนคติสนับสนุนเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมที่เชื่อว่าความแตกต่างของรายได้เป็นแรงจูงใจสำคัญทางเศรษฐกิจจะมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะนี้ลดลง ค่า Marginal effect เท่ากับ -0.8 และ -0.5 สำหรับประชาชนที่คิดจะเข้าร่วมและที่เคยเข้าร่วม ตามลำดับ และทั้งสองค่ามีนัยสำคัญที่ 0.10

ตารางที่ 4-5 ค่า Marginal Effect ของตัวแปรอธิบายต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองสำหรับการใช้สิทธิ
 ผู้บริโภคเล็กใช้สินค้าและบริการ

ตัวแปร	คิดจะทำ (Y=1)		เคยทำ (Y=2)	
	M.E.	S.E.	M.E.	S.E.
	x100	x100	x100	.x100
เพศชาย (0/1)	0.830	(1.932)	0.582	(1.359)
อายุ	-0.073	(0.106)	-0.051	(0.075)
แรงงานย้ายถิ่น (0/1)	-1.227	(2.141)	-0.860	(1.514)
จำนวนสมาชิกครัวเรือน	-1.572**	(0.794)	-1.102*	(0.578)
มัธยมศึกษาตอนต้น (0/1)	6.281	(4.074)	4.405	(2.949)
มัธยมศึกษาตอนปลาย (0/1)	-0.736	(4.784)	-0.516	(3.357)
อนุปริญญา (0/1)	3.613	(4.592)	2.534	(3.257)
ปริญญาตรีขึ้นไป (0/1)	6.007	(3.985)	4.213	(2.884)
แต่งงานแล้ว (0/1)	-0.997	(2.491)	-0.699	(1.749)
หย่าร้างหรือแยกกันอยู่ (0/1)	1.798	(4.273)	1.261	(3.010)
รายได้ต่อคน (บาทต่อชั่วโมง)	0.005	(0.019)	0.004	(0.013)
เกษตรกร (0/1)	-0.192	(5.702)	-0.134	(3.999)
ราชการหรือรัฐวิสาหกิจ (0/1)	-4.272	(5.634)	-2.996	(3.982)
นิสิตนักศึกษา (0/1)	-3.932	(4.952)	-2.758	(3.480)
พนักงานเอกชน (0/1)	-2.516	(5.563)	-1.765	(3.910)
ค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว (0/1)	2.188	(5.195)	1.535	(3.654)
ทำงานเต็มเวลา (0/1)	-0.318	(3.583)	-0.223	(2.513)
ว่างงาน (0/1)	5.672	(4.828)	3.978	(3.426)
การร่วมกิจกรรมทางศาสนา (1-3)	0.613	(1.817)	0.430	(1.277)
การร่วมกิจกรรมการศึกษา (1-3)	0.277	(1.822)	0.194	(1.278)
การร่วมกิจกรรมด้านสังคม (1-3)	1.375	(1.856)	0.965	(1.318)
การร่วมกิจกรรมองค์กรชุมชน (1-3)	2.862	(1.871)	2.007	(1.349)
เวลาร่วมกิจกรรมต่างๆ (ชั่วโมง)	0.251	(0.474)	0.176	(0.334)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองในครอบครัว (1-4)	0.621	(1.468)	0.436	(1.031)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองกับเพื่อนร่วมงาน (1-4)	-0.180	(1.573)	-0.126	(1.105)
การรับข่าวสารเฉพาะสื่อมวลชน (1-4)	2.876**	(1.413)	2.017*	(1.061)
ความพึงพอใจต่อสุขภาพ (1-10)	-0.642	(0.575)	-0.450	(0.412)
ความพึงพอใจต่อฐานะการเงิน (1-10)	-0.881	(0.772)	-0.618	(0.550)
รายได้ครัวเรือนเทียบกับครัวเรือนทั่วประเทศ (1-10)	1.784**	(0.855)	1.251**	(0.632)
รูปแบบการกระจายรายได้ (1-10)	-0.147	(0.448)	-0.103	(0.316)
สัดส่วนรายจ่ายเฉลี่ยต่อคนกับความแปรปรวนปี 2556	-0.057	(0.047)	-0.040	(0.034)
สัดส่วนคนจนในชุมชนปี 2556	-0.011	(0.172)	-0.008	(0.121)
Log-likelihood	-186.78			
Pseudo R2	0.14			
Chi-square Statistic	59.17			
N	440			

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บแสดงค่า Standard Error คำนวณโดยวิธี Delta Method, * มีนัยสำคัญที่ 0.1, ** มีนัยสำคัญที่ 0.05 และ *** มีนัยสำคัญที่ 0.01

ตารางที่ 4-6 ค่า Marginal Effect ของตัวแปรอธิบายต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการเขียนจดหมายร้องเรียนกับหน่วยงานรัฐหรือสื่อมวลชน

ตัวแปร	คิดจะทำ (Y=1)		เคยทำ (Y=2)	
	M.E.	S.E.	M.E.	S.E.
	x100	x100	x100	.x100
เพศชาย (0/1)	-0.717	(2.018)	-0.488	(1.375)
อายุ	-0.004	(0.112)	-0.003	(0.076)
แรงงานย้ายถิ่น (0/1)	1.367	(2.192)	0.931	(1.499)
จำนวนสมาชิกครัวเรือน	-1.148	(0.813)	-0.782	(0.569)
มัธยมศึกษาตอนต้น (0/1)	-8.366	(5.615)	-5.697	(3.935)
มัธยมศึกษาตอนปลาย (0/1)	-2.692	(4.321)	-1.833	(2.955)
อนุปริญญา (0/1)	5.173	(4.445)	3.523	(3.065)
ปริญญาตรีขึ้นไป (0/1)	2.532	(3.791)	1.724	(2.589)
แต่งงานแล้ว (0/1)	-0.868	(2.694)	-0.591	(1.835)
หย่าร้างหรือแยกกันอยู่ (0/1)	-0.868	(4.576)	-0.591	(3.114)
รายได้ต่อคน (บาทต่อชั่วโมง)	-0.026	(0.025)	-0.018	(0.017)
เกษตรกร (0/1)	-2.812	(6.212)	-1.915	(4.244)
ราชการหรือรัฐวิสาหกิจ (0/1)	-2.658	(6.042)	-1.810	(4.125)
นิสิตนักศึกษา (0/1)	0.523	(5.353)	0.356	(3.648)
พนักงานเอกชน (0/1)	-3.270	(5.964)	-2.227	(4.082)
ค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว (0/1)	0.285	(5.695)	0.194	(3.878)
ทำงานเต็มเวลา (0/1)	2.676	(3.975)	1.822	(2.725)
ว่างงาน (0/1)	3.007	(5.017)	2.048	(3.425)
การร่วมกิจกรรมทางศาสนา (1-3)	2.234	(1.786)	1.521	(1.242)
การร่วมกิจกรรมการศึกษา (1-3)	-1.443	(1.902)	-0.982	(1.303)
การร่วมกิจกรรมด้านสังคม (1-3)	-1.489	(1.961)	-1.014	(1.339)
การร่วมกิจกรรมองค์กรชุมชน (1-3)	2.736	(1.915)	1.863	(1.333)
เวลาร่วมกิจกรรมต่างๆ (ชั่วโมง)	0.846*	(0.475)	0.576*	(0.333)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองในครอบครัว (1-4)	0.471	(1.645)	0.321	(1.121)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองกับเพื่อนร่วมงาน (1-4)	-0.367	(1.669)	-0.250	(1.136)
การรับข่าวสารเฉพาะสื่อมวลชน (1-4)	1.697	(1.460)	1.156	(1.011)
ความพึงพอใจต่อสุขภาพ (1-10)	0.305	(0.598)	0.207	(0.409)
ความพึงพอใจต่อฐานะการเงิน (1-10)	-0.189	(0.790)	-0.129	(0.538)
รายได้ครัวเรือนเทียบกับครัวเรือนทั่วประเทศ (1-10)	0.266	(0.861)	0.181	(0.587)
รูปแบบการกระจายรายได้ (1-10)	-0.804*	(0.472)	-0.547*	(0.334)
สัดส่วนรายจ่ายเฉลี่ยต่อคนกับความแปรปรวนปี 2556	-0.021	(0.047)	-0.014	(0.032)
สัดส่วนคนจนในชุมชนปี 2556	0.049	(0.175)	0.033	(0.120)
Log-likelihood	-204.61			
Pseudo R2	0.11			
Chi-square Statistic	48.10			
N	440			

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บแสดงค่า Standard Error คำนวณโดยวิธี Delta Method, * มีนัยสำคัญที่ 0.1, ** มีนัยสำคัญที่ 0.05 และ *** มีนัยสำคัญที่ 0.01

สำหรับกิจกรรมที่ 5 การร่วมลงชื่อหรือคัดค้านกฎหมายเป็นกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างมีประสบการณ์การเข้าร่วมมากที่สุดเมื่อเทียบกับกิจกรรมทางการเมืองรูปแบบอื่นๆ กล่าวคือ ร้อยละ 26 ของกลุ่มตัวอย่างเคยทำหรือมีความคิดจะทำ (ดูตารางที่ 3-11) ผลการประมาณค่าในตารางที่ 4-7 พบว่า ค่า Marginal effect ของตัวแปรแสดงระดับการศึกษาทุกตัวมีค่าเป็นบวกยกเว้นของระดับมัธยมปลาย อย่างไรก็ตาม เฉพาะค่า Marginal effect ของการศึกษาระดับอนุปริญญาเท่านั้นมีนัยสำคัญทางสถิติอย่างน้อยที่ 0.10 ขนาดของสัมประสิทธิ์ค่อนข้างสูงเท่ากับ 11.8 และ 9.1 สำหรับประชาชนที่คิดจะเข้าร่วมและที่เคยเข้าร่วม ตามลำดับ แต่ที่น่าประหลาดใจคือ กิจกรรมที่ 5 เป็นกิจกรรมทางการเมืองเพียงรูปแบบเดียวที่สถานภาพการสมรสมีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วม กล่าวคือ ประชาชนที่มีสถานภาพหย่าร้างหรือแยกกันอยู่มีแนวโน้มเข้าร่วมมากขึ้น ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมด้านการศึกษาและด้านสังคมเป็นประจำมีแนวโน้มเข้าร่วมกิจกรรมการเมืองนี้ค่อนข้างมาก ค่า Marginal effect มีค่าใกล้เคียงกันอยู่ระหว่าง 3.4-4.5 สำหรับความคิดจะทำและที่ได้เคยทำแล้ว ค่า Marginal Effect ทั้งสี่มีนัยสำคัญอย่างน้อยที่ 0.10 ในขณะที่รายได้ครัวเรือน ความสนใจทางการเมือง ทักษะคิดต่อรูปแบบการกระจายรายได้กลับไม่มีผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมนี้ ค่า Pseudo R² (0.08) มีค่าน้อยสุดเมื่อเทียบกับผลการประมาณค่าของกิจกรรมทางการเมืองอื่นๆ

ตารางที่ 4-7 ค่า Marginal Effect ของตัวแปรอธิบายต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการร่วมลงชื่อสนับสนุนหรือคัดค้านกฎหมาย

ตัวแปร	คิดจะทำ (Y=1)		เคยทำ (Y=2)	
	M.E.	S.E.	M.E.	S.E.
	x100	x100	x100	.x100
เพศชาย (0/1)	1.884	(2.355)	1.452	(1.819)
อายุ	-0.006	(0.131)	-0.004	(0.101)
แรงงานย้ายถิ่น (0/1)	2.967	(2.612)	2.286	(2.034)
จำนวนสมาชิกครัวเรือน	-0.706	(0.911)	-0.544	(0.706)
มัธยมศึกษาตอนต้น (0/1)	3.006	(4.690)	2.316	(3.632)
มัธยมศึกษาตอนปลาย (0/1)	-8.926	(5.979)	-6.877	(4.702)
อนุปริญญา (0/1)	11.828**	(5.892)	9.112*	(4.708)
ปริญญาตรีขึ้นไป (0/1)	5.169	(4.434)	3.982	(3.468)
แต่งงานแล้ว (0/1)	5.252	(3.115)	4.046	(2.473)
หย่าร้างหรือแยกกันอยู่ (0/1)	9.011*	(5.110)	6.942*	(4.065)
รายได้ต่อคน (บาทต่อชั่วโมง)	-0.016	(0.027)	-0.012	(0.021)
เกษตรกร (0/1)	5.439	(7.464)	4.190	(5.778)
ราชการหรือรัฐวิสาหกิจ (0/1)	2.631	(7.506)	2.027	(5.789)
นิสิตนักศึกษา (0/1)	-1.579	(7.362)	-1.216	(5.670)
พนักงานเอกชน (0/1)	4.280	(7.319)	3.297	(5.659)
ค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว (0/1)	4.240	(7.135)	3.266	(5.517)
ทำงานเต็มเวลา (0/1)	-1.699	(4.138)	-1.309	(3.194)
ว่างงาน (0/1)	3.841	(6.174)	2.959	(4.762)
การร่วมกิจกรรมทางศาสนา (1-3)	-2.000	(2.238)	-1.541	(1.736)
การร่วมกิจกรรมการศึกษา (1-3)	4.356**	(2.104)	3.356**	(1.677)
การร่วมกิจกรรมด้านสังคม (1-3)	4.511*	(2.340)	3.475*	(1.863)
การร่วมกิจกรรมองค์กรชุมชน (1-3)	1.489	(2.335)	1.147	(1.804)
เวลาร่วมกิจกรรมต่างๆ (ชั่วโมง)	-0.069	(0.602)	-0.053	(0.464)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองในครอบครัว (1-4)	0.265	(1.882)	0.204	(1.450)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองกับเพื่อนร่วมงาน (1-4)	0.998	(1.982)	0.769	(1.529)
การรับข่าวสารเฉพาะสื่อมวลชน (1-4)	0.001	(1.744)	0.000	(1.343)
ความพึงพอใจต่อสุขภาพ (1-10)	-0.609	(0.694)	-0.470	(0.538)
ความพึงพอใจต่อฐานะการเงิน (1-10)	-0.378	(0.864)	-0.291	(0.668)
รายได้ครัวเรือนเทียบกับครัวเรือนทั่วประเทศ (1-10)	0.543	(0.943)	0.418	(0.729)
รูปแบบการกระจายรายได้ (1-10)	-0.790	(0.527)	-0.608	(0.415)
สัดส่วนรายจ่ายเฉลี่ยต่อคนกับความแปรปรวนปี 2556	0.053	(0.053)	0.041	(0.041)
สัดส่วนคนจนในชุมชนปี 2556	0.110	(0.212)	0.085	(0.164)
Log-likelihood	-300.90			
Pseudo R2	0.08			
Chi-square Statistic	46.77			
N	440			

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บแสดงค่า Standard Error คำนวณโดยวิธี Delta Method, * มีนัยสำคัญที่ 0.1, ** มีนัยสำคัญที่ 0.05 และ *** มีนัยสำคัญที่ 0.01

สำหรับกิจกรรมที่ 6 การทำงานเต็มเวลาให้กับพรรคการเมืองหรือกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองเป็นกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างมีประสบการณ์เข้าร่วมน้อยที่สุดประมาณร้อยละ 10 ของกลุ่มตัวอย่างเท่านั้น (คิดจะทำและเคยทำ) และมีเพียงร้อยละ 3 เท่านั้นที่เคยทำงานเต็มเวลาให้พรรคหรือกลุ่มการเมืองในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา ตารางที่ 4-8 แสดงผลการประมาณค่า Marginal effect ของกิจกรรมที่ 6 พบว่า ระดับการศึกษามีผลทางบวกต่อการตัดสินใจทำงานเต็มเวลาให้กับพรรคการเมือง ประชาชนที่จบการศึกษาระดับมัธยมปลายมีความคิดจะเข้าร่วมหรือเคยเข้าร่วมกิจกรรมนี้แล้วมากกว่าประชาชนที่จบระดับประถมศึกษา (กลุ่มอ้างอิง) ร้อยละ 10.9 และร้อยละ 4.4 ตามลำดับ ประชาชนที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปมีความคิดจะเข้าร่วมเพิ่มขึ้นร้อยละ 8.5 ค่า Marginal effect ทั้งสามมีนัยสำคัญอย่างน้อยที่ 0.10 และที่น่าสนใจ พบว่า เกษตรกรเป็นกลุ่มอาชีพที่มีแนวโน้มเข้าร่วมกิจกรรมนี้มากกว่าอาชีพอื่นๆ ในทางทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น การทำงานเต็มเวลาให้กับพรรคหรือกลุ่มการเมืองเป็นหนึ่งในกิจกรรมที่ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูง ทั้งนี้ มีความเป็นไปได้ว่า การที่เกษตรกรเลือกมีส่วนร่วมในระดับที่สูงเพราะมีความคาดหวังในผลประโยชน์จากการใช้นโยบายของผู้บริหารประเทศที่โดยมากมักจะนำเสนอนโยบายการสนับสนุนภาคเกษตรอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้เกษตรกรมีแรงจูงใจทางการเมืองมากกว่ากลุ่มอาชีพอื่นๆ ในอีกด้านหนึ่ง มีความเป็นไปได้ว่า นักการเมืองอาจเป็นฝ่ายเริ่มเข้าหาเกษตรกรก่อนในการสร้างความสัมพันธ์อันดีโดยการจ้างให้ทำงานเต็มเวลาให้กับพรรคการเมืองเนื่องจากเกษตรกรเป็นฐานเสียงสำคัญ นอกจากนี้ ด้านความสนใจทางการเมือง พบว่า หากประชาชนเลือกรับข่าวสารการเมืองเฉพาะจากบางสื่อมวลชนจะมีความคิดจะเข้าร่วมกิจกรรมนี้มากขึ้น ค่า Marginal effect เท่ากับ 2.7 และมีนัยสำคัญที่ 0.10 และที่น่าสนใจคือ รายได้ครัวเรือน ความโน้มเอียงในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมด้านต่างๆ และความเหลื่อมล้ำและความยากจนกลับไม่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองนี้เลย

ตารางที่ 4-8 ค่า Marginal Effect ของตัวแปรอธิบายต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการทำงานให้กับพรรคหรือกลุ่มการเมือง

ตัวแปร	คิดจะทำ (Y=1)		เคยทำ (Y=2)	
	M.E.	S.E.	M.E.	S.E.
	x100	x100	x100	.x100
เพศชาย (0/1)	1.170	(2.107)	0.468	(0.854)
อายุ	0.066	(0.115)	0.026	(0.047)
แรงงานย้ายถิ่น (0/1)	-3.193	(2.393)	-1.279	(1.016)
จำนวนสมาชิกครัวเรือน	-0.087	(0.789)	-0.035	(0.316)
มัธยมศึกษาตอนต้น (0/1)	5.629	(5.145)	2.254	(2.137)
มัธยมศึกษาตอนปลาย (0/1)	10.915**	(5.200)	4.371*	(2.373)
อนุปริญญา (0/1)	-5.186	(4.315)	-2.077	(1.816)
ปริญญาตรีขึ้นไป (0/1)	8.517*	(5.118)	3.411	(2.220)
แต่งงานแล้ว (0/1)	-3.285	(2.708)	-1.315	(1.145)
หย่าร้างหรือแยกกันอยู่ (0/1)	-9.488	(6.785)	-3.800	(2.900)
รายได้ต่อคน (บาทต่อชั่วโมง)	0.021	(0.020)	0.008	(0.008)
เกษตรกร (0/1)	14.346**	(6.680)	5.745*	(3.070)
ราชการหรือรัฐวิสาหกิจ (0/1)	7.360	(6.462)	2.947	(2.705)
นิสิตนักศึกษา (0/1)	-8.023	(7.536)	-3.213	(3.127)
พนักงานเอกชน (0/1)	8.370	(6.499)	3.352	(2.751)
ค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว (0/1)	8.991	(6.067)	3.601	(2.604)
ทำงานเต็มเวลา (0/1)	-2.570	(3.491)	-1.029	(1.425)
ว่างงาน (0/1)	5.346	(5.385)	2.141	(2.223)
การร่วมกิจกรรมทางศาสนา (1-3)	-1.110	(1.995)	-0.445	(0.807)
การร่วมกิจกรรมการศึกษา (1-3)	-0.715	(2.113)	-0.286	(0.849)
การร่วมกิจกรรมด้านสังคม (1-3)	1.955	(2.077)	0.783	(0.852)
การร่วมกิจกรรมองค์กรชุมชน (1-3)	-0.289	(2.106)	-0.116	(0.844)
เวลาร่วมกิจกรรมต่างๆ (ชั่วโมง)	0.235	(0.526)	0.094	(0.212)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองในครอบครัว (1-4)	2.014	(1.652)	0.807	(0.689)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองกับเพื่อนร่วมงาน (1-4)	-1.502	(1.757)	-0.602	(0.719)
การรับข่าวสารเฉพาะสื่อมวลชน (1-4)	2.687*	(1.561)	1.076	(0.692)
ความพึงพอใจต่อสุขภาพ (1-10)	-0.504	(0.652)	-0.202	(0.266)
ความพึงพอใจต่อฐานะการเงิน (1-10)	-0.886	(0.842)	-0.355	(0.350)
รายได้ครัวเรือนเทียบกับครัวเรือนทั่วประเทศ (1-10)	1.120	(0.852)	0.448	(0.360)
รูปแบบการกระจายรายได้ (1-10)	-0.146	(0.468)	-0.059	(0.188)
สัดส่วนรายจ่ายเฉลี่ยต่อคนกับความแปรปรวนปี 2556	0.069	(0.046)	0.028	(0.020)
สัดส่วนคนจนในชุมชนปี 2556	0.015	(0.201)	0.006	(0.080)
Log-likelihood	-150.90			
Pseudo R2	0.10			
Chi-square Statistic	33.75			
N	440			

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บแสดงค่า Standard Error คำนวณโดยวิธี Delta Method, * มีนัยสำคัญที่ 0.1, ** มีนัยสำคัญที่ 0.05 และ *** มีนัยสำคัญที่ 0.01

สำหรับกิจกรรมที่ 7 การเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองในที่สาธารณะเป็นกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างมีประสบการณ์การเข้าร่วมมากที่สุดเป็นอันดับสอง รองจากกิจกรรมที่ 5 การร่วมลงชื่อสนับสนุนหรือคัดค้านกฎหมาย กล่าวคือ ร้อยละ 24 ของกลุ่มตัวอย่างเคยทำหรือมีความคิดจะทำ (ดูตารางที่ 3-11) ผลการประมาณค่าในตารางที่ 4-9 พบว่า มีตัวแปรอธิบายที่มีนัยสำคัญทางสถิติถึง 9 ตัวแปรซึ่งมากที่สุดเมื่อเทียบกับผลการประมาณค่าของกิจกรรมการเมืองรูปแบบอื่นๆ आयุมี่ความสัมพันธ์ทางบวกกับการเข้าร่วมชุมนุมทางการเมือง ค่า Marginal effect ของการเข้าร่วมเท่ากับ 0.25 และมีนัยสำคัญที่ 0.05 ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรที่แสดงระดับการศึกษาส่วนใหญ่มีค่าเป็นบวก แต่เฉพาะค่า Marginal effect ของการศึกษาระดับมัธยมต้นเท่านั้นที่มีนัยสำคัญที่ 0.10 และที่น่าสนใจ คือ ตัวแปรแสดงอาชีพต่างๆ สามารถอธิบายการเข้าร่วมชุมนุมทางการเมือง กล่าวคือ เกษตรกร ราชการหรือรัฐวิสาหกิจ พนักงานเอกชนหรือลูกจ้าง และผู้ประกอบการอาชีพธุรกิจส่วนตัวมีแนวโน้มเข้าร่วมกิจกรรมนี้เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเทียบกับผู้ที่ไม่ประกอบอาชีพซึ่งเป็นกลุ่มอ้างอิง ขนาดของค่า Marginal effect ของเกษตรกรมีค่ามากที่สุด (13.1 และ 18.5) เมื่อเทียบกับของอาชีพอื่นๆ ในขณะที่ค่า Marginal effect ของราชการหรือรัฐวิสาหกิจมีค่าน้อยสุด (9.3 และ 13.2) ด้านความสนใจทางการเมืองพบว่า ประชาชนที่ระบุว่าตนเลือกรับข่าวสารการเมืองเฉพาะบางสื่อมวลชนช่วยเพิ่มโอกาสการเข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองมากขึ้น ค่า Marginal effect มีค่า 3.4 และ 4.8 มีนัยสำคัญที่ 0.01

ผลการศึกษาที่น่าสนใจ คือ ประชาชนที่ไม่พอใจกับสถานะการเงินของตนเองมากจะเข้าร่วมกิจกรรมน้อยอย่างมีนัยสำคัญ ค่า Marginal effect ของการเคยเข้าร่วม (-2.5) มีขนาดมากกว่าค่า Marginal effect ของการคิดจะเข้าร่วม (-1.7) ถึงร้อยละ 30 และทั้งสองค่ามีนัยสำคัญที่ 0.01 นอกจากนี้ ยังพบว่า หากประชาชนประเมินว่าครัวเรือนตนมีฐานะดีเมื่อเทียบกับครัวเรือนทั้งประเทศจะมีแนวโน้มเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองมากขึ้น ดังนั้น การที่ผลเชิงปริมาณของความพอใจต่อฐานะการเงินและช่วงชั้นรายได้ครัวเรือนมีความแตกต่างกัน อาจประเมินได้ว่า ประชาชนส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองอาจไม่ใช่คนยากจนแต่เป็นผู้เสียผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือการเปลี่ยนผู้บริหารประเทศทำให้ไม่พอใจต่อฐานะทางการเงินของตน นอกจากนี้ ยังพบว่า ประชาชนที่มาจากพื้นที่ที่มีความเหลื่อมล้ำต่ำประเมินจากความแตกต่างรายจ่ายการบริโภคมีแนวโน้มเข้าร่วมการชุมนุมทางการเมืองมากขึ้น ค่า Marginal effect เท่ากับ 0.06 และ 0.08 สำหรับประชาชนที่คิดจะเข้าร่วมและที่เคยเข้าร่วม ตามลำดับ และมีนัยสำคัญที่ 0.10

ตารางที่ 4-9 ค่า Marginal Effect ของตัวแปรอธิบายต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการชุมนุมทางการเมืองในที่สาธารณะ

ตัวแปร	คิดจะทำ (Y=1)		เคยทำ (Y=2)	
	M.E.	S.E.	M.E.	S.E.
	x100	x100	x100	.x100
เพศชาย (0/1)	0.651	(1.647)	0.920	(2.329)
อายุ	0.178**	(0.090)	0.251**	(0.128)
แรงงานย้ายถิ่น (0/1)	-1.849	(1.844)	-2.613	(2.605)
จำนวนสมาชิกครัวเรือน	-1.003	(0.637)	-1.417	(0.905)
มัธยมศึกษาตอนต้น (0/1)	5.219*	(3.047)	7.377*	(4.329)
มัธยมศึกษาตอนปลาย (0/1)	3.477	(3.371)	4.914	(4.779)
อนุปริญญา (0/1)	-1.673	(3.575)	-2.365	(5.062)
ปริญญาตรีขึ้นไป (0/1)	3.108	(3.032)	4.392	(4.302)
แต่งงานแล้ว (0/1)	-2.045	(2.193)	-2.891	(3.112)
หย่าร้างหรือแยกกันอยู่ (0/1)	-3.183	(3.762)	-4.499	(5.320)
รายได้ต่อคน (บาทต่อชั่วโมง)	-0.003	(0.019)	-0.004	(0.026)
เกษตรกร (0/1)	13.115**	(5.577)	18.535**	(8.016)
ราชการหรือรัฐวิสาหกิจ (0/1)	9.309*	(5.569)	13.156*	(7.944)
นิสิตนักศึกษา (0/1)	-2.510	(6.344)	-3.547	(8.968)
พนักงานเอกชน (0/1)	11.947**	(5.459)	16.885**	(7.795)
ค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว (0/1)	12.308**	(5.403)	17.396**	(7.755)
ทำงานเต็มเวลา (0/1)	-3.356	(2.595)	-4.744	(3.669)
ว่างงาน (0/1)	2.261	(4.627)	3.196	(6.542)
การร่วมกิจกรรมทางศาสนา (1-3)	0.035	(1.477)	0.049	(2.088)
การร่วมกิจกรรมการศึกษา (1-3)	-1.365	(1.657)	-1.929	(2.353)
การร่วมกิจกรรมด้านสังคม (1-3)	1.435	(1.669)	2.028	(2.369)
การร่วมกิจกรรมองค์กรชุมชน (1-3)	1.087	(1.545)	1.536	(2.189)
เวลาร่วมกิจกรรมต่างๆ (ชั่วโมง)	-0.051	(0.444)	-0.071	(0.628)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองในครอบครัว (1-4)	0.677	(1.319)	0.957	(1.862)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองกับเพื่อนร่วมงาน (1-4)	-1.126	(1.383)	-1.592	(1.950)
การรับข่าวสารเฉพาะสื่อมวลชน (1-4)	3.384***	(1.219)	4.783***	(1.751)
ความพึงพอใจต่อสุขภาพ (1-10)	0.165	(0.500)	0.233	(0.706)
ความพึงพอใจต่อฐานะการเงิน (1-10)	-1.743***	(0.662)	-2.463***	(0.952)
รายได้ครัวเรือนเทียบกับครัวเรือนทั่วประเทศ (1-10)	2.300***	(0.694)	3.250***	(0.996)
รูปแบบการกระจายรายได้ (1-10)	-0.330	(0.358)	-0.466	(0.505)
สัดส่วนรายจ่ายเฉลี่ยต่อคนกับความแปรปรวนปี 2556	0.059*	(0.036)	0.084*	(0.051)
สัดส่วนคนจนในชุมชนปี 2556	-0.227	(0.155)	-0.320	(0.220)
Log-likelihood	-285.43			
Pseudo R2	0.09			
Chi-square Statistic	54.40			
N	440			

หมายเหตุ: ตัวเลขในวงเล็บแสดงค่า Standard Error คำนวณโดยวิธี Delta Method, * มีนัยสำคัญที่ 0.1, ** มีนัยสำคัญที่ 0.05 และ *** มีนัยสำคัญที่ 0.01

4.3 การอภิปรายผลการศึกษา

ผลการประมาณค่าทางเศรษฐมิติของระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนใน 7 จังหวัดภาคตะวันออก (ตารางที่ 4-1 และ 4-2) ที่แบ่งเป็น 4 ระดับ คือ ไม่มีส่วนร่วมเลย ระดับต่ำ ระดับปานกลาง และระดับสูง มีความสอดคล้องกับผลการประมาณค่าของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในแต่ละกิจกรรม (ตารางที่ 4-3 ถึง 4-9) ผลการศึกษาเชิงประจักษ์ในชุมชนภาคตะวันออก พบว่า ประชาชนที่มีความพร้อมทางเศรษฐกิจประเมินจาก อายุ รายได้ครัวเรือนและระดับการศึกษา มีความตื่นตัวทางการเมืองและมักมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูง อย่างไรก็ตาม ผลเชิงปริมาณของการศึกษาไม่สามารถอธิบายระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนแต่เมื่อพิจารณาในแต่ละกิจกรรม พบว่า การศึกษาช่วยเพิ่มโอกาสการเข้าร่วมกิจกรรมการเมืองได้ถึง 4 กิจกรรมจากทั้งหมด 7 กิจกรรม ประกอบด้วย การเป็นอาสาสมัครทางการเมือง การสนับสนุนหรือคัดค้านกฎหมาย การทำงานเต็มเวลาให้กับพรรคหรือกลุ่มการเมือง และการชุมนุมทางการเมืองในที่สาธารณะ

การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมสามารถอธิบายพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนได้ กล่าวคือ ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำจะมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่ำ ในขณะที่ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาหรือชุมชนเป็นประจำจะมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูง ในทางทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมือง การที่ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสังคมด้านต่างๆ เป็นการพัฒนาทักษะทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นการพูดเชิญชวน การติดต่อประสานงาน ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองให้ราบรื่น ผลการศึกษามีความสอดคล้องกับแบบจำลองเชิงทฤษฎีทั้งแบบจำลองทรัพยากร (Resource Model) และแบบจำลองเจตจำนงนิยมภาคพลเมือง (Civic Voluntarism Model) ที่ประชาชนยินดีสละทรัพยากรส่วนบุคคล ไม่ว่าจะเป็น เงิน เวลา และทักษะต่างๆ ในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง รวมทั้งความเชื่อมโยงระหว่างการมีส่วนร่วมที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง อาทิ ศาสนา การศึกษา และชุมชน ผ่านการสร้างเครือข่ายทางสังคมกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง อย่างไรก็ตาม ผลเชิงปริมาณของการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาแตกต่างจากผลการศึกษาเชิงประจักษ์ในต่างประเทศที่พบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาเป็นการพัฒนาทักษะสังคมและการสร้างเครือข่ายที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ด้านการประกอบอาชีพ พบว่า เกษตรกรมีแนวโน้มเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองมากกว่าอาชีพอื่นๆ การที่เกษตรกรมีความตื่นตัวทางการเมืองสูงอาจมีสาเหตุมาจากการเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียค่อนข้างชัดเจนจากนโยบายรัฐบาลซึ่งพรรคการเมืองมักจะใช้เป็นจุดขายในช่วงการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง

ผลการศึกษาสำคัญ ยังพบว่า ความสนใจทางการเมืองของประชาชนจากการเลือกรับข่าวสารจากสื่อมวลชนที่มีจุดยืนทางการเมืองใกล้เคียงกันมักจะมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูง โดยเฉพาะการร่วมชุมนุมทางการเมืองในที่สาธารณะ การเป็นอาสาสมัครทางการเมืองและการบริจาคเงินให้ผู้สมัคร ทั้งนี้ เป็นไปได้ว่า ในปัจจุบันประชาชนเลือกรับข่าวสารทางการเมืองได้หลากหลายช่องทาง กอปรกับสื่อมวลชนสามารถเป็นช่องทางการระดมประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองต่างๆ จึงส่งผลต่อการตัดสินใจทางการเมืองของประชาชนค่อนข้างมาก สำหรับผลการประมาณค่าของแต่ละกิจกรรมทางการเมือง พบว่า เฉพาะกิจกรรมที่ 4

การเขียนจดหมายร้องเรียนหน่วยงานรัฐและกิจกรรมที่ 5 การร่วมลงชื่อสนับสนุนหรือคัดค้านกฎหมายเท่านั้น ที่การเลือกรับข่าวสารจากสื่อมวลชนไม่ใช่ตัวแปรอธิบายที่มีนัยสำคัญ ในขณะที่การอภิปรายประเด็นการเมืองกับสมาชิกครอบครัวหรือเพื่อนไม่มีผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง

ประเด็นที่น่าสนใจ คือ ผลการศึกษาเชิงประจักษ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ทักษะคิดและค่านิยมของประชาชนเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน กล่าวคือ ประชาชนที่มีค่านิยมสนับสนุนเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมประเพณีจากความพึงพอใจต่อรูปแบบการกระจายรายได้ในระบบเศรษฐกิจจะมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับต่ำ โดยมาก มักจะมีส่วนร่วมทางการเมืองเฉพาะการไปใช้สิทธิเลือกตั้งเท่านั้น สำหรับตัวแปรอธิบายที่แสดงถึงความเหลื่อมล้ำและความยากจนในระดับพื้นที่สามารถอธิบายระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ในระดับหนึ่ง กล่าวคือ ในพื้นที่ที่มีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจสูงหรือมีสัดส่วนคนยากจนมากประชาชนจะมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่ำ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาแต่ละกิจกรรมทางการเมืองกลับพบว่า ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและความยากจนไม่มีผลต่อการเข้าร่วมแต่ละกิจกรรม ยกเว้น การชุมนุมทางการเมืองในที่สาธารณะ

โดยภาพรวม การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ในสภาวะคอคอด กล่าวคือ ประชาชนส่วนใหญ่มีความคุ้นเคยกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับต่ำเฉพาะการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูงไปเลยอย่างการชุมนุมในที่สาธารณะและการร่วมลงชื่อสนับสนุนหรือคัดค้านกฎหมาย ในขณะที่มีเพียงส่วนน้อยมีประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองในระดับกลาง เช่น การใช้สิทธิผู้บริโภค การติดต่อร้องเรียนกับหน่วยงานภาครัฐหรือสื่อมวลชน เป็นต้น ซึ่งเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่ประชาชนจะสามารถดำเนินการได้ด้วยตนเองและมีต้นทุนไม่มากนัก ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่างๆ ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย นัยยะเชิงนโยบายจากผลการศึกษาครั้งนี้คือ หากรัฐบาลต้องการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนอาจต้องประสานกับนักกิจกรรมในระดับชุมชนเพื่อสร้างจิตสำนึกและความตื่นตัวทางการเมืองให้กับประชาชน รวมทั้งการสร้างความรู้ความเข้าใจทางการเมืองที่ถูกต้อง ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ยังสนับสนุนนโยบายการสร้างเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างทั่วถึง (Inclusive growth) เนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจและความ เป็นอยู่เป็นสิ่งสำคัญลำดับแรกของประชาชน การจะพัฒนาการเมืองภาคประชาชนให้เป็นรูปธรรมนั้น นอกเหนือจากนโยบายเศรษฐกิจที่เน้นการสร้างรายได้แล้วสิ่งที่สำคัญไม่แพ้กันคือ การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจในการลดความเหลื่อมล้ำเพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ ลดการพึ่งพิงผู้อุปถัมภ์หรือความช่วยเหลือทางการเงินจากรัฐบาล

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นการแสดงถึงการพัฒนาทางการเมืองที่สำคัญในระบอบประชาธิปไตย รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่ได้จำกัดเฉพาะการไปใช้สิทธิเลือกตั้งตามหน้าที่พลเมืองเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองที่หลากหลาย อาทิ การเป็นอาสาสมัครทางการเมือง การบริจาคเงินเพื่อสนับสนุนพรรคการเมือง การร่วมชุมนุมทางการเมือง เป็นต้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างมาก การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นกระบวนการแสดงออกของประชาชนที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในระดับนโยบาย ดังนั้น หากประชาชนมีการตื่นตัวและตรวจสอบการทำงานของภาครัฐจะส่งเสริมให้การทำงานของสถาบันและหน่วยงานรัฐดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและเอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระยะยาว ในอีกด้านหนึ่ง การเติบโตทางเศรษฐกิจยังเป็นแรงผลักดันสำคัญที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น กล่าวคือ การขยายตัวของเศรษฐกิจนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของคนชั้นกลางที่มีรายได้และการศึกษาดี ระบบการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครอง อาทิ สิทธิและหน้าที่พลเมือง กระบวนการเลือกตั้ง และการกำหนดนโยบายสาธารณะ เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมืองและเข้ามามีส่วนร่วมกับเครือข่ายสังคมและส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น

กรณีของประเทศไทย หลังจากรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 การเมืองภาคประชาชนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเห็นได้จากการเกิดขึ้นของเครือข่ายสังคมต่างๆ การจัดเวทีสาธารณะ และบทบาทของสื่อมวลชน แต่ในด้านเศรษฐกิจเป็นช่วงเวลาประเทศมีการขยายตัวในระดับต่ำ ประมาณร้อยละ 3-4 ต่อปี ในขณะที่ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจยังปรากฏในหลายระดับ ไม่ว่าจะเป็นความแตกต่างของรายได้ในชุมชน ความเหลื่อมล้ำในระดับจังหวัดและภูมิภาค การศึกษาของธนาคารโลก (2559) ได้วิเคราะห์ว่าความเหลื่อมล้ำระหว่างภูมิภาคของไทยทำให้เกิดความตึงเครียดทางสังคมและอาจนำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองได้ ในด้านการเมือง ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจอาจทำให้ประชาชนกลุ่มต่างๆ ในสังคมมีค่านิยมทางการเมืองแตกต่างกันระหว่างประชาชนรายได้สูงและประชาชนยากจน (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2556) สถานการณ์ข้างต้นนำไปสู่คำถามวิจัยหลักของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ ในสังคมไทยที่ประชาชนมีความแตกต่างกันหลายด้าน ทั้งฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ค่านิยมทางการเมือง ความเหลื่อมล้ำ และการเข้าถึงข่าวสารการเมือง อะไรเป็นปัจจัยกำหนดสำคัญที่อธิบายพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับต่างๆ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยด้านเศรษฐกิจกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในชุมชนภาคตะวันออก” เป็นส่วนหนึ่งในแผนงานวิจัย “แนวทางการลดความเหลื่อมล้ำทางการเมืองในสังคมภาคตะวันออก” โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาปัจจัยกำหนดด้านเศรษฐกิจ สังคม และทัศนคติต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ

ประชาชนในภาคตะวันออก ผลการศึกษาที่ได้สามารถขยายผลไปสู่การพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ภาคตะวันออกเป็นพื้นที่ที่น่าสนใจเนื่องจากมีการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับสูง มีประชาชนเพียง 4.6 ล้านคน เศรษฐกิจอุตสาหกรรมและบริการเป็นรายได้หลักในภาคตะวันออก ผลิตภัณฑ์ภูมิภาคต่อคน (Gross Regional Product, GRP) อยู่ที่ 425,527 บาทต่อปี มากกว่าค่าเฉลี่ยระดับประเทศกว่าเท่าตัว การผลิตภาคเกษตรประกอบด้วยปลูกผลไม้เศรษฐกิจและการทำประมงซึ่งเป็นเกษตรเชิงพาณิชย์มีส่วนประมาณร้อยละ 6 ของมูลค่าผลผลิตรวม ในทางการเมืองภาคตะวันออกอาจไม่ใช่ฐานเสียงสำคัญที่ทำให้พรรคการเมืองชนะเลือกตั้งจนจัดตั้งรัฐบาลได้ แต่มีบทบาทเป็นพื้นที่เศรษฐกิจของประเทศ ขนาดเศรษฐกิจภาคตะวันออกคิดเป็นร้อยละ 18 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งประเทศ

ผู้วิจัยใช้แบบเจตจำนงนิยมภาคพลเมือง (Civic Voluntarism Model) ของ Verba, Schlozman, and Brady (1995) ที่การมีส่วนร่วมทางการเมืองขึ้นกับ 3 ปัจจัยสำคัญ ประกอบด้วย 1.) ทรัพยากร (เวลา เงิน และทักษะสังคม) 2.) การเข้าร่วมเครือข่ายสังคม และ 3.) การคัดเลือกทางการเมือง โดยมีพื้นฐานการวิเคราะห์บนการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลในระดับบุคคล ข้อมูลที่ใช้มาจากการเก็บแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างที่มีสิทธิเลือกตั้งในภาคตะวันออก จำนวน 440 คน ผู้วิจัยอาศัยแนวทางของการสำรวจ World Values Survey (WVS) ในการออกแบบแบบสอบถาม วิธีการทางเศรษฐมิติที่ใช้คือ แบบจำลอง Ordered Logit ที่ตัวแปรตามเป็นตัวแปรเชิงลำดับแสดงถึงระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ผลการศึกษาสำคัญ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่ำผ่านการไปใช้สิทธิเลือกตั้งเท่านั้น ในขณะที่กิจกรรมทางการเมืองรูปแบบอื่นๆ ที่เข้าร่วม กลับเป็นกิจกรรมที่มีต้นทุนสูงอย่างการร่วมชุมนุมทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับกลางที่มีต้นทุนไม่สูงนักยังมีน้อยมาก แสดงให้เห็นว่า ประชาชนบางส่วนอาจขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้ อาจเป็นไปได้ว่า ช่วงเวลาที่ทำการศึกษาวิจัย สังคมไทยมีความขัดแย้งทางการเมืองค่อนข้างรุนแรง ทำให้การเข้าร่วมกิจกรรมของประชาชนไม่เป็นไปตามลำดับขั้นการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political participation hierarchy) ผลการประมาณค่าแบบจำลอง พบว่า ประชาชนที่มีความพร้อมทางเศรษฐกิจประเมินจากอายุ รายได้ครัวเรือน และการศึกษา มีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูง ด้านการประกอบอาชีพ พบว่า แรงงานภาคเกษตรมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูงเมื่อเทียบกับกลุ่มอาชีพอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญ ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะเกษตรกรต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากนักการเมืองเนื่องจากรายได้ไม่สูงนัก จากข้อมูลกลุ่มตัวอย่างการวิจัย พบว่า ร้อยละ 85 ของเกษตรกร (41 คนจาก 48 คน) มีรายได้ครัวเรือนไม่เกิน 30,000 บาทต่อเดือน ดังนั้น มีความเป็นไปได้ว่าเกษตรกรอาจถูกชักจูงให้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวทางการเมืองและที่น่าสนใจจากผลการศึกษาเชิงประจักษ์ในภาคตะวันออก พบว่า ประเภทของการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมสามารถอธิบายพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนได้ กล่าวคือ ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำจะมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่ำ ในขณะที่ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมชุมชนเป็นประจำกลับมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูง ผลการศึกษาที่ได้แตกต่างจากงานวิจัยใน

ต่างประเทศ ที่มีักพบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาและชุมชนนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ผ่านการสร้างเครือข่ายทางสังคม

การเลือกรับข่าวสารของประชาชนมีผลต่อการตัดสินใจทางการเมือง ผลการศึกษา พบว่า หากประชาชนเลือกรับข่าวสารเฉพาะจากสื่อมวลชนที่มีความคิดเห็นทางการเมืองใกล้เคียงกับตนจะมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูง ในขณะที่ความสนใจทางการเมืองรูปแบบอื่นๆ เช่น การอภิปรายข่าวสารการเมือง การเลือกรับสื่อหลากหลายช่องทาง เป็นต้น ไม่สามารถอธิบายการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ นอกจากนี้ ยังพบว่า หากประชาชนมีค่านิยมสนับสนุนระบบเศรษฐกิจเสรีที่เชื่อว่าความแตกต่างรายได้เป็นการสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ จะมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่ำ

ความเหลื่อมล้ำและความยากจนสามารถอธิบายพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ในระดับหนึ่ง กล่าวคือ ชุมชนที่มีความเหลื่อมล้ำทางรายจ่ายต่ำประเมินจากค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อความแปรปรวนของแต่ละชุมชน ประชาชนจะมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ในขณะที่ชุมชนที่มีสัดส่วนคนยากจนมากประเมินจากรายจ่ายบริโภคที่ต่ำกว่าเส้นความยากจน ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะลดลง อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาในส่วนนี้ยังไม่ชัดเจนนักเนื่องจากสถิติความเหลื่อมล้ำและความยากจนที่ใช้เป็นข้อมูลปี 2556 จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในขณะที่การเก็บข้อมูลดำเนินการระหว่างปี 2558-2559

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผลการศึกษาโดยการวิเคราะห์ปัจจัยกำหนดการมีส่วนร่วมทางการเมืองในแต่ละกิจกรรมแยกออกจากกันอย่างอิสระ ผลการศึกษาสอดคล้องกับการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่จัดลำดับขั้น และกิจกรรมที่น่าสนใจคือ การชุมนุมทางการเมืองในที่สาธารณะที่เป็นหนึ่งในกิจกรรมของการมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับสูง พบว่า ประชาชนที่มีการศึกษามีแนวโน้มเข้าร่วมมากขึ้น กลุ่มอาชีพต่างๆ ยกเว้นกลุ่มนักเรียนนักศึกษาที่มีแนวโน้มเข้าร่วมมากขึ้น นอกจากนี้ ยังพบว่า ประชาชนที่ไม่พอใจต่อสถานะการเงินของครอบครัวและผู้ประเมินตนเองว่าเป็นครัวเรือนที่มีรายได้สูง จะมีแนวโน้มเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ

5.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

โดยภาพรวม ผลการศึกษาที่ได้ครั้งนี้สนับสนุนการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลที่กำลังดำเนินการอยู่ ทั้งการเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการลดความเหลื่อมล้ำในสังคมผ่านการเข้ามาตรรกภาพและระบบคุ้มครองสังคม (Social protection) ที่จะเป็นหลักประกันพื้นฐานในการช่วยเหลือประชาชนที่ประสบปัญหาและให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ เมื่อประชาชนมีความมั่นคงทางรายได้จะมีความสนใจต่อความเป็นไปในสังคมมากขึ้นเป็นผลดีต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมือง เมื่อความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจลดลงจะช่วยลดความตึงเครียดทางสังคมที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองได้

ด้านการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน รัฐบาลอาจเริ่มจากการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory democracy) และการสนับสนุนทรัพยากรให้กับกลุ่มเครือข่ายสังคมต่างๆ ซึ่งจะช่วยกระตุ้นให้ประชาชนมีความสนใจความเป็นไปทางสังคมนำไปสู่การมีส่วนร่วม

ร่วมทางการเมืองมากขึ้น โดยในช่วงเริ่มต้นอาจทำงานร่วมกับนักกิจกรรมชุมชนเนื่องจากประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมนี้มีความตื่นตัวทางการเมืองสูงและมีการขยายผลไปยังบุคคลที่เข้าร่วมกิจกรรมศาสนาให้มีส่วนร่วมในชุมชนมากขึ้น การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการตรวจสอบหน่วยงานภาครัฐจะทำให้โครงการหรือนโยบายสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งสนับสนุนกลไกการทำงานของระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative democracy) ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ สิ่งเหล่านี้จะสะท้อนกลับมายังคุณภาพชีวิตของประชาชนที่ดีขึ้น

ผลการศึกษารณีของภาคตะวันออก ยังพบว่า ค่านิยมที่สนับสนุนเศรษฐกิจเสรีเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมือง แม้ว่าความแตกต่างทางรายได้จะเป็นแรงกระตุ้นให้คนพยายามสร้างฐานะ แต่ในระยะยาวอาจจำกัดการร่วมมือและการช่วยเหลือกันในสังคม ดังนั้น รัฐบาลอาจพิจารณาการปลูกฝังค่านิยมอื่นๆเพิ่มเติม อาทิ ความไว้วางใจ การกล้าแสดงออก เป็นต้น ผ่านระบบการศึกษาและสื่อมวลชน

นอกจากนี้ การที่เกษตรกรมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูงเมื่อเทียบกับอาชีพอื่นๆ อาจสะท้อนว่าเกษตรกรต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐหรืออาจถูกระดมจากนักการเมืองเพื่อมาเคลื่อนไหว ดังนั้น รัฐบาลควรให้ความสำคัญกับภาคเกษตรว่าในเชิงเศรษฐกิจว่ามีปัญหาด้านใดหรือไม่ เป็นลำดับแรก อาทิ การเข้าถึงสินเชื่อ ปัญหาหนี้สิน ราคาผลผลิต เป็นต้น หลังจากนั้นจึงค่อยเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่อไป

5.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยต่อไป

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเฉพาะประชาชนใน 7 จังหวัดภาคตะวันออกเท่านั้น ประชาชนส่วนใหญ่มีรายได้สูง และบางส่วนยินดีสละเงินหรือเวลาเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง ผลการศึกษาที่ได้อาจจะแตกต่างจากภาพรวมระดับประเทศ ดังนั้น ควรมีการศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในภูมิภาคต่างๆ ที่มีบริบทแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมแตกต่างกัน และสังเคราะห์ผลการศึกษาที่ได้เป็นนโยบายระดับประเทศในส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชน การศึกษาวิจัยเพิ่มเติมอาจเริ่มจากการใช้ข้อมูลitudinalของการสำรวจ World Values Survey (WVS) ที่มีการเก็บกลุ่มตัวอย่างในประเทศไทยในหลายช่วงเวลาเพื่อตรวจสอบตรวจสอบบทบาทของปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งค่านิยมและปัจจัยเชิงวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กตัญญู แก้วหานาม. (2555). "การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาล: ศึกษาเปรียบเทียบเทศบาลนครขอนแก่นกับเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์." *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์ ปีที่ 10 ฉบับที่ 2*, 39-66.
- กรมการปกครอง. (2559). *สถิติประชากรและบ้าน*. เข้าถึงได้จาก http://stat.dopa.go.th/stat/statnew/upstat_age.php. กรุงเทพฯ: กรมการปกครอง.
- โกวิท พวงงาม และ ชีรเดช ฉายอรุณ. (2543). *รายงานการวิจัย เรื่องความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติของประชาชนในการมีส่วนร่วมต่อการบริหารงานแบบกระจายอำนาจ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- คะเนิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม, ถวัลย์รัฐ วรเทพพุดมพงษ์, พิสิฐ ศุกรีย์พงศ์, พัชรี สีโรรส, ถวิลวดี บุรีกุล และ โสภารัตน์ จารุสมบัติ. (2545). *รายงานการวิจัย เรื่องแนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540: ปัญหา อุปสรรค และทางออก*. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- เจมส์ แอล เครตัน. (2551). *คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน การตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม*. แปลโดย วันชัย วัฒนศัพท์, ถวิลวดี บุรีกุล และ เมธิดา พงษ์ศักดิ์ศรี. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2551). *ระบบการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมในระดับจังหวัด: ทำอย่างไรให้เป็นจริง*. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- ธนาคารโลก. (2559). *การวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาประเทศไทยอย่างเป็นระบบ: กลับสู่เส้นทางและฟื้นฟูการเติบโต*. กรุงเทพฯ: ธนาคารโลก.
- ธานี ชัยวัฒน์. (2557). "วัฒนธรรม สถาบัน และการเติบโตระยะยาว." *วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ ปีที่ 32 ฉบับที่ 1*, 34-88.
- ธวัลกร บุญศรี. (2557). *สื่อที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง: กรณีศึกษา การเข้าร่วมชุมนุมทางการเมืองเวทีราชดำเนินในปี 2556*. รายงานการค้นคว้าอิสระ นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- นาถะ ดวงวิชัย. (2559). *เทียบรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐-๒๕๕๐ ร่างรัฐธรรมนูญฉบับเสนอสภาปฏิรูปแห่งชาติลงมติและร่างรัฐธรรมนูญเบื้องต้น (ปี ๕๙)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, นันทวัฒน์ บรมานันท์, วุฒิสาร ตันไชย, ถวิลวดี บุรีกุล, ปัทมา สุบกำปัง, สุมณฑา ก่อแก้ว, ทศนัย ทองศรีนวล และ ศุภานัน เทพคำ. (2552). *รายงานการศึกษา เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเอเชีย.

- ลิขิต ซีรเวคิน. (2519). “แนวคิดการพัฒนากองเมือง” ใน ลิขิต ซีรเวคิน. (บรรณาธิการ). *การพัฒนาการ เมืองไทย*. (หน้า 1-32). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แพรวพิทยา.
- ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย. (2548). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย*. เข้าถึงได้จาก <http://dnfe5.nfe.go.th/ilp/soc4/so31-4-4.htm>.
- ศูนย์สารสนเทศยุทธศาสตร์ภาครัฐ. (2555). *ความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยในเวทีโลก*. เข้าถึงได้ จาก <http://www.nic.go.th/gsic/uploadfile/National-Competitiveness.pdf>. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2546). *รายงานการวิจัย เรื่องการวัดระดับความเป็นประชาธิปไตยและพฤติกรรม การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร*. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- สุจิต บุญบงการ. (2537). *การพัฒนาทางการเมืองไทย: ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหาร สถาบันการเมือง และการมี ส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน: พิมพ์ครั้งที่ 3*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2559). *สถิติการเลือกตั้ง*. เข้าถึงได้จาก <http://www.ect.go.th>. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง.
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2559). *องค์ความรู้การเลือกตั้ง: การมีส่วนร่วม*. เข้าถึงได้จาก http://www.ect.go.th/ect_en/news_page.php?nid=767&filename. กรุงเทพฯ: สำนักงาน คณะกรรมการการเลือกตั้ง.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *สถิติข้อมูลบัญชีประชาชาติ – ผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัด (Gross Regional and Provincial Product)*. เข้าถึงได้จาก <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=96>. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2559). *สถิติรายได้และความยากจน*. เข้าถึงได้จาก <http://service.nso.go.th/nso/web/income/income56.html>. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติ แห่งชาติ
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2556). *การเมืองของพลเมือง: สู่สหัสวรรษใหม่ พิมพ์ครั้งที่ 5*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ คบไฟ.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2556). *สองนคราประชาธิปไตย แนวทางการปฏิรูปการเมือง เศรษฐกิจ เพื่อ ประชาธิปไตย: พิมพ์ครั้งที่ 8*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คบไฟ.

ภาษาอังกฤษ

- Acemoglu, D., Johnson, S., and Robinson, J. (2005). Institutions as a fundamental cause of long-run growth. In P. Aghion and N. Durlauf (Eds.), *Handbook of Economic growth* (pp. 385-472). Amsterdam: Elsevier.

- Albritton, R., and Bureekul, T. (2002). "Support for democracy in Thailand." *Asian Barometer Working paper No. 3*, Taipei: National Taiwan University.
- Alesina, A. and Giuliano. (2011). "Family ties and political participation." *Journal of the European Economic Association*, 9(5), 817-839.
- Berinsky, A., and Lenz, G. (2011). "Education and political participation: Exploring the causal link." *Political Behavior*, 33, 357-373.
- Boix, C. (2003). *Democracy and Redistribution*. New York: Cambridge University Press.
- Brady, H. (2004). An analytical perspective on participatory inequality and income inequality. In K.M. Neckerman (Ed.) **Social Inequality** (pp.667-702). New York: Russell Sage Foundation.
- Brady, H., Schlozman, K., and Verba, S. (1999). "Prospecting for participants: Rational expectations and the recruitment of political activists." *American Political Science review* 93(1), 153-168.
- Brady, H., Verba, S., and Schlozman, K. (1995). "Beyond SES: A resource model of political participation." *American Political Science Review*, 89(2), 271-294.
- Cameron, A., and Trivedi, P. (2005). *Microeconometrics: Methods and Applications*. Cambridge and New York: Cambridge University Press.
- Campante, F., and Chor, D. (2012). "Schooling, political participation, and the economy." *Review of Economics and Statistics*, 94(4), 841-859.
- Carter, P. and Reardon, S. (2014). *Inequality Matters*. New York: William T. Grant Foundation.
- Castelló-Climent, A. (2008). "On the distribution of education and democracy." *Journal of Development Economics*, 87(2), 179-190.
- Cochran, W. (1977). *Sampling Techniques: 3rd Edition*. New Jersey: John Wiley and Sons.
- Feldman, S. (1988). "Structure and consistency in public opinion: The role of core beliefs and values." *American Journal of Political Science*, 32(2), 416-440.
- Galor, O., Moav, O., and Vollrath, D. (2009). "Inequality in land ownership, the emergence of human capital promoting institutions and the great divergence." *Review of Economic Studies*, 76(1), 143-179.
- Hillygus, D. (2005). "The missing link: Exploring the relationship between higher education and political engagement." *Political Behavior*, 27(1), 25-47.
- Klofstad, C. (2016). *New Advances in the Study of Civic Voluntarism: Resource, Engagement, and Recruitment*. Philadelphia: Temple University Press.

- McPherson, M., Smith-Lovin, L., and Cook, J. (2001). "Birds of a feather: Homophily in social networks." *Annual Review of Sociology*, 27, 415-444.
- Nie, N., Powell, B., and Prewitt, K. (1969). "Social Structure and political participation: Developmental relationships, Part I." *American Political Science Review*, 63(3), 361-378.
- North, D. (1990). *Institutions, Institutional Change, and Economic Performance*. New York: Cambridge University Press.
- Pacheco, G. and Owen, B. (2015). "Moving through the political participation hierarchy: A focus on personal values." *Applied Economics* 47 (3), 222-238.
- Pye, L. (1966). *Aspects of Political Development*. Boston: Little Brown and Company.
- Roth, D. and Wilson, F. (1980). *The Comparative Study of Politics*. Eaglewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Schwartz, S., Caprara, G., and Vecchione, M. (2010). "Basic personal values, core political values, and voting: A longitudinal analysis." *Political Psychology*, 31(3), 421-452.
- Shi, T. (2004). "Economic development and political participation: Comparison of Mainland China, Taiwan, and Hong Kong." *Asian Barometer Working paper No. 24*, Taipei: National Taiwan University.
- Uslaner, E. and Brown, M. (2005). "Inequality, trust, and civic engagement." *American Politics Research*, 33(6), 868-894.
- Verba, S., Niele, N., and Kim, J. (1987). *Participation and Political Equality: A Seven-Nation Comparison*. Chicago: University of Chicago Press.
- Verba, S., Schlozman, K., and Brady, H. (1995). *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Weitz-Shapiro, R. and Winters, M. (2008). "Political participation and quality of life." *Research Department Working Paper No. 638*, Washington D.C.: Inter-American Development Bank.
- World Economic Forum. (2015). *The Global Competitiveness Report 2015-2016*. Geneva: World Economic Forum.
- Yamane, T. (1967). *Statistics: An Introductory Analysis: 2nd Edition*. New York: Harper and Row.

ภาคผนวก ก.

ผลการประมาณค่าแบบจำลองเพิ่มเติม

ตารางที่ ก.1 ค่า Odds Ratio จากแบบจำลอง Ordered Logit ของระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ตัวแปร	Odds ratio	S.E.
เพศชาย (0/1)	0.948	(0.223)
อายุ	1.023*	(0.013)
แรงงานย้ายถิ่น (0/1)	0.881	(0.233)
จำนวนสมาชิกครัวเรือน	1.098	(0.091)
มัธยมศึกษาตอนต้น (0/1)	1.323	(0.571)
มัธยมศึกษาตอนปลาย (0/1)	0.811	(0.393)
อนุปริญญา (0/1)	0.843	(0.423)
ปริญญาตรีขึ้นไป (0/1)	1.118	(0.468)
แต่งงานแล้ว (0/1)	0.966	(0.302)
หย่าร้างหรือแยกกันอยู่ (0/1)	1.007	(0.498)
รายได้ต่อคน (บาทต่อชั่วโมง)	1.005**	(0.002)
เกษตรกร (0/1)	4.065*	(2.973)
ราชการหรือรัฐวิสาหกิจ (0/1)	1.506	(1.140)
นิสิตนักศึกษา (0/1)	0.677	(0.530)
พนักงานเอกชน (0/1)	2.317	(1.696)
ค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว (0/1)	2.062	(1.484)
ทำงานเต็มเวลา (0/1)	1.017	(0.392)
ว่างงาน (0/1)	1.593	(0.979)
การร่วมกิจกรรมทางศาสนา (1-3)	0.644**	(0.137)
การร่วมกิจกรรมการศึกษา (1-3)	1.422	(0.314)
การร่วมกิจกรรมด้านสังคม (1-3)	0.760	(0.183)
การร่วมกิจกรรมองค์กรชุมชน (1-3)	1.771***	(0.393)
เวลาร่วมกิจกรรมต่างๆ (ชั่วโมง)	1.004	(0.061)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองในครอบครัว (1-4)	0.824	(0.146)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองกับเพื่อนร่วมงาน (1-4)	0.897	(0.170)
การรับข่าวสารเฉพาะสื่อมวลชน (1-4)	1.475**	(0.246)
ความพึงพอใจต่อสุขภาพ (1-10)	1.093	(0.076)
ความพึงพอใจต่อฐานะการเงิน (1-10)	1.018	(0.084)
รายได้ครัวเรือนเมื่อเทียบกับครัวเรือนทั่วประเทศ	1.033	(0.092)
รูปแบบการกระจายรายได้ (1-10)	0.839***	(0.041)
สัดส่วนรายจ่ายเฉลี่ยต่อคนกับความแปรปรวนปี 2556	1.009*	(0.005)
สัดส่วนคนจนในชุมชนปี 2556	0.965*	(0.020)
Log-likelihood	-347.33	
Pseudo R2	0.08	
Chi-square Statistic	59.68	
N	440	

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญที่ 0.1, ** มีนัยสำคัญที่ 0.05 และ *** มีนัยสำคัญที่ 0.01

ตารางที่ ก.2 ค่า Odds Ratio จากแบบจำลอง Ordered Logit ของการเป็นอาสาสมัครทางการเมือง

ตัวแปร	Odds ratio	S.E.
เพศชาย (0/1)	1.184	(0.401)
อายุ	0.996	(0.019)
แรงงานย้ายถิ่น (0/1)	0.925	(0.338)
จำนวนสมาชิกครัวเรือน	1.014	(0.132)
มัธยมศึกษาตอนต้น (0/1)	5.475**	(4.287)
มัธยมศึกษาตอนปลาย (0/1)	2.686	(2.203)
อนุปริญญา (0/1)	2.233	(1.536)
ปริญญาตรีขึ้นไป (0/1)	3.875	(3.156)
แต่งงานแล้ว (0/1)	1.005	(0.448)
หย่าร้างหรือแยกกันอยู่ (0/1)	0.000	(0.000)
รายได้ต่อคน (บาทต่อชั่วโมง)	0.998	(0.004)
เกษตรกร (0/1)	9.653**	(10.254)
ราชการหรือรัฐวิสาหกิจ (0/1)	1.910	(2.077)
นิสิตนักศึกษา (0/1)	0.798	(0.823)
พนักงานเอกชน (0/1)	3.691	(3.947)
ค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว (0/1)	4.551	(4.603)
ทำงานเต็มเวลา (0/1)	0.935	(0.532)
ว่างงาน (0/1)	2.528	(2.244)
การร่วมกิจกรรมทางศาสนา (1-3)	0.741	(0.241)
การร่วมกิจกรรมการศึกษา (1-3)	1.000	(0.328)
การร่วมกิจกรรมด้านสังคม (1-3)	0.791	(0.260)
การร่วมกิจกรรมองค์กรชุมชน (1-3)	2.936***	(0.973)
เวลาร่วมกิจกรรมต่างๆ (ชั่วโมง)	1.089	(0.086)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองในครอบครัว (1-4)	1.229	(0.327)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองกับเพื่อนร่วมงาน (1-4)	0.842	(0.233)
การรับข่าวสารเฉพาะสื่อมวลชน (1-4)	2.084***	(0.526)
ความพึงพอใจต่อสุขภาพ (1-10)	0.894	(0.094)
ความพึงพอใจต่อฐานะการเงิน (1-10)	0.959	(0.127)
รายได้ครัวเรือนเมื่อเทียบกับครัวเรือนทั่วประเทศ	1.319*	(0.188)
รูปแบบการกระจายรายได้ (1-10)	0.995	(0.082)
สัดส่วนรายจ่ายเฉลี่ยต่อคนกับความแปรปรวนปี 2556	1.006	(0.008)
สัดส่วนคนจนในชุมชนปี 2556	1.009	(0.031)
Log-likelihood	-174.17	
Pseudo R2	0.18	
Chi-square Statistic	78.18	
N	440	

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญที่ 0.1, ** มีนัยสำคัญที่ 0.05 และ *** มีนัยสำคัญที่ 0.01

ตารางที่ ก.3 ค่า Odds Ratio จากแบบจำลอง Ordered Logit ของการบริจาคเงิน

ตัวแปร	Odds ratio	S.E.
เพศชาย (0/1)	0.828	(0.299)
อายุ	1.003	(0.020)
แรงงานย้ายถิ่น (0/1)	2.041*	(0.793)
จำนวนสมาชิกครัวเรือน	0.866	(0.112)
มัธยมศึกษาตอนต้น (0/1)	3.293	(2.427)
มัธยมศึกษาตอนปลาย (0/1)	0.914	(0.745)
อนุปริญญา (0/1)	0.948	(0.716)
ปริญญาตรีขึ้นไป (0/1)	1.282	(0.927)
แต่งงานแล้ว (0/1)	1.560	(0.730)
หย่าร้างหรือแยกกันอยู่ (0/1)	1.596	(1.335)
รายได้ต่อคน (บาทต่อชั่วโมง)	1.006*	(0.003)
เกษตรกร (0/1)	0.144	(0.199)
ราชการหรือรัฐวิสาหกิจ (0/1)	0.479	(0.521)
นิสิตนักศึกษา (0/1)	0.457	(0.435)
พนักงานเอกชน (0/1)	0.798	(0.848)
ค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว (0/1)	1.506	(1.486)
ทำงานเต็มเวลา (0/1)	1.691	(1.247)
ว่างงาน (0/1)	4.132	(4.064)
การร่วมกิจกรรมทางศาสนา (1-3)	0.513*	(0.178)
การร่วมกิจกรรมการศึกษา (1-3)	1.763*	(0.594)
การร่วมกิจกรรมด้านสังคม (1-3)	1.159	(0.447)
การร่วมกิจกรรมองค์กรชุมชน (1-3)	2.221**	(0.797)
เวลาว่างกิจกรรมต่างๆ (ชั่วโมง)	0.906	(0.086)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองในครอบครัว (1-4)	0.824	(0.224)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองกับเพื่อนร่วมงาน (1-4)	0.955	(0.290)
การรับข่าวสารเฉพาะสื่อมวลชน (1-4)	1.694**	(0.443)
ความพึงพอใจต่อสุขภาพ (1-10)	1.076	(0.117)
ความพึงพอใจต่อฐานะการเงิน (1-10)	1.062	(0.136)
รายได้ครัวเรือนเมื่อเทียบกับครัวเรือนทั่วประเทศ	1.218	(0.177)
รูปแบบการกระจายรายได้ (1-10)	0.764***	(0.062)
สัดส่วนรายจ่ายเฉลี่ยต่อคนกับความแปรปรวนปี 2556	0.991	(0.008)
สัดส่วนคนจนในชุมชนปี 2556	0.996	(0.034)
Log-likelihood	-165.73	
Pseudo R2	0.18	
Chi-square Statistic	70.37	
N	440	

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญที่ 0.1, ** มีนัยสำคัญที่ 0.05 และ *** มีนัยสำคัญที่ 0.01

ตารางที่ ก.4 ค่า Odds Ratio จากแบบจำลอง Ordered Logit ของการใช้สิทธิผู้บริโภคเล็กใช้สินค้าและบริการ

ตัวแปร	Odds ratio	S.E.
เพศชาย (0/1)	1.149	(0.371)
อายุ	0.988	(0.017)
แรงงานย้ายถิ่น (0/1)	0.815	(0.292)
จำนวนสมาชิกครัวเรือน	0.769**	(0.101)
มัธยมศึกษาตอนต้น (0/1)	2.857	(1.937)
มัธยมศึกษาตอนปลาย (0/1)	0.884	(0.707)
อนุปริญญา (0/1)	1.829	(1.404)
ปริญญาตรีขึ้นไป (0/1)	2.729	(1.812)
แต่งงานแล้ว (0/1)	0.847	(0.352)
หย่าร้างหรือแยกกันอยู่ (0/1)	1.351	(0.965)
รายได้ต่อคน (บาทต่อชั่วโมง)	1.001	(0.003)
เกษตรกร (0/1)	0.968	(0.923)
ราชการหรือรัฐวิสาหกิจ (0/1)	0.490	(0.461)
นิสิตนักศึกษา (0/1)	0.518	(0.428)
พนักงานเอกชน (0/1)	0.657	(0.611)
ค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว (0/1)	1.441	(1.251)
ทำงานเต็มเวลา (0/1)	0.948	(0.568)
ว่างงาน (0/1)	2.581	(2.074)
การร่วมกิจกรรมทางศาสนา (1-3)	1.108	(0.337)
การร่วมกิจกรรมการศึกษา (1-3)	1.047	(0.319)
การร่วมกิจกรรมด้านสังคม (1-3)	1.258	(0.392)
การร่วมกิจกรรมองค์กรชุมชน (1-3)	1.613	(0.501)
เวลาร่วมกิจกรรมต่างๆ (ชั่วโมง)	1.043	(0.083)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองในครอบครัว (1-4)	1.109	(0.272)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองกับเพื่อนร่วมงาน (1-4)	0.970	(0.255)
การรับข่าวสารเฉพาะสื่อมวลชน (1-4)	1.617**	(0.382)
ความพึงพอใจต่อสุขภาพ (1-10)	0.898	(0.086)
ความพึงพอใจต่อฐานะการเงิน (1-10)	0.863	(0.111)
รายได้ครัวเรือนเมื่อเทียบกับครัวเรือนทั่วประเทศ	1.347**	(0.191)
รูปแบบการกระจายรายได้ (1-10)	0.976	(0.073)
สัดส่วนรายจ่ายเฉลี่ยต่อคนกับความแปรปรวนปี 2556	0.991	(0.008)
สัดส่วนคนจนในชุมชนปี 2556	0.998	(0.029)
Log-likelihood	-186.78	
Pseudo R2	0.14	
Chi-square Statistic	59.17	
N	440	

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญที่ 0.1, ** มีนัยสำคัญที่ 0.05 และ *** มีนัยสำคัญที่ 0.01

ตารางที่ ก.5 ค่า Odds Ratio จากแบบจำลอง Ordered Logit ของการติดต่อหน่วยงานรัฐหรือสื่อมวลชน

ตัวแปร	Odds ratio	S.E.
เพศชาย (0/1)	0.897	(0.275)
อายุ	0.999	(0.017)
แรงงานย้ายถิ่น (0/1)	1.231	(0.410)
จำนวนสมาชิกครัวเรือน	0.840	(0.103)
มัธยมศึกษาตอนต้น (0/1)	0.280	(0.238)
มัธยมศึกษาตอนปลาย (0/1)	0.664	(0.436)
อนุปริญญา (0/1)	2.195	(1.481)
ปริญญาตรีขึ้นไป (0/1)	1.469	(0.847)
แต่งงานแล้ว (0/1)	0.876	(0.359)
หย่าร้างหรือแยกกันอยู่ (0/1)	0.876	(0.609)
รายได้ต่อคน (บาทต่อชั่วโมง)	0.996	(0.004)
เกษตรกร (0/1)	0.652	(0.615)
ราชการหรือรัฐวิสาหกิจ (0/1)	0.668	(0.612)
นิสิตนักศึกษา (0/1)	1.083	(0.881)
พนักงานเอกชน (0/1)	0.608	(0.551)
ค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว (0/1)	1.044	(0.904)
ทำงานเต็มเวลา (0/1)	1.502	(0.906)
ว่างงาน (0/1)	1.579	(1.204)
การร่วมกิจกรรมทางศาสนา (1-3)	1.404	(0.381)
การร่วมกิจกรรมการศึกษา (1-3)	0.803	(0.232)
การร่วมกิจกรรมด้านสังคม (1-3)	0.797	(0.237)
การร่วมกิจกรรมองค์กรชุมชน (1-3)	1.516	(0.440)
เวลาเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ (ชั่วโมง)	1.137*	(0.081)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองในครอบครัว (1-4)	1.074	(0.268)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองกับเพื่อนร่วมงาน (1-4)	0.946	(0.240)
การรับข่าวสารเฉพาะสื่อมวลชน (1-4)	1.294	(0.287)
ความพึงพอใจต่อสุขภาพ (1-10)	1.047	(0.095)
ความพึงพอใจต่อฐานะการเงิน (1-10)	0.972	(0.117)
รายได้ครัวเรือนเมื่อเทียบกับครัวเรือนทั้งประเทศ	1.041	(0.136)
รูปแบบการกระจายรายได้ (1-10)	0.885*	(0.063)
สัดส่วนรายจ่ายเฉลี่ยต่อคนกับความแปรปรวนปี 2556	0.997	(0.007)
สัดส่วนคนจนในชุมชนปี 2556	1.008	(0.027)
Log-likelihood	-204.61	
Pseudo R2	0.11	
Chi-square Statistic	48.1	
N	440	

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญที่ 0.1, ** มีนัยสำคัญที่ 0.05 และ *** มีนัยสำคัญที่ 0.01

ตารางที่ ก.6 ค่า Odds Ratio จากแบบจำลอง Ordered Logit ของการร่วมลงชื่อสนับสนุนหรือคัดค้าน
กฎหมาย

ตัวแปร	Odds ratio	S.E.
เพศชาย (0/1)	1.213	(0.293)
อายุ	0.999	(0.013)
แรงงานย้ายถิ่น (0/1)	1.356	(0.364)
จำนวนสมาชิกครัวเรือน	0.930	(0.087)
มัธยมศึกษาตอนต้น (0/1)	1.361	(0.656)
มัธยมศึกษาตอนปลาย (0/1)	0.400	(0.246)
อนุปริญญา (0/1)	3.364**	(2.041)
ปริญญาตรีขึ้นไป (0/1)	1.699	(0.776)
แต่งงานแล้ว (0/1)	1.714*	(0.552)
หย่าร้างหรือแยกกันอยู่ (0/1)	2.520*	(1.330)
รายได้ต่อคน (บาทต่อชั่วโมง)	0.998	(0.003)
เกษตรกร (0/1)	1.747	(1.338)
ราชการหรือรัฐวิสาหกิจ (0/1)	1.310	(1.009)
นิสิตนักศึกษา (0/1)	0.851	(0.642)
พนักงานเอกชน (0/1)	1.551	(1.165)
ค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว (0/1)	1.545	(1.131)
ทำงานเต็มเวลา (0/1)	0.840	(0.357)
ว่างงาน (0/1)	1.483	(0.939)
การร่วมกิจกรรมทางศาสนา (1-3)	0.815	(0.187)
การร่วมกิจกรรมการศึกษา (1-3)	1.563**	(0.340)
การร่วมกิจกรรมด้านสังคม (1-3)	1.588*	(0.385)
การร่วมกิจกรรมองค์กรชุมชน (1-3)	1.165	(0.279)
เวลาร่วมกิจกรรมต่างๆ (ชั่วโมง)	0.993	(0.061)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองในครอบครัว (1-4)	1.028	(0.198)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองกับเพื่อนร่วมงาน (1-4)	1.108	(0.225)
การรับข่าวสารเฉพาะสื่อมวลชน (1-4)	1.000	(0.179)
ความพึงพอใจต่อสุขภาพ (1-10)	0.939	(0.067)
ความพึงพอใจต่อฐานะการเงิน (1-10)	0.962	(0.085)
รายได้ครัวเรือนเมื่อเทียบกับครัวเรือนทั่วประเทศ	1.057	(0.102)
รูปแบบการกระจายรายได้ (1-10)	0.922	(0.050)
สัดส่วนรายจ่ายเฉลี่ยต่อคนกับความแปรปรวนปี 2556	1.005	(0.005)
สัดส่วนคนจนในชุมชนปี 2556	1.011	(0.022)
Log-likelihood	-300.9	
Pseudo R2	0.08	
Chi-square Statistic	46.77	
N	440	

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญที่ 0.1, ** มีนัยสำคัญที่ 0.05 และ *** มีนัยสำคัญที่ 0.01

ตารางที่ ก.7 ค่า Odds Ratio จากแบบจำลอง Ordered Logit ของการทำงานเต็มเวลาให้กับพรรคหรือกลุ่มการเมือง

ตัวแปร	Odds ratio	S.E.
เพศชาย (0/1)	1.221	(0.439)
อายุ	1.011	(0.020)
แรงงานย้ายถิ่น (0/1)	0.580	(0.236)
จำนวนสมาชิกครัวเรือน	0.985	(0.133)
มัธยมศึกษาตอนต้น (0/1)	2.616	(2.283)
มัธยมศึกษาตอนปลาย (0/1)	6.452**	(5.603)
อนุปริญญา (0/1)	0.412	(0.303)
ปริญญาตรีขึ้นไป (0/1)	4.284*	(3.675)
แต่งงานแล้ว (0/1)	0.571	(0.263)
หย่าร้างหรือแยกกันอยู่ (0/1)	0.198	(0.227)
รายได้ต่อคน (บาทต่อชั่วโมง)	1.004	(0.003)
เกษตรกร (0/1)	11.595**	(13.041)
ราชการหรือรัฐวิสาหกิจ (0/1)	3.515	(3.872)
นิสิตนักศึกษา (0/1)	0.254	(0.325)
พนักงานเอกชน (0/1)	4.177	(4.624)
ค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว (0/1)	4.645	(4.791)
ทำงานเต็มเวลา (0/1)	0.645	(0.383)
ว่างงาน (0/1)	2.492	(2.291)
การร่วมกิจกรรมทางศาสนา (1-3)	0.827	(0.282)
การร่วมกิจกรรมการศึกษา (1-3)	0.885	(0.319)
การร่วมกิจกรรมด้านสังคม (1-3)	1.396	(0.495)
การร่วมกิจกรรมองค์กรชุมชน (1-3)	0.952	(0.342)
เวลาร่วมกิจกรรมต่างๆ (ชั่วโมง)	1.041	(0.093)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองในครอบครัว (1-4)	1.411	(0.396)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองกับเพื่อนร่วมงาน (1-4)	0.774	(0.232)
การรับข่าวสารเฉพาะสื่อมวลชน (1-4)	1.582*	(0.420)
ความพึงพอใจต่อสุขภาพ (1-10)	0.918	(0.102)
ความพึงพอใจต่อฐานะการเงิน (1-10)	0.859	(0.123)
รายได้ครัวเรือนเมื่อเทียบกับครัวเรือนทั่วประเทศ	1.211	(0.175)
รูปแบบการกระจายรายได้ (1-10)	0.975	(0.078)
สัดส่วนรายจ่ายเฉลี่ยต่อคนกับความแปรปรวนปี 2556	1.012	(0.008)
สัดส่วนคนจนในชุมชนปี 2556	1.003	(0.034)
Log-likelihood	-150.9	
Pseudo R2	0.10	
Chi-square Statistic	33.75	
N	440	

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญที่ 0.1, ** มีนัยสำคัญที่ 0.05 และ *** มีนัยสำคัญที่ 0.01

ตารางที่ ก.8 ค่า Odds Ratio จากแบบจำลอง Ordered Logit ของการร่วมชุมนุมทางการเมือง

ตัวแปร	Odds ratio	S.E.
เพศชาย (0/1)	1.105	(0.278)
อายุ	1.028**	(0.014)
แรงงานย้ายถิ่น (0/1)	0.754	(0.212)
จำนวนสมาชิกครัวเรือน	0.858	(0.084)
มัธยมศึกษาตอนต้น (0/1)	2.221*	(1.032)
มัธยมศึกษาตอนปลาย (0/1)	1.701	(0.877)
อนุปริญญา (0/1)	0.774	(0.423)
ปริญญาตรีขึ้นไป (0/1)	1.608	(0.745)
แต่งงานแล้ว (0/1)	0.731	(0.245)
หย่าร้างหรือแยกกันอยู่ (0/1)	0.615	(0.353)
รายได้ต่อคน (บาทต่อชั่วโมง)	1.000	(0.003)
เกษตรกร (0/1)	7.425**	(6.316)
ราชการหรือรัฐวิสาหกิจ (0/1)	4.149*	(3.530)
นิสิตนักศึกษา (0/1)	0.681	(0.661)
พนักงานเอกชน (0/1)	6.211**	(5.159)
ค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว (0/1)	6.564**	(5.409)
ทำงานเต็มเวลา (0/1)	0.599	(0.237)
ว่างงาน (0/1)	1.413	(0.999)
การร่วมกิจกรรมทางศาสนา (1-3)	1.005	(0.227)
การร่วมกิจกรรมการศึกษา (1-3)	0.812	(0.206)
การร่วมกิจกรรมด้านสังคม (1-3)	1.245	(0.318)
การร่วมกิจกรรมองค์กรชุมชน (1-3)	1.181	(0.279)
เวลาร่วมกิจกรรมต่างๆ (ชั่วโมง)	0.992	(0.067)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองในครอบครัว (1-4)	1.109	(0.223)
การพูดคุยข่าวสารการเมืองกับเพื่อนร่วมงาน (1-4)	0.842	(0.177)
การรับข่าวสารเฉพาะสื่อมวลชน (1-4)	1.678	(0.311)
ความพึงพอใจต่อสุขภาพ (1-10)	1.026	(0.078)
ความพึงพอใจต่อฐานะการเงิน (1-10)	0.766***	(0.077)
รายได้ครัวเรือนเมื่อเทียบกับครัวเรือนทั่วประเทศ	1.421***	(0.149)
รูปแบบการกระจายรายได้ (1-10)	0.951	(0.052)
สัดส่วนรายจ่ายเฉลี่ยต่อคนกับความแปรปรวนปี 2556	1.009*	(0.006)
สัดส่วนคนจนในชุมชนปี 2556	0.966	(0.023)
Log-likelihood	-285.43	
Pseudo R2	0.09	
Chi-square Statistic	54.40	
N	440	

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญที่ 0.1, ** มีนัยสำคัญที่ 0.05 และ *** มีนัยสำคัญที่ 0.01

ภาคผนวก ข.
แบบสอบถามของโครงการวิจัย

แบบสอบถาม โครงการวิจัย

เรื่อง ปัจจัยด้านเศรษฐกิจกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในชุมชนภาคตะวันออก

ผู้จัดทำ ดร. ศศิวิทย์ วงษ์มณฑา ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

คำชี้แจง แบบสอบถามชุดนี้จัดทำขึ้นเพื่อสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในประเด็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออกในแผนงานวิจัย “แนวทางการลดความเหลื่อมล้ำทางการเมืองในสังคมภาคตะวันออก” เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในทางวิชาการเพื่อการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ใน ที่ท่านเลือก และ/หรือ กรอกรายละเอียดที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

1.1 เพศ ชาย หญิง

1.2 อายุ ปี

1.3 ปัจจุบันอาศัยอยู่ในจังหวัด จันทบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ตราด
 ปราจีนบุรี ระยอง สระแก้ว

1.4 ภูมิลำเนาเดิม (สำหรับผู้ย้ายถิ่น) ภาคเหนือ ภาคกลาง กรุงเทพฯและปริมณฑล
 ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.5 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (รวมตัวท่านด้วย) คน

ในจำนวนนี้ มีสมาชิกที่มีอายุไม่เกิน 15 ปี คน และสมาชิกที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป คน

1.6 รายได้รวมของสมาชิกทุกคนครัวเรือนต่อเดือน (รวมทุกแหล่งที่มา เช่น การทำงาน เกษตร การรับสวัสดิการ ดอกเบี้ย)

ไม่เกิน 20,000 บาท 20,001-40,000 บาท 40,001-60,000 บาท

60,001- 80,000 บาท 80,001-100,000 บาท มากกว่า 100,000 บาท

1.7 การศึกษา

ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.

อนุปริญญา/ปวส. ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี

1.8 สถานภาพสมรส

โสด สมรสแล้ว หย่าร้าง/หม้าย/แยกกันอยู่

1.9 การทำงาน

- ทำงานเต็มเวลา ทำงานพาร์ทไทม์ รองานตามฤดูกาล
 ว่างงาน เกษียณอายุ

1.10 อาชีพ

- เกษตร/ประมง รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ นักเรียน/นักศึกษา
 พนักงานบริษัท/รับจ้าง ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว ไม่ได้ทำงาน

ตอนที่ 2 การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม

2.1 ในรอบ 12 เดือนที่ผ่านมา ท่านได้เป็นสมาชิกหรือมีส่วนร่วมในการเข้าประชุม จัดกิจกรรมหรือเป็นตัวแทนการประสานงานให้กับองค์กรต่อไปนี้หรือไม่

- 1.) องค์กรทางศาสนา ประจำ บางครั้ง ไม่เคยเลย
2.) องค์กรด้านศิลปะ วัฒนธรรมและการศึกษา ประจำ บางครั้ง ไม่เคยเลย
3.) องค์กรทางด้านสังคมที่มีได้แสวงหากำไร ประจำ บางครั้ง ไม่เคยเลย
4.) องค์กรชุมชน ประจำ บางครั้ง ไม่เคยเลย

2.2 หากท่านตอบ ใช่ ในข้อ 2.1 อย่างน้อยหนึ่งข้อ ให้ท่านประมาณการใช้เวลารวมในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ โดยประมาณในแต่ละสัปดาห์

- น้อยกว่า 3 ชั่วโมง 3-5 ชั่วโมง 6-8 ชั่วโมง มากกว่า 8 ชั่วโมง

ตอนที่ 3 ความสนใจและการมีส่วนร่วมทางการเมือง

3.1 ความสนใจด้านการเมือง

1.) ท่านติดตามข่าวสารการเมืองจากสื่อประเภทต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์

- เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

2.) ท่านมีการแสดงความคิดเห็นหรือแชร์ข่าวสารการเมืองในโลกโซเชียลให้กับสมาชิกครอบครัวหรือเพื่อน

- เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

3.) ท่านพูดคุยข่าวสารการเมืองหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองกับสมาชิกในครอบครัวเป็นประจำ

- เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

4.) ท่านพูดคุยข่าวสารการเมืองหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมืองกับเพื่อนร่วมงานเป็นประจำ

- เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

5.) ท่านเลือกรับข่าวสารจากสื่อมวลชนที่แสดงความคิดเห็นทางการเมืองใกล้เคียงกับท่าน

เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

3.2 พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

1.) ท่านไปลงคะแนนเสียงในการเลือกตั้งท้องถิ่น

ไปทุกครั้ง ไปประจำแต่ไม่ทุกครั้ง ไม่ไปเลย

2.) ท่านไปลงคะแนนเสียงในการเลือกตั้งระดับประเทศ

ไปทุกครั้ง ไปประจำแต่ไม่ทุกครั้ง ไม่ไปเลย

3.3 การมีส่วนร่วมทางการเมือง ในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา ท่านได้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมืองใดบ้าง นอกเหนือจากการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

1.) การเป็นอาสาสมัคร ธารงศ์ให้ผู้สมัครของพรรคการเมือง เช่น การแจกสติ๊กเกอร์ ใบแนะนำตัว ผู้สมัคร เป็นต้น

เคย มีความคิดจะทำ ไม่เคย

2.) การบริจาคเงินเพื่อสนับสนุนผู้สมัครอิสระหรือพรรคการเมือง

เคย มีความคิดจะทำ ไม่เคย

3.) การใช้สิทธิผู้บริโภคประกาศการเลิกใช้สินค้าหรือบริการที่สนับสนุนพรรคการเมืองตรงข้าม

เคย มีความคิดจะทำ ไม่เคย

4.) การเขียนจดหมาย ส่งอีเมลหรือโทรศัพท์เพื่อร้องทุกข์กับหน่วยงานรัฐบาลหรือสื่อมวลชน

เคย มีความคิดจะทำ ไม่เคย

5.) การร่วมลงชื่อเพื่อสนับสนุนหรือคัดค้านกฎหมาย

เคย มีความคิดจะทำ ไม่เคย

6.) การทำงานเต็มเวลาให้กับพรรคการเมืองหรือกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมือง

เคย มีความคิดจะทำ ไม่เคย

7.) การเข้าร่วมการประชุมทางการเมืองในที่สาธารณะ

เคย มีความคิดจะทำ ไม่เคย

ตอนที่ 4 การประเมินทัศนคติและความพึงพอใจ

4.1 โปรดเลือกระดับความพึงพอใจของท่านต่อสุขภาพของตัวเอง กำหนดให้ช่วงคะแนนอยู่ระหว่าง 1- 10 คะแนน

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

(1 คะแนน คือ ท่านมีความพึงพอใจน้อยที่สุด , 10 คะแนน คือ ท่านมีความพึงพอใจมากที่สุด)

4.2 โปรดเลือกระดับความพึงพอใจของท่านต่อสถานะทางการเงินของครอบครัว กำหนดให้ช่วงคะแนนอยู่ระหว่าง 1- 10 คะแนน

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

(1 คะแนน คือ ท่านมีความพึงพอใจน้อยที่สุด , 10 คะแนน คือ ท่านมีความพึงพอใจมากที่สุด)

4.3 ให้ท่านประเมินว่ารายได้รวมของครอบครัวอยู่ในกลุ่มใดเมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนทั่วประเทศในช่วงคะแนน 1- 10 คะแนน

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

(1 คะแนน คือ กลุ่มที่มีรายได้น้อยสุดของประเทศ, 10 คะแนน คือ กลุ่มที่มีรายได้สูงสุดของประเทศ)

4.4 ท่านมีความพึงพอใจรูปแบบการกระจายรายได้แบบใด ในช่วงคะแนนอยู่ระหว่าง 1- 10 คะแนน

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

(1 คะแนน คือ ประชาชนควรมีรายได้เท่ากันเป็นการแสดงถึงความเป็นธรรม, 10 คะแนน คือ รายได้ประชาชนควรมีความแตกต่างกันเพื่อเป็นแรงจูงใจให้คนพยายามสร้างฐานะ)

4.5 ท่านคิดว่าปัญหาใดต่อไปนี้เป็นปัญหาเร่งด่วนที่ผู้บริหารประเทศควรแก้ไขเป็นลำดับแรก (เลือกได้เพียง 1 ข้อ)

- ปัญหาเศรษฐกิจ ปากท้อง ความยากจนและความไม่เท่าเทียมกัน
- ปัญหาอาชญากรรม ความรุนแรง การค้ามนุษย์
- ปัญหาการเข้าถึงบริการสุขภาพและคุณภาพการให้บริการ ความขาดแคลนบุคลากรด้านสาธารณสุข
- ปัญหาการเข้าถึงการศึกษา คุณภาพการศึกษา ความเหลื่อมล้ำระหว่างสถานศึกษา
- ปัญหาสิ่งแวดล้อม ชุมชนแออัด การกลายเป็นเมือง

4.6 ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่าประเทศที่มีความเป็นประชาธิปไตยเป็นปัจจัยสนับสนุนความเจริญทางเศรษฐกิจและทำให้สังคมน่าอยู่

เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

4.7 ท่านมีความคิดเห็นต่อระบบการเมืองในปัจจุบันว่ามีความเป็นประชาธิปไตยในระดับใด ในช่วงคะแนน 1- 10 คะแนน

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

(1 คะแนน คือ ไม่มีความเป็นประชาธิปไตยเลย, 10 คะแนน คือ มีความเป็นประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์)
